۲ ۱

وارلیق

مجله ماهانه فرهنگی فارسی وترکی
آیلیق تورکجه و فارسجا فرهنگی نشریه

بنشینجی ایل‌صایی ۱ و ۲ (آردیجیل صایی ۴۷ و ۴۸)
سال پنجم شماره ۱و۲(شماره مسلسل ۴۷ و۴۸)

فروردین و اردیبهشت ۱۳۶۲
(شماره امتیاز ۷۵۳۸)

این مجله بهیچ حزب وگروهی بستگی ندارد

VARLIQ

Monthly
PERSIAN AND TURKISH JOURNAL
5t Year No. 1,2 (Serial No. 47,48
APRIL,MAY 1983

Addres :Veli—ASR Ave. Bidi Str. No. 17
Tehran, Iran

قیمت ۱۵۰ ریال

بسم‌الله الرحمن الرحیم

ایچینده کیلر

(فهرست)

	صفحه
۱ـ افقلریمیزده تازا اولدوزلار: دوکتور حمید نطقی	۳
۲ـ آذربایجان	۱۳
۳ـ حضرت محمد (ص) بن‌اؤگودلری	۲۷
۴ـ تصوف و ادبیات	۲۸
۵ـ آنا دیلیمیز وملی وارلیغیمیز اوغروندا خاطره‌لر دفترینندن: م. ع. فرزانه	۴۱
۶ـ سهندین قبری اوستونده: میاب	۴۹
۷ـ ایلك باهار: حسین جاوید	۵۰
۸ـ باهار بایرامی یوئما سیندان بیرپارچا (۲): ح. م. ساوالان	۵۱
۹ـ شعریمیز: سؤنمز	
۱۰ـ صدام تکریتی‌یه : ح. سید نقوی (حامد)	۵۴
۱۱ـ به صدام تکریتی « «	۵۴
۱۲ـ تاپمیشام : ح. شقاقی (رهگذر)	۵۶
۱۳ـ گؤرمسن اؤلورمی یارب، محمدرضا روحانی. زنجان	۵۷
۱۴ـ مجموعه یازان: عزیز محسنی	۵۹
۱۵ـ نیسگیللی شاعریمیز علی‌کوچمشگیان: اصغر فردی. تبریز	۶۱
۱۶ـ محمد عاکف، شاعر مؤمن و معتقد: دکتر جواد هیئت	۶۵
۱۷ـ فانی: علی کمالی	۸۱
۱۸ـ الفبامیزداکی سسلی حرفلرین جدولی	۹۸
۱۹ـ فروغ آزادی، یئی کتابلار.	۹۹

بسم الله الرحمن الرحیم

وارلیق

آیلیق تورکجه و فارسجا فرهنگی نشریه
مجلهٔ ماهانه فرهنگی فارسی و ترکی

بئسینجی ایل ـ فروردین و اردیبهشت ۱۳۶۲

دوکتور حمید نطقی

افق لریمیزده

تازا

اولدوزلار

هرکسین بیلدیگی کیمی ،کئچمیش زمانلاردا اؤخوماق ویازماق، چؤخ آز آدامین الیندن گلردی.نئجه‌کی اسلامین باشلانغیجیندا ،مکّه‌ده یازیب اؤخوماق بیلنلری بارماقلارلا صایماق ممکن دؤ.آوروپادا اؤنی‌وه‌رسیته بانی‌سی،مشهور شارل مان یین،اؤخوماسیٔ اؤلسادا یازی یازا مماديغینی روایت ائده‌رلر.شفاهی ارتباط (مناسبت) ،کتبی مناسبتدن چؤخ داها مهم ایدی.بؤنا گؤره ده حافظه‌نین حیاتی بیر رولو واردی.شایدعروضون ،خوش آهنگ لیگی وقافیه‌لرین نظامیٔ شعرلره معین طنین وئرمه‌گین یا ـ نیندا ،نظمین یاددا قالماسینا دا کؤمک ائدیردی.مختلف بیلگی‌لری، منظوم صورتده ازبرلی یَنلر آزدگیلدی،"نصاب الصبیان "کیمی کتابلار بو مه‌تؤدوُن حتی تعلیم و تربیت‌ده ده مهم یئری اؤلدوغونو گؤسترمک ده‌دیر."ازبرله‌مک "بیلیگین ان بؤیوک رکنی ایدی.نظامی عروضی گنج شاعرلره ،سلف‌لرین شعرلریندن هئچ اؤلماسا ،ایگیرمی مین بیت ازبر ـ له‌مه‌لرینی تاپشیریر.ازبرله‌مه عمومی لش میشدی،ساوادسیزلار بئلـه، بیرچوخ آیه‌لر ،دوعالار ،شعرلر ،تاپماجالار ،ماهنی لار ،نوحه‌لر بیلیردیلر. قرآن حافظ لری ده آز دگیل دی.یازماق بوشفاهی کولتورحاکمیشنده معین قروپلارا خاص ایدی.

بللی سبب‌لره گؤره بعضی دیللر عالملر آراسیندا "ساواد دیلی" اؤلاراق تانیٔلمیشدی و بئله دیللر مستقر اؤلدوقدان صؤنرا ،بیر ـ ایکی

عنوانی ایله اشاره ائتدیگیمیز سبب لره گؤره اونون تاپشیردیغی "موازنه" نی یاددان چیخارمامیشلارمی ؟ عجبا بؤیوک فضولی نین اؤرتولو واینجه گیله یی و شکایتینه ،بیرآزدا اونلار موجب دگیلمی لرمی ؟

برابرجه اوخویاق :

ای فیض رسان عرب و تورک و عجم
قیلدین عربی افصح خلق عالم
ائتدین فصحای عجمی عیسی دم
من تورک زباندان التفات ائیلمه کم

ایندی،او دورانلار کئچدی و او کروانلار گؤچدو. آرتیق گونوموزده سیاستچی نین،عالمین ،شاعرین،یازیچی نین مخاطب لری "خواص" زمره سی ایله حدودلاممیر .زمانیمیز "کوتله وی ارتباطات (مناسبتلر) دؤورو" دور و خلقه اؤز دیلینده خطابدان ساوای چاره و جیخاریول یوخدور .ائله بیل فضولی نین دعاسی مستجاب اولموش،ودیلیمیز "فیض رسان عرب و تورک وعجم" ین صونسوز التفاتی ایله قدرتلی وزنگین بیر انسیت (ارتباط) واسطه سی کیمی بیزه قدر جاتمیشدیر.

آللاها شکرلر اولسون کی، بو دوگون دیلیمیزدن آچیلیب وفضولی نین خلف وارث لری ایچینده اونون بؤیوک میراثینه صاحب جیخانلار و اونون قدرینی بیلن لر آز دگیلدیر.

ایندی آرتیق دیلیمیزین افاده قدرتینی درک ائده رک بیرطرفدن دونیا اؤلچوسونده بؤیوک اثرلرین یارانماسینی اومید ائده رکن،اوبیر طرفدن ده شانلی کلاسیک شاعرلریمیزین آبیده لری نین دیلیمیزه چئویرملک ده اولدوغونی گؤرمکده یک .یئنه شکر ! ایندی ده ،صیراسی گلمیش کن ،بو "ترجمه" ایشینه بیرآز فکر وئره ک :

ایندیکی حالدا منظوم اثرلر بحث موضوعوموز اولدوغوندان،ذاتا چوخ قاریشیق چتین مسئله اولان "شعرین ترجمه سی "ایشی ایله قارشی - قارشی یه گلیریک .بو باب دا شعرین ترجمه سی نین حقیله همیشه ممکن اولمایاجاغینی بیلیریک .ایکینجی بیرسئوال دا "اسلوب" (سبک) حقینده ذهنه گلیر :عجبا نظمی نظم اولاراق ترجمه ائتمک لازم درمی ؟

الیمزده اولان ترجمه لرین ایجینده همنثر وهمنظم اولاراق نمونه لر واردیر. مثلا ۱۷ ایل بوندان قاباق باکی دانشرائدیلمیش "قطران" ین دیوانینا بیز گؤز آتاق .بو آقای دوکتور غلامحسین بیگدلی نین

ترجمه‌سی دیر ،نمونه اوچون "تبریز زلزله‌سی"نه دایر مشهورقصیده دن بیر نئچه بیت گتیریریک :

بود محال مرا داشتن امید محال * به‌عالمی که‌نباشد همیشه‌دریک حال
(همیشه‌بیرسایاق اولمایان بیرعالمده
محال بیرا ومیدبسله‌مک منه‌اؤزوده محالدیر)

دگرشوی تووليكن همان بودشب وروز * دگرشوی تووليكن همان بودمه‌وسال
(سن ده‌گیشیب باشقالاشیرسان،لکن اوگئجه‌گوندوز همین وضعیتده‌قالیر/
سن ده‌گیشیب باشقالاشیرسان، لکن آی وایللرا و ،عینی وضعیتده‌قالیر)

دل توبسته‌ٔ تدبیرونالد ازتقدیر * تن توسخره‌ٔ آمال وغافل از آجال
(سنین اوره‌گین فعالیته باغلی‌دیر ،آنجاق آلین یازبسیندان ناله‌ائدر/
سنین بدنین آرزولارلا دولودور ،آنجاق اجلدن خبرسیزدیر) .

عذاب یادنیاری به‌روزگار نشاط * فراق یادنیاری به‌روزگار وصال
(شنلیک گونلرینده عذابی یادینا صالمیرسان/
وصال زمانی آیریلیغی خاطیرینه گتبرمیرسن)

نبود درهمه‌آفاق بهتر ازتبریز * به‌ایمنی وبه‌مال وبه‌نیکوئی‌وجمال
(امین ـ آمانلیق دا ،ثروتده ،یاخشیلیق دا ،گؤزه‌للیکده /
دونیادا تبریزدن گؤزه‌ل بیر شهر اولمامیشدیر)

درو به‌کام دل خویش هرکسی مشغول * امیروبنده‌وسالارو مفضل ومفضال
(امیر ،بنده ،سرکرده ،فاضل عالم هامی /
اورادا اؤز ایسته‌دیگی ایله مشغول ایدی)

یکی به‌خدمت ایزدیکی به‌خدمت خلق * یکی به‌جستن نام‌ویکی به‌جستن مال
(بیری آللهین اطاعتینده ،دیگری خلقین خدمتینده‌ایدی /
بیری‌آذآختارماقدا ،دیگری مال طوپلاماقا مشغول‌ایدی)

یکی به‌خواستن جام برسماع غزل * یکی به‌تاختن یوز برشکار غزال
(بیری موسیقی وغزل صدالاری آلتیندا جام گؤزله‌یبردی/
بیری قاپلانلا ،مارال اوولاییردی)

بروز بودن با مطربان شیرین گوی * بشب غنودن با نیکوان مشکین خال
(بیری گوندوزلر شیرین دانیشان مطربلرایله‌حیات سورمکده‌ایدی /
دیگری گئجه‌لرقارا خاللی گؤزه‌للرایله‌بیرگه
دینجل مکده ایدی)

به‌نیم‌چندان گزدل کسی برآرد قیل * به‌نیم‌چندان کزلب‌کسی برآردقال

(اوره‌کدن یاریم‌بیرآه‌قوپا بیلمه‌یه‌جک بیرمدته‌/
آغیزدان یاریم‌سؤزچیخارا بیلمه‌یه‌جک بیرزاماندا)
فرازگشت نشیب ونشیب گشت فراز * رمال گشت رمادوجبال گشت رمال
(آلت اوست اولدو ،اوست آلتا چئوریلدی/
داغلار قوما دؤندو ،قوملار ایسه داغا چئوریلدی)
دریده‌گشت زمین وخمیده‌گشت نبات * دمنده‌گشت بحاروروونده‌گشت جبال
(یئر بیرتیق ـ یاریق اولدو ،آغاجلار اگیلدی/
دنیزلر قاباریب جوشماغا باشلادی ،داغلارحرکته‌گلدی)

گؤردوگونوز کیمی نثرترجمه ،منظوم سؤزلرین معنالارینی دقتله و راحاتجا افاده‌ائدیر .اما ،اوخویان قطرانین نه دئدیگینی یاخشی باشا دوشورسه‌ده ، نئجه دئدیگی نی حس ائله‌یه بیلمیر .بودایما نظمی نثره چئویردیگیمیزده اورتایا چیخان مسئله‌دیر .بس نه‌ائله‌مه‌لی‌ییک ؟ بو باره‌ده ۳۷ ایل قاباق استانبولدا ایکن روس منقدی "فه‌ده‌روف" دان ترجمه‌ائدیلمیش بیریازیدان آلدیغیم نؤتلاری قیصالدا راق نقل ائده‌رسم یئرینده اولار .

او دئییر :"... شعرین نثرایله ترجمه‌سی بیرچوخ نظرلردن اؤستون گؤرولسه‌ده تاثیر باخیمیندان هئچ بیرزمان نظمله ترجمه‌یه قیاس اؤلونماز" ."اما بو مسئله اؤزه‌رینده ،هله ،اؤن سککیزینجی عصردن صؤن ـ را فکر دؤنیاسیندا اؤزون مناقشه‌لر اؤلموشدور .نظمله ترجمه‌نی دوغرو گؤره‌ن منقدلر اؤلدوغو کیمی،نثرله ترجمه‌نی موافق گؤره‌نلرده واردیر .اون سککیزینجی عصر فرانسیزنظریه‌چی‌لرینden باتؤ Batteux یه گؤره ،شعر گؤزه‌للیگی‌نین آساس عنصرلارینداn اولان بیرمصراعدا اولان‌سؤز صایی دا ،سؤز آهنگی ده. نثرایله وئریله‌بیلمز .وئریله‌بیلمز اما ،نظم ایله ترجمه‌ده ده ،بو عنصرلر آرادان گئتمه‌دیکلری حالدا ،سؤزلر ،تعبیر لر ،چاره‌سیز دگیشیلمیش اولار .باتؤ ،نظم‌ایله ترجمه ،چوخ چتین اولدوغو اوچون نثرایله ترجمه‌نی توصیه‌ائدیر ." ."باشقا بیرفرانسیز نظریه‌چیسی اولان مارمون تەل Marmontel ده شعری نثرایله ترجمه‌ائتمه‌نین داها مناسب اؤلاجاغینی سؤیلر .بئله‌بیرترجمه ،شعرین ریتمیندن ساوایی هر شئییی نی وئره‌بیلر ."

"اون سککزینجی عصرین آلمان شاعرلری ده آشاعی ـ یوخاری بوفکر ده‌ایدیلر . هؤچد Hölscher نثرایله ترجمه‌ده‌قافیه‌نین فدا

اولاجاغینی قید ائدیر ،نتیجه اؤلاراق مترجمین ایشی آسانلاشیر ،واسطه‌ده کی فکرلره و سؤزلره‌صادق اؤلا بیلمه‌سی ممکن اولور .گئنه‌همان عصرین فرانسیز شاعرلریندن دؤلیل [illegible] بوفکره مخالفدیر ،ترجمه‌ده اصلین فکرینه کاملا آصیلی وصادق قالماغین شعره‌صداقتسیزلیقاؤلدوغونو یازیر ،دئییر نثرین جمله‌سی،نظمین مصراعی‌ایله همیشه اسطباق ائتمز ."شعرده ،نثرده گؤرولمه‌یه‌ن بیرحرکت ،جانلی لیق واردیر .شعری نثرایله ترجمه‌ائدن بیلمه‌یه‌رک قوتلی یئرینه ضعیفی،اؤلچولویئرینه اؤلچوسوزو ،شعرین سئویملی چتین لیگی یئرینه نثرین عادی‌آسانلیغینی کئچیرمیش اولار"

"شعرین بؤنؤوره‌سی جانلی لئیقدیر ،آهنگدیر ،اؤلچولو اولماقدیر . نثرایله ترجمه بونلارین هامیسینی یعنی شعرین اؤزونو اؤلدورور .... شعرده طبیعی گؤرولن خصوصیت‌لر ،نثرده بیراسلوب غریبلیگی،بیرصنعی‌لیک کیمی گؤرولور ..."

" ..شعرترجمه‌سی‌نین باش مسئله‌سی،خارجی شعرلرین هانسی وزن ایله ترجمه‌ائدیله‌جگی مسئله‌سی دیر ....وزنه‌گلینجه ترجمه‌ائدیلن دیلده‌وزن شکلی،اصلینده‌کی وزنه یا منطبق دیر ،یادگیلدیر .مناسب واویغون وزن تاپماق ممکن اولورسا ،طبیعی دیرکی مترجم بو وزنه‌باغلی قالار" .بونا مثال اؤلاراق مولانا جلال الدین رومی‌نین مثنویسی‌نین منظوم ترجمه‌نمونه‌لرینه مراجعت ائله‌مک لازمدیر .مثنوی نین دقّته‌ده‌گر منظوم‌بیرترجمه سی شاعر نحیفی نین (وفات ۱۷۳۸) اثری دیر .بوترجمه‌نین بیر ال یازماسی استانبولون سلیمانیه کتابخانه‌سینده (نور عثمانیه کؤللکسیونو نومره ۳۳۲۶ - ۳ ب) موجود دور .بوترجمه‌ده شاعر حیناً مثنوی نین وزنی نی اختیار ائله‌ییب و زمانی نین متداول عثمانلی تورکجه‌سی‌ایله بوایش چوخ دا موفق صاییلیر .لکن ادبی تورکیه تورکجه‌سی‌نین انکشافی نتیجه‌سی،بؤگؤنکؤ نسل اؤچون نحیفی نین ترجمه‌سی ،بعضا ، مولوی نین متنی قدهر ،چتین وایضاحا محتاجدیر .

وضعیّت بئله‌ایکن،"قونیا "دا (مولانانین شهری،قدیم یازی اسلوبوایله : قونیه) بیرشاعرین،مثنوی نی تازه‌دن ،منظوم اولاراق ترجمه‌ائتدیگی نی ائشیتدیک : اوزون آختاریشلاردان صونرا ،بو ترجمه‌نین ایکی ایلک جلدینی اله کئچیردیک (۱و۲ - نجی جلد جمعا ۲۰۰۲ بیت مترجمی شاعر فیضی خالیجی،قونیا - دوغوش مطبعه‌سی ۱۹۸۲) .اصل وزنه‌صداقت وانطباقی

گؤسترمک اوچون بوُ اوُلوُ اثرین مشهور ایلک بیت لرینی بورایا آلماق ایسته دیک .مولانا نین فارسجا متنین دن صونرا گلن ایلک تورکجه بیتُ ، متقدم شاعر نحیفی نین و ایکینجی تورکجه بیت ایسه معاصر شاعر فیضی خالیجی نین دیر :

بشنو از نی چون حکایت می کند * واز جدائیها شکایت می کنند
دینله نی دن کیم حکایت ائتمه ده * آیریلیقلاردان شکایت ائتمه ده
دوُی شکایت ائتمه ده هرآن بونی * آنلاتیرهپ آیریلیقلاردان بونی

کزنیستان تا مرا ببریده اند * از نفیرم مرد و زن نالیده اند
دیرقا میشلیقدان قوُپاردیلار منی * نالشیم زارائیله دی مردو زنی
دیرکی فریادیم قامیشلیقدان گلیر * دوُیسا هرکیم ،گؤزلریندن قان گلیر

سینه خواهم شرحه ـ شرحه ازفراق * تا بگویم شرح درد اشتیاق
شرحه ـ شرحه ائیله سون سینه م فراق * ائیله یم تا شرح درد اشتیاق
آیریلیقدان پارچالانمیش بیریوُرک * ایسته ریم بن،دردیمی دؤکمه م گره ک

هرکسی کودورماند از اصل خویش * باز جوید روزگار وصل خویش
هرکیم اصلیندن اولا دور و جدا * روزگار وصلی ائیله ر مقتدا
کیم کی اصلیندن آییرمیش جانینی * اؤیله بَکلَر ،اؤیله وصلت آنیْ نی

من بهر جمعیتی نالان شدم * جفت بدحالان و خوشحالان شدم
من کی هرجمعیتین نالانی یم * همدم بدحال و خوش حالانی یم
آغلادیم هریئرده هَپ آه ائیله دیم * گؤردوُگوم هرقوُلا وُچون "دوُستوم دئدیم"

هرکسی از ظن خود شد یار من * وز درون من نجست اسرار من
هرکیشی زعمینجه منه یار اوُلور * صحبتیمدن طالب اسرار اوُلور
هرکسین ظنینده دوست اوُلدوم آما * کیمسه طالب اولمادی اسراریما

سرّمن ازنالهٔ من دور نیست * لیک چشم وگوش راآن نورنیست
سرّیم اولماز نالشیمدن گرچه دور * لیک یوخ هرچشم وگوشا فیض نور
هئچ دگیل فریادیما سرّیم اوُزاق * نَرده بیرگؤز ،نَرده بیرجاندان قوُلاق

تن زجان وجان زتن مستورنیست * لیک کس را دیدجان دستور نیست
بیربیریندن جان وتن پنهان دگیل * لیک یوخ دستور رؤیت جانا بیل!
عینی دیْرتن جانا یچین جانتا یچین * لکن اوُلما زجان گؤزوهرکیمسه نین

آتش است این بانگ نای و نیست باد * هرکه این آتش ندارد نیست باد
اؤلدو آتش، صوتنی، صانما هوا * کیمده بو آتش یوخ ایسه حیف اونا
نی سسی، تکمیل هوا، اؤلدو آتش * هم یوخ اؤلسون، کیمده یؤخسا بو آتش

آتش عشق است کاندر نی فتاد * جوشش عشق است کاندر می فتاد
آتش عشق ایله دؤر تاثیر نی * جوشش عشق ایله دؤر تشویر نی
عشق آتش اؤلموش تؤکؤلمؤشدور نیه * جذبه سی عشقین قاریشمیشدیر میه

نی حریف هرکه از یاری برید * پرده هایش پرده های ماذرید
یاردان مهجورا همدم اؤلدو نی * چاکساز پرده مرد اؤلدو نی
یاردان آیری دوستونی دوست قیلدی هم * پرده سیندن پرده میزیئرتیلدی هم

همچو نی زهری وتریاقی که دید ؟ * همچو نی دمساز ومشتاقی که دید؟
نی کیمی بیرزهروتریاق اولامار * نی کیمی دمساز ومشتاق اولامار
نی زهر، هم پان زهر، آه نرده وار * بؤیله بیردوست، بؤیله بیراوزلم-
لی یار

نی حدیث راه پرخون می کند * قصه های عشق مجنون می کند
نی وئرور بیرراه پرخوندان خبر * عشق مجنون قصه سین تکرار ائده ر
قانلی یولدان نی صونارهپ عرضحال * هم وئریر مجنون عشقیندن مثال

بورادا، خاقانی نین شعرلرینین مترجملرینده آد آپارماغیمیز گره کدیر. محمدراحیم، محمد آقا سلطانزاده و م. مبارزین سعی ایله، بو حتی فارسجادا داآسان اولمایان ـ گؤزه ل وقیمتلی اثردن الیمیزده کی سئچمه نمونه لری اؤز دیلیمیزده راحات ـ راحات اوخویا بیلیریک. شاعرین مشهور "ایوان مداین "قصیده سی نین ترجمه سی خصوصی ایله قیده ده گر. اوندان بیرنئچه بیتی اوخویاق :

هان ای دل عبرت بین ازدیده نظر کن هان
ایوان مداین را آیینه عبرت دان
(عبرتله باخ ای گونلوم بوعالمه، گل بیرآن
ایوان مدائینی آئیینه عبرت صان)
یکره ز ره دجله منزل به مداین کن * وزدیده دوم دجله برخاک مداین ران
(دجله یله گذرائیله بیردفعه مدائینه * بیردجله ده سن گؤزدن طؤرپا غینا
تؤک نالان)
...ازآتش حسرت بین بریان جگردجله * خودآب شنیدستی کاتش کندش بریان؟

(گؤر دجله‌نین حسرتدن باغری نئجه یانمیشدیر
سؤیله ،ائشیدیبسن می، سو اؤددا اولا بریان؟)
...تا سلسلهٔ ایوان بگسست مدائن را
درسلسله شد دجله ، چون سلسله شدپیچان
(زنجیره‌دوشن دجله ،زنجیرکیمی قیوریلمیش
ایوان مدائنی گؤرجک یئر ایله‌یکسان)
(بوندان اول"وارلیق"دا بوشعرچاپ اؤلموشدور. تمامی اوچون گئچمیش نؤمره‌لره مراجعت ائدیلمه‌لی). صؤنو گله‌جک صاییمیزدا.

دقت !

دیلیمیزده ،بیلدیگینیزکیمی، ۹ مصوّت وار. قدیم‌زمانلاردان بویانا حاضر الفبا ایله‌یازیلان اثرلرده ،بو۹ مصوت اؤچ حرکه (ـَ ـِ ـُ)و اکثراً اوچ حرف (ا ـ و ـ ی)ـ حروف علّه ـ ایله مشخص ائدیلیردی. ۹مصوتی (حرکه لردن گؤز یؤمدوغوموزدا) آنجاق اوچ علامت یاحرفله مشخص ائله‌مک چتینلیک لر چیخاردیردی. بونا گؤره مین ایلدن بری زمان ـ زمان دگیشیکلیک لرو اصلاحلار اوچون جؤر. به جؤرتکلیفلره راست گلیریک . بو چتینلیک لری دؤرد ایللیک تجربه‌یه دایانا راق مناسب بیر صورت ده آرادان آپارماغی،بیزده آرزو ائتدیک و بؤیولدا تحقیقلر ،بحث لر ، و مطالعه‌لرین نتیجه‌سینده ،نهایت "وارلیق"دا بیراجلاس دا ،اطرافلی مصلحت لردن صونرا قطعی‌بیر قرارا گلدیک وبونؤمره میزدن باشلایاراق بو قراری تطبیق ائله‌مگی مناسب گؤردوک . بو وسیله‌ایله‌آرتیق دیلی ـ میزی و الفبامیزی ممکن اؤلدوغو قدر باریشدیرمیش صاییلیریق . بو قرارین اساسی بوتکلیف دن(پیشنها ددان) عبارت دیر :
ـ سسلر ،یازی دا ،عمومیّت له "ا ـ و ـ ه ـ ی" حرفلری‌ایله گؤسته‌ریلیر. لاکن اؤخوما قدا چتینلیک لر چیخدیغی حاللاردا (مورد لرده)ویاهرهانسی بیر اشتباها احتمال وئریلن یئرلرده ،هر سس اوچون بو دؤرد اساس علامتین (ا ـ و ـ ه ـ ی) اوستونه معین اشارت لر قوْیولاراق هانسی مصوتی گؤسترمک ایسته‌دیگیمیزی دقتله مشخص ائتمک اؤلار .بو اشارتلر بیر جدول صورتینده ، همین بو نؤمره‌ده درج اؤلوبدور (صحیفه ۱۰۰).

آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش

(۳۰)

یازان: دکتر جواد هیئت

عندلیب قاراجادا غی : عندلیب قاراجادا غی ترجمه‌ی حالی‌یا ره‌ده معلوماتیمیز آزدیر. اونون "لیلی‌ومجنون" منظومه‌سینده‌یازدیغی‌مقدمه‌ده ، اهرده آنـــادان اولوب ،گنج‌یاشدا ایروانا گئتدیگی قیداتدیلمیشدیر . (شاعرین وطندن کؤچـــوب غربت یئرلره‌گئتمه‌سی،اهرده‌بیر قیزاوورولوب اونونلا اؤلنه‌بیلمه‌دیگی و بو اوزدن چکدیگی‌اضطرابلار اولموشدور) . شاعربیرچوخ شهرلری گزیب‌نهایت ایروانا گلمیش و اورادا حسینعلیخانین یانیندا میرزا اولموش وایروانداییرلشمیشدیر یازدیغی‌بیرقصیده‌دن ۱۸۳۰ ایلینه‌قدرخانین یانیندا میرزه‌لیک ائتدیگی‌معلوم‌دو بورادا ،اونون چئشیتلی‌شعرلریندن بعضی‌نمونه‌لردرج ائدیریک :

عجب ـ عجب (مخمس)

گؤردوم اهـرده بیر گول رعنا عجب ـ عجب !
جلاد و جانستان و دل آرا عجب ـ عجب !
اولموش نشـان حسن هـویدا عجب ـ عجب !
سالمیش جهانه شورش و غوغا عجب ـ عجب !
وه ـ وه نه خوش ایمیش بت زیبـا عجب ـ عجب !

اول بیوفا قیلیر نه‌قیامت قیامتـــی
هر باخیشی‌ایله محو ائدیر اهل سلامتی
بالله یوزونون یئنه وار چوخ علامتـــی
هردلشکسته‌کیم گؤروب اول سـرو قامتی
فریاد چکدی، سؤیله‌دی: به ـ به ، عجب ـ عجب !

قیلدین دچار وصله ، فلک ، بی وفالری
ای بی‌وفا ، یولوندا نه‌چکدیم؟ جفالری
گتدین بلالی باشیما یوزمین بلالری
ترک ائیله‌دیم رفیقلری ، آشنالری
اولدوم غریب و بیکس و تنها ، عجب ـ عجب !

پژمرده قیلدی صَرصَر غم نوبهـاریمی
ایام هجر الیمدن آلیب اختیـاریمی

کسدی فراق رشته‌ی صبرو قراریمی
بیدردلر ائشیتدی منیم‌آه و زاریمی
طعن ایله قیلدیلار نه‌تماشا عجب ـ عجب !
ای عندلیب‌گلشن هجران و درد وغم
جور بلاکشیده‌ی دوران و بختی کم
گؤز یاشینی گلاب‌کیمی تؤکمه‌دمبدم
مشکل گشا امیرعرب ، خسرو عجم
حل ائیله‌سین بومشکلی مولا، عجب ـ عجب !

غزل (وار)

سرگشته کؤنلومون گئنه‌مین مدعاسی وار
غوغالی باشیمین نه‌بلالی بلاسی وار
بیردم شکسته کؤنلوم‌آچیلماز ، سبب نه‌دیر
گل گؤر زمانه‌نین گئنه‌بیرماجراسی وار
نامهربانی گؤر ، گئدیب اغیارلن گزر
یارب‌گیمین بوطرزیله‌بیر بیوفاسی وار؟
صراف‌عقل لعل لبین مشتریسی دیر
جان نقدینی نثارقیلیبدیر ، بهاسی وار
رحم‌ائیله ، ترک‌قیل بئله سودانی‌ای فلک
کیم بیرخطرلی مرحله‌دیر ،چوخ‌جفاسی وار
تنهابیلیب ، وجودوما قصدائتمه‌ای کؤنول
یوزمین بلای دؤورکیمی آشناسی وار
ای عندلیب ، ناله‌ی بیجادان ال گؤتور
گل گؤر بو گلشنین نه‌عجایب‌صفاسی وار

"لیلی ومجنون "منظومه‌سی‌نین مقدمه‌سیندن :

ای عاشق بیقرارا اولانلار — آشفته‌ی هر نگار اولانلار!
هربا شداکی شور اولدو پیدا — ائیلر اونو خلق ایچینده‌رسوا
ای عاشق عارف‌زمانه — بیردم قولاق آس‌بو داستانه
بیر طرفه‌حکایت‌ائیله‌رم من — گل گؤر نه شکایت‌ائیله‌رم من

اطراف اهرده سیرائدیردیم گاهی اوتوروب ، گهی گئدیردیم
دوشدو گذریم عجب مکانه بیر منزل خوش و عاشقانه
گؤردوم اوتوروبدو بیرپریرو بیر شوخ ولطیف و چشمی جادو
اول دانه‌ی گوهر بدخشان اول قبله‌ی کافر و مسلمان
اول کشور حسن پادشاهی قویموشدو قاباغه کارگاهی
وئرمیشدی کؤنول او مهروماهه سالمازدی نظر گداوشاهه
تاکی گؤزوم اول نگاره‌دوشدو گیزلی سؤزوم آشکاره دوشدو
تاب ائیله‌مه‌دیم‌بو ماجرایه فریاد چکیب ، گلیب‌هارایه
عرض ائیله‌دیم :"ای بت‌ستمگر مژگانی خدنگ ، غمزه خنجر
کافرقیزی،قصدجان ائدیبسن ناحق یئره‌نئچه قان ائدیبسن
آیا هارادیر سنین مکانین هانسی یئر اولوبدور آشیانین؟"
اول حورلقا ، فرشته حالت ناموس‌قیلیب ، چکیب‌خجالت
ماه رخینه نقاب چکدی ابر آلتینا آفتاب چکدی
مندن اوتانیب قیلیب‌حجابی پنهان پنهان وئردی جوابی:
"کی کؤنلوسیاه‌و فکری باطل دیوانه‌صفت ، جنون و جاهل
کیمسن کی‌بوسؤزلری دئییرسن گر بیرده دئسن ، کؤتک یئییرسن.
دیوانه ،بوخلق وخودن ال چک بسدیر ،بئله گفتگودن ال چک !"
سیلکدی اتگین آیاغه‌دوردو دل مرغونه تازه دام قوردو
دؤندردی یوزون حرمسرایه سالدی منی‌بئیله آه و وایه
توتدوم اتگین،هارای چکدیم گؤزیاشینی خاک‌پایه تؤکدوم
"کی همدم‌و مونس و نگاریم وی غملر ائوینده غمگساریم
فکرائیله‌مه‌کیم‌من بلاکش دوشدوم بوبلایه ، ای پریوش !
بوحسن کی سنده‌دیر ، سراسر- قیلمیش‌هامی عالمی مسخر
سی گؤرسه ،ای شیاطین بالله‌کی نه دیر قالار ، نه آئین
باشدان چیخارعقل وهوش یکسر رندی لر الله اولار برابر
گرو قالار شرابه خرقه‌ساتیلار ، گئدر کبابه
سجاده‌اولار بساط مردم جولانه گلر سفینه‌ی خم."...

جاذب ـ محمدکاظم‌خوئینی : ۱۱۸۵ شمسی‌ده آنادان اولموش ،باباسی‌محمد حسین دیر. جاذب نسخ یازیسیندا اوستاد اولموش و خوشنویس‌آدیله مشهور اولموشدور. اونون استنساخ ائتدیگی‌کتابلار بؤیوک ملی‌کتابخانالاردا موجود

دور . جاذب عمرونون چوخونو خوئین قصبه سینده کئچیرمیش ،لاکن حیاتی‌نین صون ایللرینی‌زنجاندا تدریس ایله‌کئچیرمیشدیر .جاذبین اثرلری داها چاپ اولمامیش ،آشاغیدا درج ائتدیگیمیزشعرلری اونون ال یازمالارین‌دیر و اونون نوه‌سی آقای رسول نهالی‌دن آلینیب "سخنوران وخطاطان زنجان" کتابیندا چاپ ائدیلمیشدیر .

ای یار ، گزیرسن بوخیابان آراسیندا
حسنون چمنینده بو گلستان آراسیندا
موساکیمی ظاهر ائدیسن سن یدبیضا
باغ ایچره دئیه‌ن سنبل وریحان آراسیندا
بو سلسله‌ی زلفله یوز یوسف مصری
بند ائیله‌میسن چاه زنخدان آراسیندا
لایق دگی باغ ایچره‌گزه‌ن ای گل خوشبو
مسکن ائده‌سن خارمغیلان آراسیندا
گر بحر دگولسن، نه‌سبب‌دن در و مرجان
ظاهر ائدیسن او لب‌خندان آراسیندا
گر کعبه‌دگولسن، نه‌دور اول خال سیاهون
زمزم صویو جاری در و مرجان آراسیندا
اول صفحه‌ی سینه ساناسان کوه منادور
قربان اولوم ایکاش دوپستان آراسیندا
حاشاکی‌سنون تک آچیلابیرگل خوشبو
نه‌داغ ،نه‌باغدا ، ونه‌بوستان آراسیندا
زاهد ،منی منع ائیله‌مه معشوقیله ، بالله
مین عشوه‌اولور عاشق نالان آراسیندا
ظلمات اوگیسوده یوز اسکندر دوران
جامین آلوران چشمه‌ی حیوان آراسیندا
کؤنلوم غم‌هجرونده سانارسان کی دمیرتک
هئی تاپدانوری پتک ایله‌سندان آراسیندا
انصاف دگول گلخن فرقتده یانوم من
سن سیر ائده‌سن گلشن رضوان آراسیندا
مجنون کیمی، ای لیلی دوران ، نه روادور
سرگشته قالوم غول بیابان آراسیندا

مستور اول ای غارت دین، آفت اسلام
تا فرق اولا بیرکفریله ایمان آراسیندا
بوعشوه و بو نازیله قورخوم بودور آخر
شورش سالاسان گبر ومسلمان آراسیندا

بوحسنله گر بیشه یه ائتسن گذر، ای آی
شیری دوتاسان رام نیستان آراسیندا
گر خلدده مختار ائده لر جاذب زاری
سن شوخی سئوه ر حوری وغلمان آراسیندا

منه باخ سن ای قاراگؤز، کی قاپوندا بیرحقیرم
بخدا که گر بمیرم، که دل ازتو بر نگیرم
تب عشقه ای عزیزان، بیلورم علاج بوخدور
برو ای طبیبم ازسر، که دوا نمیپذیرم
نه عجب گؤزه ل جمالون، نه بلالو قامتین وار
تو بخاستی ونقشت بنشست برضمیرم
غم عشقه دوشجگیمدن، داخی صبر و تاب یوخدور
که زخویشتن گزیز است و زدوست ناگزیرم
هدف ائتمیشم بوجانی اوخونه او دلبرانون
که همی زند به تیرم، بگذار تا بمیرم
اله آلسان ای نگاریم کرم ایله گوزگی، باخسان
بزبان خود بگوئی که بحسن بینظیرم
قسم اولسون اول جماله، کی یاخوبدی خانمانیم
که نه من غنوده ام دوش، ونه مردم ازنفیرم
سنون آیریلیق غمونده یانوری بو جاذب زار
که خوش است عیش مردم بروایح عبیرم

جاذب ۱۲۶۰ دا وفات ائتمیشدیر.

باقرخلخالی زنجانی (مسکین) : (۱۲۹۸– ۱۲۲۸ شمسی) – عباسقلی خانین اوغلو، وحاجی داداش زنجانی نین نوه لرینندن دیر. ۱۲۲۸ ده زنجاندا آتادان اولموش، و اورادا تحصیل آلمیشدیر. بیرمدت زنجاندا حکومت اداره سینده

أیشله دیکدن صونرا شیرازا گشتمیش ومظفرالدین شاهین اوغلوشعاع السلطنه‌نین ندیم‌لریندن اولموشدور. شعرلریندە "مسکین "تخلص: قیلمیش و اوتوز ایل خدمت دن صونرا زنجانا قاییتمیش و ۱۲۹۸ ده‌وفات اقتمیشدیر. شعرلریندن بیر نئچه‌نمونه‌درج اقدیریک :

قلم‌آلدون اله‌سن

اوخشویورسان گؤزه‌لیم، گلشن ایچینده،گوله‌سن
سنبله،گلشنه سن ، گلبنه‌سن، بلبله‌سن
قامتون سرو دل آرا ، گؤزون آهوی ختن
کیپریگون زهره ، قاشون قوس اوزون سنبله‌سن
عاشق زارووم، ای رشگ پری ،اؤلدورمه
گل اوتور لطف ایله ،دوت عاشقی شیرین دیله‌سن
جور کاروندی، جفا ائیله‌دیگون، ظلم ایشون
بولمه میشدیم‌سنی ای شوخ، ستمگر بئله‌سن
عشوه‌دن چک الیوی، چمخمی آت ، نازی بوراخ
نئیلیوب عاشق بیچاره اقدیرسن گله سن ؟
باخیشون شوخ، سؤزون شهد ، اؤزون قند بناب
هرایشون یاخشی‌دور، اما نیه‌کم‌حوصله‌سن ؟
گوزه‌لیم ،سوودوجوگوم ،سرو قدیم ،طوطی وشیم ،
سالمیشان ای ممه‌لیم، جانیمه‌بیرولوله‌سن
یازدون اؤز عاشقوین قتلینه بیرنئچه رقم
هرزمانیکه عزیزیم، قلم آلدون اله سن
یازیری مدحوی مسکین سنون ای جیرانیم
وئر بو مداحوه اول شوخ ممون دن صله‌سن

بیرده‌فارسی شعرلریندن بیرقطعه (غزل) درج اقدیریک :

گفتمش نازکتر از گل چیست ؟ گفتا :روی من
گفتمش دل ؟ گفت : درلعل لب دلجوی من
گفتمش سوزنده‌تر از ناز؟ گفتا عشق یار.
گفتمش زین هردو؟ گفتا : دوری از پهلوی من
گفتمش از زهر قاتلتر؟ بگفتا : دردهجر
گفتمش از هردو؟ گفتا : خنجر ابروی من

گفتمش ازماه نیکو؟ گفت : خورشیدجهان
گفتمش زین هردو؟ گفتا : حسن خلق و خوی من
گفتمش ازشب سیه تر هست ؟ گفتا بخت تو
گفتمش زین هردو؟ گفتا زلف عنبربوی من
گفتمش بهتر زجنت ؟ گفت آغوش نگار
گفتمش زین هردو؟ گفتا خاکپای کوی من
گفتمش ازکعبه بهتر؟ گفت قلب عارفان
گفتمش زین هردو؟ گفتا : گربیائی سوی من
گفتم ازهجرت چه سازم؟ گفت ای مسکین بمیر
گفتمش مردم، بگفتا ای فدای موی من
گفتمش ازکعبه بهتر؟ گفت قلب عارفان
گفتمش زین هردو؟ گفتا : گربیائی سوی من
گفتم ازهجرت چه سازم؟ گفت ای مسکین بمیر
گفتمش مردم، بگفتا ای فدای موی من

ذکری اردبیلی : ابراهیم‌ذکری ۱۲۰۵ (۱۷۹۰) دا اردبیلده‌آنادان اولموشدور. آتاسی‌نین آدی حسن دیر. ذکری شاعرلیک صنعتینی استادی فکری دن اؤگره‌نمیشدیر. ذکری غنائی شاعر اولدوغوحالده شعرلرینده اجتماعی‌مسئله‌لری ،وطنپرورلیک حسلری وصاف محبتی‌ترنم ائتمیشدیر. باکی دا "ال یازمالاری" فوندوندا ساخلانیلان بیرنئچه جنگ ده ذکری نین ۵۰ دن آرتیق شعری واردیرکی،داها هئچ بیریئرده چاپ ائدیلمه میشدیر. شاعرین اثرلرینden بئله‌آنلاشیلیرکی،بوتون عمربویو چتین گونلر کئچیرمیشدیر. بورادانمونه‌اوچون آشاغیداکی شعرینی درج ائدیریک :

ای صبا

ای صبا ، بوعرضیمی عرض ائت گیلن جانانیما
بلکه درمان ائیله‌یه بو درد بی درمانیما
گرچه بو چرخ فلک سندن منی قیلدی جدا
باری سن ای بیوفا ،هردن نولور، گل یانیما
بیلمه‌زم هردم نئچون قانیم تؤکر جانان یئره
هیچ رحم ائتمز منیم بو دیده‌ی گریانیما
آهوتک هریانه مستانه دولاندیرما گؤزون
آز قالیبدیر گؤزلرین رخنه‌سالا ایمانیما
ساقیا ، دور ساغری سرشار دولدور ،نوش ائدیم
غم‌یئمه ،گؤرچوخ یئتیبدیرغم بوغملی جانیما

جانیمی جانان آلیب ، ناصح، منی منع ائیله‌مه
بیلمیرم بیرجان ته‌دیرکی قییمایییم جانانیما
ذکری شوریده‌دل صبح ومسا سؤیلر: فلک
قویدون حسرت‌سن منی اول گؤزلری مستانیما

یارب

هوای عشق ایله دولدور گؤنول کاشانه‌سین یارب
غم عشق ایله تعمیرائت‌بو غم ویرانه‌سین یارب
می و میخانه‌ی عشقین یولون اغیاره بیلدیرمه
بلالی عاشقه‌ایچدیر بلا پیمانه‌سین یارب
چکیب‌شانه داغیتدی زلفونومشاطه‌ی ناشی
پریشان گؤنلومو صیندیردی، صیندیرشانه‌سین یارب
رقیبیم کاکلوندن گؤنلومو ایستر رهاقیلسین
اوکیم ایستر ییخابو خانه‌نی، ییخ خانه‌سین یارب
حقیقت‌آتشیندن سوزناک ائیله سمندر تک
کی نار شمعه یاندیرما گؤنول ویرانه‌سین یارب
خیال خالین ایله دوشدو دام زولفونه گؤنلوم
بو نابینا قوشون سن دام‌ده وئر دانه‌سین یارب
وصال یاره یئتدی ذکری ، اما هیچکس بیلمز
نه نوعیله ادا قیلسین بونون شکرانه‌سین یارب

سیدرضا صابر : حاجی سیدرضا امیرزاده ۱۲۶۲(۱۸۴۹) داخوی داآنادا اولموش ، ایلک تحصیلینی اؤز آنا یوردوندا آلیب وگنج یاشداشعریازماغا باشلامیش و"صابر" تخلصونو سئچمیشدیر. شاعر۲۷ یاشیندا ایراوانا گئدیب اورادا ائولنمیش وعمرونون صونوناقدر اورادایاشامیشدیر.

سیدرضاصابر ۱۳۲۲هـ. ق (۱۹۰۴) ده‌ایروانداوفات‌ائتمیش و اونون مزار داشینادوستو میرزه‌عباسین یازدیغی شعرین صون مصراعیندا " شاعر شیرین مقال "جمله‌سی واردیر. بودا ابجدحسابی اونون اؤلوم تاریخینی گؤسته‌ریر. بورادا شاعرین "اکینچی" روزنامه‌سی‌نین مدیر وناشری حسن بیگ زردابی یه‌یازدیغی منظوم‌مکتوبوندان بیرپارچاسینی درج ائدیریک :

مرحبا ای حسن بیگ عاقل علم حکمت‌ده قابل وکامل
بافهیم‌اولماغیندا سؤزیوخدور اولدو معلوم غیرتین چوخدور

اهل قفقازی ائتمیسن خوشنود سن اؤزون اولدون اهل نامسعود
سنه هرکیمسه توتسا بیر ایراد کوردی باطنده بولمایب ارشاد
بیزه هرنوع سؤزدئسن حقدیر کیمسه تکذیب قیلسا ناحقدیر
حددن آرتیق چکیب اذیتلر خلقه آرتیرمیسان حمیتلر
بیز ائشیتدیک اهالی شیروان اوشقولا (مدرسه) ائیله ییبدیلرسامان
شکر قیلدیق خدای منانه وئردی توفیق اهل شیروانه
شیعه وسنی جمع اولوبلا تمام ائیله ییبلر بوخیر ایشه اقدام
آفرین لر بوقوم علامه یاخشی رونق وئریبلر اسلامه
گرچه بیزلر اوشهردن دوروق لیک مسلم دئیرله مسروروق
وار بیزیم افتخاریمیزشب وروز غیرت اسلامدن ائدیبدی بروز
اهل اسلام باکمال اولسون هامی ایشلرده اهل حال اولسون
. . . .

شاعر بومنظومه ده معاصری اولان سیدعظیم شیروانی دان نجلیل ودفاع ائدیر و اونو تنقیدائدن مرتجع ونادان کیمسه لری تنقیدائدیر.

بیرده " وقتی دیر " آدلی مسمطیندن بیربند درج ائدیریک :

دلبرا ، گل، گل کی ایام بهارین وقتی دیر
دامن صحرا ده سیر لاله زارین وقتی دیر
موسم گلگشت ،جام زرنگارین وقتی دیر
سن کیمی فرخنده ذات گل عذارین وقتی دیر
دور رخساریندا زلف تابدارین وقتی دیر
لطف ائله جان آلماغا ،چشم خمارین وقتی دیر
گؤرمگه رخساریني بو دلفکارین وقتی دیر.

ضیائی اردبیلی : عیسی ضیائی ۱۸۵۰ (۱۲۲۹) دا اردبیلده حاجی محمدرحیم صرافین عائله سینده آنادان اولموش ،و تحصیلینی ده اورادا آلمیشدیر. ضیائی عالم ،تواضعکارو ذوقلی بیرشاعر اولموش وآتاسینین اؤلوموندن صونرا مادی دورومو پوزولوب یاشایيشینی تأمین ائتمک اوچون لنکرانا گئدیب اورادا ایشله میشدیر.

ضیائی ، بیگدلی نین آتشکده سینی دوام ائتدیرمک مقصدیله آذربایجان شاعرلرینین ترجمه ی حال وشعرلریندن نمونه لرگتیره رک "تذکرهٔ ضیائی" نی یازمیش وبوتذکره ده اؤزشعرلریندن ده نمونه لر وئرمیشدیر. شاعر ،محمد علیشاه زمانیندا وفات ائتمیشدیر.

ضیائی‌نین شعرلرینندن نمونه‌اوچون آشاغیداکی غزلی درج ائدیریک :

اگـــــری

قویوبدو باشه‌او سرو سهی کلاه اگری
قاش‌اگری ،زلف‌سیاه‌اگری و نگاه اگـــری
من ائیله‌دیم قاشا عاشقلرایچره‌سجده ،ولی
گؤرولمه‌میشدی جهان ایچره قبله‌گاه‌اگـــری
شکنج سعی ایله‌اولمادی بخت‌طالع راست
چیخیبدی چونکی بوخلقت‌دن او گیاه‌اگـــری
دادیزدیریر منه زهراجل کراهت‌سیز
گلنده غمزه‌ن اوخو خواه‌راست‌خواه‌اگـــری
گونوم قارادیر و کؤنلوم شکسته ، قدیم خم
نه قدر واردیر اول طره‌ی سیاه اگـــری
او سرو قامته یوخ حیف‌استقامت‌خوب
کی واردیر عاشق ایلن‌گاه‌راست‌گاه‌اگـــری
غرض‌ضیائی تک‌آخرده گؤرمه‌دی منـــزل
فضای عشـــقده‌هرکس‌کی گئتدی راه اگـــری

ضیائی اؤز آنادیلیندن باشقا فارسجادا شعرلریازمیشدیر.

خیالی راقم‌اردبیلی : خیالی تخلصلو راقم‌اردبیلی‌حقینده شعرلرینندن باشقا معلوماتیمیز یوخدور. شعرلری باکی‌دا "ال یازمالاری" فوندونـــدا ساخلانیلیر. شعرلرینندن اونون قدرتلی بیرشاعراولدوغو بللی‌دیر.

چکیب‌قیلیچ کی هلاک ائتسین اول نگارمنـــی
هلاک ائدینجه هلاک ائیلر انتظـــارمنی
شکایت‌اؤزگه‌دن ائتمه‌م عبث‌بوقاره گونه
صالیب‌او طره‌ی شبرنگ تابـــدارمنی
چکینجه‌خنجرین ، ای اشتیاقیم، ائتمه‌هلاک
یانیندا قاتلیمین ائتمه شرمسارمنی
صبادن ایسته‌میشم: هرزمان دگیب‌تئلینه
علاوه ائیله‌سین آشفته روزگـــارمنی
فراق دفعینه ، ساقی، دئدین می‌ایچ، ایچدیم
دخی خرابتر ائتدی بو زهـــرمـــارمنی

او طفل رزقسیزدم ، مادر زمانه دوغوب
قیلیب اول گئجه آغوشدان کنارمنی
زبسکی در گرانقیمتم ، یوخوم خواهان
باسیبدی طاق فراموشده غبارمنی
اوقدر وئرمه دی فرصت کی دست تیغین اؤپوم
آچیب یومونجا گؤز ، اؤلدوردوا ول نگارمنی
یوز آچدی بیرجه نظر گؤرمگه ، خداوندا
ثبات و صبرده سن ائیله برقرارمنی
خیالی ،گؤر نه قدهر صبرسیزدی صیادیم
نهانی صید ائدیب ،اؤلدوردو آشکارمنی

شیخ اسماعیل ذبیحی : عباس اوغلو اسماعیل ذبیحی ۱۲۳۶ شمسی ده ، زنجان داآنادان اولموش وعلوم دینی تحصیل ائتدیکدن صونرا دینی ایشلرده چالیشمیشدیر .ذبیحی ادبیات وعرفانداداچوخلومعلومات الده ائتمیش ،ایکی دیلده (تورکی وفارسی) گؤزهل غزللروقصیده لریازمیشدیر . "محمودیه "آدلی منظوم کتابینی سیچان ـ پیشیک دیلی ایله یازیب ،قیمتلی موعظه ونصیحتلری وحکمتلی سؤزلری لطیف وگؤزهل بیت لرله بیان ائتمشدیر یازیق کی ،محمودیه کتابی تاماما ولمامیش ۱۳۱۶ داحمام خزینه سینده بوغولاراق وفات ائتمیشدیر .

محمودیه کتابی ۲۱۰۰ بیت دیر و صونو آقای عاصم طرفیندن شعرله تاماملانمیشدیر . ذبیحی نین شعرلریندن نمونه اوچون بیرتورکی غزل ،بیرده فارسی غزل ،بیرده محمودیه داستانلاریندان بعضی پارچالار درج ائدیریک :

هرکیمین پشت وپناهی قادر سبحان اولور

بس دئیرلر زندگانلیق روضه ی رضوان اولور
تنگه گلدیم زنده لوقدان گونده باغریم قانا ولور
بار محنت چکمه دن هرآن چیخار جانیم منیم
بارالهی بیرقفسده نئچه یوزمین جان اولور
هرکیمین ادراکی چوخدور ، خلق اونی دشمن توتار
خوش گلن خلقه جهاندا مردم نادان اولور
درهم و دینار دیر انسانی ترکیبه سالان
عنتره الوان لباس گئیدیرسه لر انسان اولور

بو مجرب دور گیبه هرکیم لباس معرفت
آیری پالتار اگنینه تاپماز، گینه عریان اولور
رحمت دنیا وعقبا سفره سیندن یان دوشر
هرکیم انصاف ومروت جاده سیندن یان اولور
ای فقیرین مالینی کؤشکیله ایوان سالدیران
چوخ اوزاق چکمز او ایوان کهنه قبرستان اولور
بو همان یئردورکی نمرودیله شدادی گؤروب
هرنه یئر واردور، گهی آباد وگه ویران اولور
اولمادی قسمت بیزه دنیاده خانلوق منصبی
آخرت گلسون گؤزه ک اول یئرده کیملرخان اولور
خانلوغون دؤرد رکنی واردور ایندیه جن بیلمیشم
بیرپاپاق، بیرستره، بیرشلوارو بیرچوگان اولور
هرکسیله ال ـ اله وئرسن، رفیق اولسان اگر
غافل اولما صورت انساندا چوخ شیطان اولور
امپراطورون توپی چاتماز اونون اوجارینه
هرکیمون پشت وپناهی قادر سبحان اولور

ایندی زمانه حقینده یازدیغی فارسجا ترجیع بندیندن بیرینجی بندینی درج ائدیریک :

باز باخامه‌ی قصیر و شکیب * بنویسم زحال آنچه‌که هست
شده معکوس کار وبار جهان * ماهی ازکوه و کبک از آب است
حق واقع کنار کنج نشین * ناحق اندرمیانه کرده نشست
داد مظلوم مانده برظالم * هیچ کاری نیایدش از دست
گشته ضیغم شکار روبه پیر * شاهباز ازمگس فتاده به پست
یکی از دستش عالمی در تنگ * واندگر منعم است لیکن سست
وان یکی مانده فی امان الله * لخت و عریان ومفلس وپابست
واندگر ادعاش الوهیت * کرده مال ومنال اورا مست

برنهادم قدم بمیخانه * عارفی دیدم اندر آنجاهست
با ادب برحضور او رفتم * آمد ازمهر نزد من بنشست
بنمودم سؤال کای هشیار * این چه تفصیل و وین چه اوضاعست
داد برمن جواب مردانه * تو براین ماجرا نیابی دست
از قلم رفته است روز الست
گوش کن، دم مزن هرآنچه که هست

محمودیه کتابی داستانلاریندان :

ازل صفحه‌ی لوحه صاحب قلم * یازار اسم آللاهی اول رقم
قیلار نام سلطان قیوم قیام * قورار نظم اردوی ذهنی خیام
روایت دی بو احقر ناسدن * که یعنی" ذبیح ابن عباس "دن
بئله نقل ائدوب عارفان رموز * نصیحت مقامینده مصباح سوز
کی بیرشهرده واریدی بیرسیچان * مقام ائتمگه آختاروردی مکان
قیلوب شهرده هرطرفدن گذار * گیدوبدی فلان ائوده دوتدی قرار
گزوب اول ائوین پست وبالاسینی * قازوب کندی آلتیندا مأواسینی
گئجه گوندوز ائیلردی سعی وتلاش * گئچوردوردی اول یئرده امرمعاش
بنای اذیت قویوب الغرض * اولور عادی یه ترک عادت مرض
. . . . . * . . . . . .

صونرا قونشونون یارامازلیغینا اشاره ائدیب ،اونو سیچاندان داها یارامازبیلیر، صونرا حکایه یه دوام ائدیر. حکایه‌لرین بیرینده قادینلارین وفاسیزلیغیندان دانیشیرو بئله بیان ائدیر :

من ائولنمه رم ،دوشمه رم من تووا * نه من عورت آللام ،نه قاللام لووا
من ائولنمه رم گرقیامت قوپا * بو جزئی تکان رخنه وئرمز توپا
تاپولماز بوعورتلرون هئچ دوزی * برابر اولا دالداسیلان یوزی
او عورت‌هانی قلبی یانسون اره * دالیندان ارون آچماسون پنجره
بیر اولسون اونون اؤزاریله دیلی * اؤلن گون اری، چالماسون دیلدیلی
ائده اعتبار عورته هرکیشی * اوظاهرده ارکک دی، باطن دیشی
سنون ده اگر آرواد ون وار ،بوشا * مجرد دولان اولما هرگز قوشا
قیوداتی آت ،خالص اول علقه دن * کی سالم قالور بی تقید بدن
بوعورتلرون یوخ وفاسی اره * مگر نابلدسن بو عورت لره ؟
قولاق وئر چکوم نظمه بیرگوشه سین * گؤتوربونصیحت سؤزون توشه سین

صونرا ائولی اولان عمواوغلو- عمی‌قیزی نین داستانینی شرح وئریر. بیلدیگیمیزه گؤره محمودیه کتابی داها چاپ اولما میشدیر.

مضطر تبریزی : میرمهدی مضطر تبریزی ۱۹- نجوعصرین ایکینجی یاریسیندا یاشامیش و ادیب العلما لقبیله مشهور اولموشدور. اونون ترجمه‌ی حالی باره‌ده کافی‌معلومات الیمیزه‌کئچمه‌دی . یازدیغی "گلزار بهار" آدلی درسلیک کتابی ۱۹۰۷= ۱۳۲۵هـ.ق ده‌تبریزده‌باسیل- میشدیر. بوکتابین حاشیه‌لرینده شاعرین تورکجه وفارسجا شعرلری ده واردیر.

مضطرین شعرلری ، اونون فضولی ادبی مکتبی‌نین دوامچیلاریندان اولدوغونو گؤسته‌ریر. بورادا اونون شعرلریندن نمونه‌اوچون بیر غزل درج ائدیریک :

اولماز

نه‌حسن دور کی، ملک ده‌بئله جمال اولماز
نه‌طلعتی ، کی بئله طلعت‌هلال اولماز
هلال چرخده ائیلر زوال ، وجهی نه‌دیر-
کی بو هلال وجاهتده‌هئچ زوال اولماز
لیاقتینه خطادیردئسم صنوبر من
چمنده سروده هرگز بواعتدال اولماز
لبین لعابینی بیمارعشقه وئر دادسین
دوادی ، چشمه‌ی کوثر بئله دوا اولماز
توتوب‌کنارینی اغیار، نئیله‌یم، صدحیف
کی باخماغا یوزونه عاشقه‌مجال اولماز
دوروبدو فوج کیمی دسته- دسته‌عشاقین
بو پادشاه‌جهاندا بئله جلال اولماز
علی‌الدوام سرکویون ائتمیشم منزل
گشاده‌عارضیمه بیر در وصال اولماز
بو مستی سرزنش‌غیر یاندیریر، بالله
و گرنه آیریلیغین باعث ملال اولماز
یوخومدو سیم و زریم‌باشینا نثار ائله‌یم
بو نقدجان کیمی لایق سنه نوال اولماز
بو نظم دلکشه ، مضطر، اگر باخا شعرا
دئیه‌رله‌جمله‌سی:" احسن بئله‌مقال اولماز"

حضرت محمّد(ص) ین اؤگود لری

غَرِیبَتَانِ کَلِمَةٌ حِکمَةٌ مِنْ سَفِیهٍ فَاقْبِلُوهَا وَکَلِمَةٌ سَیِّئَةٌ مِنْ حَکِیمٍ فَاغْفِرُوهَا .

ایکی زاد غریبه دیر ،سفئه دن عقیللی سؤز ،اونو قبول ائدین وعقیللی دن پیس سؤز ، اونوباغیشلایین !

اَلتَّغَدُّوَا لرَّوحُ فِی تَعْلِیمِ الْعِلْمِ اَفْضَلُ عِنْدَ اللّٰهِ مِنَ الْجِهَادِ .

سحر ،آخشام بیلیک اؤگره تمک تانری نین یانیندا جهاددان یاخشی دیر .

اَلنِّغْلُ وَالْحَسَدُ یَأْکُلَانِ الْحَسَنَاتِ کَمَا تَأْکُلُ النَّارُ الْحَطَبَ .

کینه وگیجیک یاخشیلیقلاری یئیه ر ،نئجه کی اود ،اودونو یئیه ر .

اَلْغَیْرَةُ مِنَ الایمَانِ وَالْمِذَاءُ مِنَ النِّفَاقِ .

غیرت ایماندان گلر ، وبیغیرتلیق نفاق دان .

فُضْلُ الْعِلْمِ اَفْضَلُ مِنْ فَضْلِ الْعِبَادَةِ .

بیلیگین فضیلتی عبادتدن آرتیق دیر .

فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَی الْعَابِدِ کَفَضْلِی عَلَی اُمَّتِی .

بیلگینین عابده نسبت فضیلتی منیم فضیلتیم کیمی دیر امتیمه .

فَقِیهٌ وَاحِدٌ اَشَدُّ عَلَی الشَّیْطَانِ مِنْ اَلْفِ عَابِدٍ .

بیرفقیهین تحملی شیطانا ، مین عابددن چتین دیر .

اَلْفَقْرُ اَمَانَةٌ فَمَنْ کَتَمَهُ کَانَ عِبَادَةً .

یوخسوللوق بیر امانت دیر ، هرکس اونو گیزلتسه عبادت دیر .

اَلْفَقْرُ شَیْنٌ عِنْدَ النَّاسِ وَ زَیْنٌ عِنْدَ اللّٰهِ یَوْمَ الْقِیَامَةِ .

یوخسوللوق خلق آراسیندا آشاغیلیق دیر ،لاکن قیامت گونو تانری یانیندا زینت دیر .

قَالَ اللّٰهُ تَعَالَی: مَنْ لَمْ یَرْضَ بِقَضَائِی وَلَمْ یَصْبِرْ عَلَی بَلَائِی فَلْیَلْتَمِسْ رَبّاً سِوَایَ.

اولو تانری بویورموش : هرکیم منیم قضا و قدریمه راضی اولمایيب ،بلامیا صبر ائتمه یه ، مندن باشقا تانری آختارار .

قَلْبٌ لَیْسَ فِیهِ شَیْءٌ مِنَ الْحِکْمَةِ کَبَیْتٍ خَرْبٍ فَتَعَلَّمُوا وَعَلِّمُوا وَتَفَقَّهُوا وَلاتَمُوتُوا جُهَّالاً فَاِنَّ اللّٰهَ لایَعْذِرُ عَلَی الْجَهْلِ .

حکمت سیز قلب خراب ائوه بنزه ر . ائله ده اؤگره نین و اؤگره تین ،بیلیک و بصیرت تاپین، وبیلیک سیز اؤلمه یین ،چونکی تانری بیلیکسیزدن کئچمز .

قُلِ الْحَقَّ وَاِنْ کَانَ مُرّاً .

آجی دا اولسا حقی سؤیله !

ترجمه ائدن : ج . هیئت

پروفسور غلامحسین بیگدلی

تصوف و ادبیات

(۱۲)

متصوف عارفلر مطلق حقیقته یئتیشمک ،واجب الوجودا قووشماق یولونو اؤز وجودلارینی هر جور دنیوی علاقه ومادی تعلقاتدن کسمه ده بیلیب ،روحون تجلی وتصفیه سینده گؤردولر .بوایشین ان گوجلو و بؤیوک محکی ده عشق ایدی،الهی محبت ایدی.اگرانسان اؤزنفسینی اؤلدوروب ، وجودونو ،جسمینی تصفیه ائدیب حقه عاشق اولوب ،الهی محبته قووشا بیلرسه ،اگر انسان اؤز نفس اماره سینه غالب گله بیله رسه ،اگر انسان بوتون عرفانی مرحله لری طی ائده بیلرسه ،اوندا حقیقی معشوقا ولان،واجب الوجودون وصالینا یئتیشه بیله ر .مطلق حقیقته قووشار ،وصالا چاتار .

بیرسیرا عارفلره گؤره مجازی عشق ،دنیوی عشقین اؤزوده الهی عشقه ،واصل اولماق اوچون پله دیر .نردوان دیر .گؤرپودور .انسان گؤزه لین وارلیقیندا ،وجودوندا الهی قدرتی،الهی صنعتی گؤزه للیگی گؤرورودو- یور .خالقین صنعونو تماشا ائدیر .بونلارا گؤره گؤزه له پرستش اونون خالقینه پرستش دئمکدیر .چونکی گؤزه ل اولان هر بیرموجودیا رادانین مظهریدیر .اونون قدرتی‌نین نشانه سی‌دیر .عارف هرشئیده آللاهین جمالینی گؤرور .اونونچون هربیرشئیده حق تجلی ائدیر :

مارخت زمسجد به‌خرابات کشیدیم * خط برورق زهد و کرامات کشیدیم
درکوی مغان درصف عشاق نشستیم * جام ازکف رندان خرابات کشیدیم
از زهدومقامات گذشتیم‌که بسیار * کاس تعب اززهد ومقامات کشیدیم

دئییب رندانه اورتادا اولان اخلاقلارین اوزه رینه خط باطله چکیر .

نورالدین عبدالرحمان جامی :

بودم آنروزدراین میکده ازدردکشان * که نه ازتاک نشان بودونه ازتاک نشان
ازخرابات نشینان چه نشان میطلبی * بی‌نشان ناشده ،زایشان‌چه توان‌یافت نشان
جان فدایش‌که به‌دلجوئی ما دلشدگان
می رود کوی به‌کو دامن اجلال کشان
در ره میکده آن به‌که شویم ای دل خاک
شاید آن مست بدینسو گذرد جرعه نشان

نکته‌ٔ عشق به‌تقلید مگو ای واعظ بیش‌ازاین‌باده‌بچش‌چاشنی می بچشان

جامی این خرقه‌ٔ تزویر بیانداز که‌یار
همدم بی سروپایان شود ورند وشان

جامی‌نین سؤزلری ده جلال الدین رومی‌نین کلاملاری کیمی توتارلی، حرارتلی،نور چیلییه‌ن ومعرفت ساچاندیر .عطار وسنائی سؤزلری کیمی درین مضمونلو ،مفتون ائدیجی واوره‌گه یاتاندیر .فخرالدین عراقی شعر لری کیمی یانیق لی ،تاثیرلی دیر .وحافظ غزللری کیمی درین معنالی یوکسک مضمونلو وعاشقانه‌دیر .شیدالیق یارادیر .سمبولیکدیر .

بابا طاهر عریان :

بصحرا بنگرم صحرا ته وینم — به‌دریا بنگرم دریا ته وینم
بهرجا بنگرم کوه‌ودر و دشت — نشان از قامت رعنا ته وینم

*

خوشا آنان که‌پا از سر ندانند — میان شعله خشک و تر ندانند
کنشت و کعبه و بتخانه ودیر — سرائی خالی از دلبر ندانند

*

اگر دل دلبر و دلبر کدام‌است ؟ — وگر دلبر دل ودل راچه‌نام‌است
دل و دلبر بهم آمیته و نیم — ندونم دل که ودلبر کدام است

اوداغلار قلندرین دوبیتی لری حدیندن آرتیق ساده ،گؤزه‌لمعنالی وهامی‌نین ذوقونو اوخشویان ذهنینی ،شعورونو دوشوندورن عین حالدا درین معنالی ویانیقلیدیر .حدود سوز درجه تاثیر قوه‌سینه مالکدیر . وحدت وجود دونیا گؤروشونون رمزی ونمایش ائتدیریجیسی دیر .بودورکی، سینه‌لردن سینه‌لره کؤچوب دیللر ازبری دیر .

محمد فضولی دن بیر غزل :

پنبهٔ مرهم داغ ایچره نهاندر بدنیم
دری اولدوقجا لباسم بودو اولکاچ‌کفنیم
جانی جانان دیله‌میش وئرمه‌مک اولماز ای دل
نه‌نزاع ایلییلیم اول نه‌سنیندیرنه بنیم
طاش ده‌لر آهیم اوقو شهد لبین شوقونده‌ن
نولا زنبور ائوینه بنزه‌سه بیت‌الحزنیم
طوق زنجیر جنون دائرهٔ دولت دور
نه‌روا کیم بنی اندان چقارا ضعف تنیم
عشق سرگشته‌سی یم ،سیل سرشک اولدو یئریم
بیرحبابم که‌هوادان دولودور پیرهنیم
بلبل غمزه‌ده‌ام باغ و بهاریم سن سن
دهن وقد ورخون ،غنچه و سرو سمنیم
ائده من ترک فضولی سرکویون یارین
وطنیم دیر ، وطنیم‌دیر ،وطنیم دیر ، وطنیم

هاتف اصفهانی :

شاعرین مشهور ترجیع بندیندن بیر نئچه بیت

...ازتو ایدوست نگسلم پیوند * گر به تیغم برند بند از بند
الحق ارزان بود زما صد جان * وزدهان تو نیم شکر خند
ای پدر پند کم ده از عشقم * که نخواهد شد اهل این فرزند
پند آنان دهند خلق ای کاش * که زعشق تو می دهندم پند
من ره کوی عافیت دانم * چه کنم ار فتاده‌ام بکمند
در کلیسا به‌دلبری ترسا * گفتم ای دل به‌دام تو دربند
ای که دارد به تار زنارت * هر سر موی من جدا پیوند
ره به وحدت نیافتن تا کی * ننگ تثلیث تا بکی تا چند؟
نام حیّ یگانه چون شاید * که اب وابن و روح قدس نهند؟
لب شیرین گشود و با من گفت * وز شکر خنده ریخت از لب قند
که گر از سر وحدت آگاهی * تهمت کافری بما مپسند
درسه آئینه پرتو ازلی * پرتو ازروی تابناک افکند
سه نگردد بریشم ار اورا * پرنیان خوانی و حریر و پرند
ما دراین گفتگو که از یک سو * شد زناقوس این ترانه بلند

که یکی هست وهیچ نیست جز او
وحدهُ لا اله الا هو

چشم دل باز کن که جان بینی * آنچه نادیدنی است آن بینی
گر به اقلیم عشق روی آری * همه آفاق گلستان بینی
آنچه بینی دلت همی خواهد * وآنچه خواهد دلت همان بینی
بی سر و پا گدای آنجارا * سر ز ملک جهان گران بینی
هم درآن سر برهنه جمعی را * بر سر عرش سایبان بینی
گاه وجد و سماع هریک را * بر دو کون آستین فشان بینی
دل هر ذره را که بشکافی * آفتابیش در میان بینی
جان گدازی اگر به آتش عشق * عشق را کیمیای جان بینی
آنچه نشنیده گوش آن شنوی * وآنچه نادیده چشم آن بینی
تا بجائی رساندت که یکی * از جهان و جهانیان بینی
با یکی عشق ورزی از دل وجان * تا به چشم یقین عیان بینی

که یکی هست و هیچ نیست جز او
وحده لا اله الا هو

تصوف ادبیاتیلا علاقه‌دار بعضی تدقیقاتچیلار هاتف اصفهانینی بهارین صون یاغیشینا بنزه‌دیرلرکی، اوز ایری دنه‌لی یاغیش گیله‌لرینی طبیعتین اتگینه نثار ائدیر و اولدوقجا بؤیوک فایدا یئتیریر. دوغرودان‌دا هاتفین شعری متصوف ادبیاتاوچون بو رولو اوینا میشدی. عرفان ادبیاتی ـ عصرده سقوطه طرف میل ائتدیکی دؤورده هاتف اصفهانی تصوف و عرفان سیماسیندا بیرده‌ن بیره گورولدامیش،اوزدرین مضمونلو گؤزه‌ل شعر و ادب یاغیشینی بو ادبیاتین سوسوزلارینا چیله‌ییب ،نثار ائتمیشدیر .عرفان و ادب باخچالاری‌نین آز قالا سولقون چیچک لرینی سولاییب یئنی دن طراوت وخضارت بخش ائتمیشدر.

بعضیلری ده هاتفین درین مضمونلو کلاملارینی گونشین صون شعاعلارینا بنزه‌دیرکی، طبیعته و بوتون موجوداتا اولدوقجا جمال و کمال بخش ائدیر .روحلاری اوخشایير ،عظمت وجلال یارادیر.

سید عظیم شیروانی نین : وحدت وجود سجیه‌لی گؤزه‌ل ودرین معنا و مضمونلو آنا دیلیمیزده نظمه چکدیگی شعرلریندن :

اسم اوزو بیراسم‌دیر ،اما مسمّیٰ مختلف
گوهر شهوار بیردیر ، لیک دریا مختلف
اختلاف رای ایله هر کیمسه بیر معنا وئریب
لفظ اوزو بیر لفظ دیر ،اما کی معنا مختلف
عالم پیر و جوان اولدو مقید رنگ‌له
اول سببدن دیر اولوب ایدوست اسما مختلف
بحر وحدت موج ائدیب دشره داغیلدی قطره‌لر
اولدولار اول قطره‌لردن دُرّ لالاء مختلف
وحدته ائیله نظر کیم ،شئی واحددیر همان
گرچه صورتده اولوب فرعون وموسی مختلف
نور عین ناردیر ، هم نار عین نوردور
دوزخ‌وجنت اولوب صورتده جانا مختلف
حسن و عشق وعاشیق ومعشوق بیردیر ای کؤنول
"سیّدا" هرگز دگیل عالم‌ده اشیا مختلف

اونون ترکیب بندلریندن بیر پارچا :

اُمّهاتا اولوبان سبعهٔ رخشان شوهر* چکدیلررنجلرا یجادیم‌ا وچون‌هفت پدر
هفت‌آباء منه‌اظهارائله‌دی تربیتین* ائتدی تولیدمنی‌تاکه ،بوافضل مادر

دؤرد آتا ،یئددی آنادان اوچ اوغول ائتدی عیان
اولدو بواوچ اوغولون افضلی ابناء بشر
عقل ایسته‌ردی منی تربیت ائتسین ناگاه
عشق پیدا اولوبان قیلدی منی زیروزبر
مختصر عاشق اولان اولمازایمیش دهرده شاد
بیر زامان اولمازایمیش دردوبلادن آزاد
سیدابوالقاسم نباتی ایسه ،هله‌جدی ودقیق قراره گله‌بیلمیر ،تردد و شبهه دؤرو کئچیریر ،
اود دوتوب جانیم سراسر یاندی آتا بیلمه‌دیم
دل نه‌دیر ،دلبرنه‌دیر ،باشیمدا بوسودانه‌دیر
بیلمه‌دیم عمرومده هرگز کفروایمان هانسی دیر
احمدومحمود کیمدیر ،موسی و عیسی نه‌دیر
شاهباز اوج وحدت واحد حیّ و قدیم
خالق ارض وسما اول فرد بی‌همتا نه دیر
صدر ایوان جلالت شمع بزم کائنات
آفتاب عرش و عزت "لا فتی الا" نه‌دیر
تُرّهاتی قوی کناره رقصه گل دیوانه وار
گل خرابات ایچره‌گؤر بوشوروبوغوغانه‌دیر
درد صافی گؤرلمک وقتی دگیل ساقی امان
شیشه وئر ،پیمانه وئر ،ساغرنه‌دیر ،صهبانه‌دیر
دور گؤزون قربانی‌یم مستانه گل،رندانه وئر
چوخ دئمه‌جمشیددن اسکندرودارا نه دیر
لوحش الله‌کیمدی بیلمم عشق دیوانین یازان
عاشق ومعشوق کیمدیر ،وامق و عذرانه‌دیر
شاهد خلوت‌نشینیم ائتدی رخسارین عیان
عاشق دیوانه‌گل گؤرظاهر و اخفا نه‌دیر
یئتدی عمرون آخره سن بیر "نباتی" بیلمه‌دین
کیمدی گؤزدن اوباخان یادلده‌بوگویانه‌دیر
بوشبهه وسئوال فورماسی‌نین هله‌نباتی دن چوخ ــ چوخ قاباق گؤکو وبناسی واردیر .اوحدالدین اوحدی‌نین "چیست "قافیه‌سیله :
این چرخ‌گردگردکواکب نگارچیست * وین اختر ستیزه‌گرکینه‌دارچیست ؟...

یا خود همین مضمون ومناسبت له عمادالدین نسیمی طرفیندن آنا دیلیمیزده نظمه چکیلمیش :

دون (گئجه) و گون منتظرم من که بوپرگار نه دیر ؟

شعرلرینه نباتی طرفیندن بیرنوع نظیره یازیلمیشدیر وبؤیوک خلف لری نین دوامچیسی کیمی فکر سؤیله میشدیر .

بوتون قاباقدا سؤیله دیگ لریمیزه دقت یئتیرنده تام آیدینلیقیلا گؤرونور کی،متصوف ادبیاتین یارانماسینا اساس سبب انسان مسئله سی، انسان طالعی وانسانین سعادتی اولموشدور .بیرسؤزله وحدت وجودطرفدار لاری‌نین هدفی،اساس آمالی،مسلکی وغایه‌سی انسان اولموش وبومسئله‌نی ده محبت فلسفه‌سینده اؤزوده الهی محبت ده گؤتورموشلر .انسانین‌آللها قووشماسینی،جزودن کله ،واحده بیرلشمه‌سی ایله قیمت‌لندیرمیشلر وبو باره‌ده عصرلر بویو چالیشیب ،چیرپیشیب ،گیزلی وآچیق مبارزه‌لرآپاریب ،سایسیز ،حسابسیز قوربانلار وئرمیشلر .اونلار حتی بعضا گوجله حاکمیتی الده‌ائتمک وبویوللا اؤز مسلک لرینی تطبیق ائتمک ،ایسته‌ک وآرزولارینی حیاتا کئچیرمگه ،اجتماعی عدالت برقرار ائدیب ،بشریتی خوشبختلیگه ودوز یولا سوق ائتدیرمگه جهدائدیب ،سیاسی مبارزه‌نی، اخلاقی،تربیه‌وی مبارزه‌دن وهرجور منفی وگیزلی مقاومتدن اوستون توتموشلار .اونلار طریقت‌آدی وپرده‌سی آلتیندا گئنیش کوتله‌لرایچه‌ریسیند بیرچوخ جدی وانقلابی ایشلر گؤرموش،کؤکلو حاضرلیق لار آپارمیشلار . موجود فئودال استکبار حاکمیتی دئویرمگه سفربر اولوب ،آیاغا قالخمیش ،عصیانلار قالدیرمیشلار کی،تاسف لر اولسون کی،عصرلر بویو ارتجاع واستکبار حاکمیتی وفئودال سلطنت قورولوشو وقدرتی‌اؤزامتیاز لارینی قوروماق اوچون متمادیاً وتاریخ بؤیو بو کیمی مقاومت وعصیان لارلا آمانسیز مبارزه آپارمیش،عصیانلار وقیاملاری قان ـ قیرقین بها ـ سینا یاتیرماقا نائل اولموشلارومترقی ،انقلابی وعصیانچی قوه‌لرین دارما ـ داغین ائدیلمه‌سینده هئچ بیرخیانت وجنایت دن چکینمه‌میشلر ، بعضا بوآیاغا قالخیب اؤز طبیعی حقوقلارینی طلب ائده‌نلری صون نفره قدر محو ونابود ائتمیشلر .

بوتون بوسؤیله‌دیگ لریمیزدن بونتیجه‌یه گلمک اولارکی،بشرتاریخی بیرسیرا مهم حادثه‌لرین،جدی مبارزه‌لرین،سایسیز وحسابسیزغلبه ومغلوبیتلرین مجموعه‌سی‌دیر .ظالم‌له مظلوملار آراسیندا گئدن آردی کسیلمز و

واولوم ـ دیریم مبارزه‌سی توپلوسو وتاریخی‌دیر .زحمتکش انسانلارین آلین تری وقول گوجوایله الده اولونان ثروتین ومحصولون تالان وغارت ائدیلمه‌سی تاریخی دیر .گوجلولرین ،گوجسوزلره ظلم وجور ائتمه‌لری تاریخی .بیر اووچ چپاوولچو ،ظالم ،انصافسیز ،قانایچن ونادانلارین، امک وزحمت انسانلارینا زور ائتمه تاریخی‌دیر .مظلوملارین استثمار اولونوب ،ظالملرین مختلف آد ،حیله ورنگ وریایله استثمار ائتمه تاریخی دیر ووو....

آنجاق دنیا متفکرلری اوجمله‌دن مترقی متصوفلر ،وحدت وجودطرفدارلاری دا متمادیا تاریخین ،دؤورون ،زامانین بو آجینا جاقلی،آغیر، دؤزولمز وغیرانسانی فاجعه‌لرینی گؤروب ،دویوب درک ائده‌ره‌ک چاره‌فکر ـ ینه دوشموش،اوز دورو محیط لرینه اویقون ومناسب مبارزه‌ائتمک ، انسانلاری ظلمدن،قتل وغارتدن قورواق،هرجورمنفی وضررلی تاثیردن ساقینماغا ،چیخیش یولو آختارمیشلار .بودورکی،بیرچوخ حقیقی‌یول گؤسته ـ ریجی‌لر ،پیغمبرلر ،حقیقی متفکرلر ،قاباقجیل دوشونجه‌لی‌لر ،مترقی گؤروشلولر ،انسان طالعی،انسان خوشبختلیگی اوچون دوشونن‌لر ،دؤرون ، محیطین وشرایطین آهنگی ایله اویقون،بعضا ده غیراویقون،اوزوده ـ مختلف شکل وفورمالاردا چیخشلارا ائدیب ،گئنیش خلق کوتله‌لرینه ، مادی نعمتلر یارادان ومحروم انسانلارا رهبرلیک ائدیب ،اونلاری هرجور زوراکیلیقدان خلاص ائتمگه جهد گؤسته‌رمیشلر .انسانلارین اوزلرینی تانیماغا ،اوز طبیعی حقوقلارینی الده ائتمگه اوز اختیارلارینی اوز= اللرینه گؤتورمگه چاغیریب ،جهد ائتمیش ویول گؤسته‌رمیشلر .باخ اساس اعتباریایله تصوف ادبیاتی دا بوندان اوترو یارانمیش واورتایا چیخمیشدیر وفعالیت گؤسته‌رمیشدیر .لیکن دؤوورن مستکبرلری نین بیرگه منافعی همیشه وتاریخ بویو اونلاری ال ـ اله وقریب ،اوزآغالیقلارینی ساخلاماق اوچون،متمادیا بوکیمی فکرومترقی رای وملاحظه وگؤروش صاحب لرینی صون درجه رحم‌سیزلیک وقساوت له‌ازیب محوائتمگه سوق‌ائتمیشدیرو ایش‌ائله بئله‌ده اولموشدور .

آنجاق بونجا ظلم ،قساوت وآمانسیزلیقلار هئچ واقت آردی کسیلمز مبارزه‌نی دایاندیرا بیلمه‌میش دیر .ظالم‌له مظلوم آراسیندا بو اولوم‌ـ دیریم چارپیشماسی بیرآن دا اولسون بئله وقفه‌یه ،دورقونلوغا راست گلمه‌میشدیر مبارزه فورماسینی دگیشمیش،یئنی مترقی گؤروشلو مبارز

انسانلار ،طریقتلر ،مسلک لر ،یئنی یئنی مخالفتچی آخینلار ،جمعیتلـــــرو گروه‌لار تؤره‌نیب میدانا چیخمیشدیر .بشرسعادتی،فکر،عقیده ومسلک آزاد ـ لیغی اوغروندا چیرپیشیب چالیشمیشلار .ائله مترقی صوفیستین میدانا چیخماسی دا تاریخین محض بوکیمی لابدوضروری طلبلریندن دوغولـــــوب یارانمیشدیر .

لیکن نه ائتمه‌لی قدیم واورتا عصرلرین او دهشتلی قان ـ قرقین وارتجاع واستبداد مطلق دؤورلرینده ،ظلمت حاکمیتی،جهالت سلطه‌سی فئو ـ دال سلطنت حاکمیتی نین طفیلی‌لری گئنیش زحمت و امک کوتله‌لرینـــی زالی کیمی صورمالاری وغارت ائتمه‌لری چاغیندا بیردن ـ بیره مقتدرو غدار موجود قورولوشون ،استبداد حاکمیتی نین علیهنه متشکل اولـــوب عصیان قالدیرماق،حاکمیتی بیخماق اوچون قطعی وکسگین چیخیش ائتمک البته کی،چوخ مرکب ،چتین،آغیروتهلکه‌لی بیرمسئله ایدی.چونکی اورتا عصرلرده حاکمیت علیهنه عصیان قالدیرانلار انضباطی جزالارا معروض قالیب ،قلینجدان گئچیریلیردیلر.

بـــو

کیمی عقیده ومسلک قورباناریندان ابن مقفع لر ،ابن مقله‌لر، حســـین منصور حلاجلار ،عین القضات میانجی همدانی لر ،شهاب الدین سهروردی لر، نعیمی لر ،نسیمی لروا ونلارلا بو کیمی فداکار وجسور متفکر وطریقـــت فدائیلرینی،ظلمکار وقان ایچن حکمدارلارین باریشماز ،مردومبارزعمیم لرینی آدآپارماق اولارکی،اونلاری اؤز مسلک وعقیده‌لری اوغروندا عموم بشری یعنی انسان سعادتی ونجاتی نامینا ،چاغلارینن قاراگروهـــــلاری طرفیندن آمانسیزجاسینا محواولوب ،اعدام ائدیلمیشلر .

بونودا قیدائده‌ک کی،یاخین واورتاشرق خلقلری تاریخ بویو اؤز عقیده ،اؤز مسلک ،اؤز دین وآئین لرینی،اؤز یورد و یووالارینی، اؤز استقلالیت و موجودیتی‌نی قوروماق اوچون همیشه هرجور باسقینچی یا ، هرغصبکارا ،هربیریاد ائللی‌مهاجم وارقوه‌لریایله مبارزه‌آپاریب ، اؤز معنویات ومقدساتلارینی هربیر تجاوزدن قورومۇشلار .اگروحدت وجودچو ـ لارین توحید ووحدانیت مسئله‌سی باش توتسا ایدی،اوندا تخمینا ایکی‌یوز ایل دوام ائده‌ن وهرایکی طرفدن مذهب آدیایله چیخیش ائده‌ن خنـــاچ

محاربه‌لری اورتایا چیخمازدی.سایسیز حسابسیز فاجعه‌لر تئوره‌نمـــزدی بئله مذهب ودین پرده‌سی آلتیندا ،اطلینده‌ایسه جهانگیرلیک خولیاسی‌و احتراصی وهوسی ایله فریدن صلیب یوروشلری،شرقدن منغول یوروشـــو ، تیمور باسقینی واونلارلا بوکیمی آمانسیز فاجعه‌لر ،زحمتکش وســـاده انسانلارین ساکت ودینج حیاتینی پوزوب ،دینج ویارادیب ـ تئوره‌دن‌شرق اولکه‌لرین آفتی اولوب ،اونون شهر وکندلرینی ویرانه‌یه چئویرمیشدی خسته‌نی،یارالینی،آروادی ـ اوشاغی ،قوجانی ـ جوانی،عاجزی،آوارانی، وبیرسؤزله هامینی و هامینی قلینجدان کئچیریب امگه یارایانلارینـــی گرفتار واسیر ائتمیشدی وبااورتا آسایا کؤچورموش ،یاخود کوله‌بازارلارینا گؤندەرمیشدی.

ایسته‌ر ـ ایسته‌مز اوزون سوره‌ن بوکیمی آغیروفاجعه‌لی،دهشتلی، قانلی حادثه‌لر انسانلارین روحوندا ،ذهنینده وارلیغیندا ،آغیر ایزلر بوراخیب منفی تاثیرلر گؤسته‌ریر.اونلاری حیاتا ،زحمته ،چالیشماغا یاراتماغا بدبین له‌شدیرر.یاشایشدان کوسدورور.حئیران،سرگردان سفیل لره وآوارالارا چئویریر.عاطل ـ باطل بیرموجودلارا چئویریر.

توپال تیموره گلدیکده ،تیمورون یاخین واورتاشرق خلق لرینـــه وورودوغو زیان وضربه‌لردا هادهشتلی وآغیر اولموشدور.تیموردا منغوللاـ رین خلفی ودوامچیسی وآردیجیلی اولاراق یاخین واورتا شرق اهالـــی‌ـ سینه دیوان توتوب ،قان اودورموشدور.سایسیزکوتله‌وی قیرقینلارا ،بیـــر چوخ شهر ،قصبه‌وکندلرین ویران اولماسینا سبب اولموشدور.اونون تورت ـ دیگی آغیرجنایتلروفاجعه‌لرده‌بشریت تاریخی‌نین ان قورخونج،دهشتلی واونودولماز حادثه‌لری سیراسیندادیر.بیرنمونه‌یه‌دقت یئتیره‌ک :

منغول قیرقینینا معروض قالان،داها شدتلی وآغیرضربه‌لرآلان خراـ سان اهالیسی هجری سککزینجی عصرین ۸۰ـ نجی ایللرینده‌خلق حرکاتی و کندلی عصیانی یئتیشیردی.منغول استیلاچیلاری‌نین قالیقلارینا صـــون قویاراق،پئشه‌کار کندلی سجیه‌لی بوحرکات شیعه‌ـ صوفی‌ایده‌ئولوژســـی بایراقی آلتیندا سربداریلر آدیایله‌بیرمترقی حکومت یاراتدی‌موجـــود خانخانلیق ـ سلطنت ظلمونه موقتی اولاراق صون قویولدو.ملکی برابرـ سیزلیک وفردی محدودیت علیهنه‌اولان‌بوعصیان گرگان وطبرستان دا دا سیّدی لر حرکاتی آدیله غلبه‌چالدی.ائله‌جه‌ده‌دینا وریلرین قالیقـــلاری بوحرکاتا قووشدو.عصیانچیلارحاکمیتی الده‌ائدیب ،ملکوبرابرلیک وفردی

، زادلیق وحقوق برابرلیگی بایراقی قالدیردیلار .آنجاق بویئنی یارا ـ نمیش،اوز دؤرو محیطینه گؤره مترقی حکومتین همرو بیر ؛ وقدرده او ـ زون اولمادی . چونکی،هجری ۷۸۳ ـ نجی ایلده تیمور طرفیندن آمانسیز جاسینا دارماداغین ائدیلدی .تیمورون قانایچن اوغلو میرانشاه تکجه عصیانچیلارا دگیل،بوتون حرکات طرفدارلارینا آغیر جزالار کسه رهکآلمان سیز دیوان توتدوردو .اون مین نفرلرله انسان قتل عام ائدیلدیلر .

بوتون بوخاریدا سؤیله دیک لریمیزه دقت یئتیره نده گؤرونور کی، اورتا عصرلرده یاشایان انسانلارین اساس،حصه سی متمادیا ایکی آغیر ضربه وفلاکته معروض قالیب ایکی قارا گروهون ظلمونه وتضییقینه معروض قالمیشلار ؛ ـ خارجی باسقینلار ـ داخلی تضییق لر .بونلارین اؤزلرینین ده تظاهر فورمالاری دین پرده سی وحاکمیت یعنی فئودال ـ سلطنت حکم ـ رانلیقی بایراقی آلتیندا ،مختلف بهانه وفورمالارلا قدرتلی بیر مانجاناق کیمی بشریته تضییق گؤسته رمیشلر .بیرتیجی جانوار کیمی انسانلاری دیدیب ،داغیدیب پارچالایب ،دیندن و آللهدن اوتانماداق، قورخماداق قانلارینی ؛ ودموشلار .

سؤز بوراسیندا دیرکی،تؤره نن وضعیت ،یارانان شرایط وفلاکت لربو آغیر قیرقینلاردان جان قورتارانلاری دا مایوس ،بدبین،عاجز ،آوارا ، کوسگون ،یوردسوز ،یووا سیز ترک دنیالارا ،زوللی موجودلارا چئویریب ، اومیدسیز ،ارادهسیز بیرجانلی لره تبدیل ائتمیشدیر .باخین بو ایدی اورتا عصرلرین فاجعه لی صحنه لریندن کیچیک ـ کیچیک منظره لر و قیسا سارسیدیجی دهشتلی خاطره لر .

بئله بیربرک وآغیر شرایط ده شرقین متفکرلری ،خلق ایچه ریسیندن چیخان قهرمان ایگیدلر ،شرق خلق لرینین لیاقتلی وانسانپرور اولادلاری اوجمله دن مترقی صوفی ادبیاتی وحرکاتینی یارادانلار ،گئنیش کوتله لری نئجه خلاص ائدیب فلاکتدن نئجه قورتاریب ،نجات وئرمک اوچون یولسلار آختارمیشلار .بشر طالعینی دوشونموشلر .اونلارین قارشیسیندا دوران اساس مسئله ده ایلک نوبه ده بوا ومیدسیزلیگه قاپانمیش،ترک دونیا اولموش، مایوس وآوارا انسانلاری یئنیدن حیاتا ،چارپیشمایا ،مبارزه یه قایتارـ ماقدان عبارت اولموشدور .بونون اوچون هرشئیدن اول اونلاربوانسانلارا دا و عمومیتله انسانلارادا اؤزونو تاپماغی ،اؤزونه قیمت وئرمگی باجارماغی اؤگره تمه لی،اوز وارلیقینی،باجاریق وقابلیتینیدرک ائتمگی

دویماغی،تلقین ائتمه‌لی ایدیلر.بو هم‌ده او دئمک دگیل کی،اورتا عصر لرده انسانلار قابلیت‌سیز،لیاقت‌سیز ودوشونجه‌سیز یارانیب ،اؤزلری نی درک ائدیب تانیماق اقتدارینا مالک اولما میشلار.یوخ،بوایش اصل‌ـ ینده بئله اولمایب‌دیر.آنجاق اون ایللر بلکه یوزایللر بویو قید ائتدیگیمیز کیمی آغیر ودوزولمز تضیق وفلاکت‌لره ،رحم‌سیز وانصافسیز کوتله‌وی قان قیرقینلارا آمانسیزجاسینا غارتلره معروض‌قالمالاری ، آغیرارتجاعی محدودیتلرویاساقلار،اونلارلا بوکیمی رذالت ،وحشی لیک لر،بوتون یارالی باجاریقلی انسانلارین قریلیب‌سیرادان چیخمالاری، دیری قالانلارین اسیردوشوب‌کؤله‌بازارلارینداوسورگونلره‌گؤنده‌ریلمه‌ـ لری.بوتون بونلار ایسته‌رـ ایستمه‌ز انسانلاردا بدبین لیک ،اومیدسیز لیک ونهایت‌ترک دنیالیق امکانی واحوال وروحیه‌سی یارادیر.بو یورد سوز و یووا سیز،آوارا ،هرشئیدن محروم بوزوالللی انسانلاری،لاابالی، تفاوت‌سیز،هرشئی ایتیریب ،اؤزونو اونودان آدامالارا چئویرمیش‌اولور. باخ منصور حلاجلار،عین‌القضاتلار،سهره‌وردیلر،مولوی لر،نعیمی‌لر،نسیمی لروعراقی‌لر واونلارلا بوکیمی قایغی کش متفکرلر،بئله‌بیرمحیط هله‌بیر آغیر شرایط ده بیله بیرفلاکتلی ومحکوم جمعیتده یاشاییب واونلار لا چاقدا شلارینی ومنجلاب‌دا سورونن زوالللی انسانلارا نجات وئرمکه‌اونلاـ ری یئنی دن حیاتا قایتارماق بیرداها اونلاردا اومید یاراتمـــاق ، یاشاماقا هوس‌اویاتماقا وارقوه وباجاریقلاریلا جهد گؤسته‌رمیشـــلر، مترقی صوفیزم ادبیاتی محض‌بوکیمی جسور فداکار،نجیب ،خیرخواه و ـ قاباقجیل ایده ومفکوره‌صاحبی اولوب ،اؤز حیات‌وفعالیت‌لرینی عموم بشر طالعی،نجاتی وسعادتی اوغروندا صرف‌ائدیب‌قربان وئرمیشلر.

بیربئله سئوال اورتایا چیخابیله‌رکی،مثلا تیمورون قتل وغارت و قان ـ قرقین تؤره‌تدیگی زامان نه‌ایچون عصرین طریقت‌باشچیسی فضل‌اله نعیمی واونون مبارز خلفی عمادالدین نسیمی ودیگر بو کیمی شخصیتلر، توپال تیمورون واونون جلاد وقان ایچن اوغلو میرانشاهین علیهنـــــه سلاحلی عصیان قالدیریب ،گئنیش‌کوتله‌لری سفربرلیکه‌چاغیرمایب وانقلاـ بی بیرایش‌گؤره بیلمه‌میشلر.

جواب اولاراق سؤیله‌مک لازمدیرکی،اولا بیرچوخ تاریخی‌آجی سیناقلار آدلارینی چکدیگیمیز فضل‌الله نعیمی‌نین چاقدا شلاری اولان سربدارلارین، سیدی لرین،دینا وری لرین وباشقالاری‌نین آجی طالعلری،هله‌لیک بو کیمی

عصیانلارین نه ایله نتیجه له نمه سینی ثبوت ائتمیشدی. ایکینجی مسئله بو دورکی، نعیمی‌لر، نسیمی لرودیگر بوکیمی متفکرشخصیتلر دوغرودانندا دؤرلری‌نین، محیط لری‌نین وموجود شرایط وامکانلارین اؤزوندن چیخیش ائده‌رک چوخ دوزگون حرکت ائتمیشلر. چونکی اوزامان آردی ـ آراسی کسیلمز باسقینلار، آردیجیل ومتمادی قان ـ قرقینلار ورحم‌سیزوجدانسیز قتل وغارت‌لر، دؤورون آغیر وسیخینتیلی، حاکمیت مانجاناغی بوزاواللی انسانلاری، ائله گئج، ائله سرخوش، ائله گرفتار، ائله دوشگون، ائله کوسگون وآوارا ائتمیشدی کی، بیردن بیره کیمسه اونلاری عصرلربویو آغیر ظلم وآغیر عطالت یوخوسوندان اویادا بیلمزدی. چونکی اوزون ایل‌لرین وعصرلرین روح دوشگونلوگونو، تسلیم‌چی‌لیک ولاابالی لیک احوال و روحیه‌سینی وحادثه‌لره تسلیم‌وراضی اولماق فکرینی بیردن ـ بیره باش‌لاریندان چیخارماق، اونلاری سفربرائدیب، آیاقا قالدیرماق البته کی، اولدوقجا چتین وبلکه‌ده غیرممکن ایدی. بودورکی، بیرحاضرلیق دؤورو ـ کئچیریلمه‌لی، بیراویانما ودیرچلمه شیپورو چالینمالی‌ایدی. محض بونا گؤره‌ده دؤرون متفکرلری بیرینجی نوبه‌ده انسانلاری یئنی دن دیرچه‌لیشه، حیاتا قایتماقا، متشکل اولماقا، حیاتی ودنیانی سئومگه، اؤزونو تانیماقا چاغیریب، اونلارا حیاتین آجی حقیقتلرینی اؤگره‌تمگه جهد ائدیردیلر. آنجاق نئچه‌دئیللر سطرلر آراسی وتدریجا اؤز مترقی‌فکرلرینی ولازمی تدبیرلری ده گئنیش کوتله‌لره چاتدیریب اؤگره‌دیردیلر. اونلاری بؤیوک بیرسفربرلیکه آماده‌ائدیردیلر، حاضرلاییردیلار.

اونلار وحدت وجود دونیا گؤروشوندن چیخیش ائده‌رک خالقی، یارادانی ؤآللهی دا بیله بشرین، انسانین اؤزونده آختارماق وتاپدیرماق ایسته‌ییردیلر. انسانین خالق، قادر، قدرتلی وحل ائدیجی اولدوغونو ثبوت ائتمگه جهد گؤسته‌ریب چالیشیردیلار. بونونچون ده دینین، قرآنین اؤزوندن، ایره‌لی سوردوک لری بومدعالارا ثبوتلار، دلیللر وبرهانلار آختاریب، تاپیب گتیریردیلر وگئنیش خلق کوتله‌لری‌نین اختیاریندا قویوردولار.

اونلار بوفکر وبوملاحظه‌لرایله انسانی هرشئیدن قادر، هرشئیدن اولو، یوکسکده دوران، گوجلو واوستون توتماقلا، جمعیتده، انساندا اؤزونه بیرشخصیت قائل اولوب من لیک تؤره‌تمگه سعی گؤسته‌ریردیلر. بوتون قرآن دا نازل اولان آیه‌لر وحرفلر بشرین اوزونده یازیلمیشدیر

مدعاسینی ایره‌لی سورورد‌ولر ،داها دقیق دئسک انسانی مقدس له‌شدیرمگه الّهی له‌شدیرمگه وعلوی له‌شدیرمگه چالیشیردیلار .بونلارلا دا گؤسترمک ایسته‌ییردیلرکی،انسانین اوزو ۳۲ حرف دن عبارت اولان عرب الفبا سینی تمثیل ائده‌ن بیرلوحه‌دیر .الله طرفیندن بویورولموش لوح محفوظ ائله بودور ،انسان صورتی دیر .اونلارایره‌لی سورورد‌ولرکی،گویا آلله انسانی اؤز شکلینده واؤز وجودوندان یاراتمیشدیر .پس اوندا انسانین اؤزو- آلله‌دیر .هربیرایشه قادردیر .اونلارین بؤیوک مزیتلری بیرده‌بوراسیندا دیرکی، اورتا عصرلرین ظلمت وجهالت وظلم حکم سوردوگو زامان دا[۱] ، زاواللی انسانلار حیوان کیمی آلینیب ،ساتیلان بیرواخته‌قاریشقا کیمی آیاقلار آلتیندا ازیلن بیر چاقدا ،کؤله آدیایله قول بازارلارینی گزدیریلن موقعده اونلار مظلوم ،پناه‌سیز و اومیدسیز انسانلاری یئری- گؤیو یارادان ،کائناتی خلق ائده‌ن قادر آلله رتبه‌سینه ،خالق سویه- سینه قالدیرماغا جهد گؤسته‌ریب ،بونونلا دا بوازیلن ومایوس اولان انسانلاردا بیر من لیک ،اؤزونه اینام ،بیراطمینان یاراتماغا جهد گؤسته‌رمیش اولورلار .

وجهینه یازدی ۳۲ حرف حکمت ایله منشی ارکانیمیز
صورتی چون احسن تقویم ایمیش سن ده ظهور ائله‌دی سبحانیمیز
صوّرکَ الله علی شکلِه ائشته نبی نین سؤروز برهانیمیز

باخ ! بونلاردیر بؤیوک متفکر ،قاباقجیل مفکوره ومرام‌صاحبلری نین ،اوجمله‌دن مترقی صوفیلرین ،وحدت وجود طرفدارلاری‌نین هدف‌مقصد وغایه‌لری. تصوف ادبیاتی‌نین یارانماسی‌نین اصل سبب و عاملری.

" آنا دیلیمیز و ملی وارلیغیمیز اوغروندا "خاطره‌لردفتریندن

اوخوجولاریمیزدان بیرچوخلاری، وارلیغین نشره‌باشلادیغی گوندن ،دفعه‌لرله ایستر گؤندردیکلری نامه‌لرده ، و ایسترسه‌ده حضوری گؤروشلرده ، بیزدن "ملی‌ستم" ایللرینده آنادیلیمیز وملی‌وارلیغیمیز اوغروندا چاریشانلارین شاهد اولدوقلاری ماجرالردن وآجی‌ـ شیرین خاطره‌لردن سؤزآچماغی ایسته‌میشلر.

اوخوجولاریمیزین بو یئرلی و دگرلی‌ایسته‌گینی یئرینه یئتیرمک آرزوسیله ،بیز بیرینجی‌نوبه‌ده ، او حقسیزایللرینده ،بیرچوخ ماجرالره شاهد اولموش و فیرتانالار باشدان آشیرمیش ادیب م.ع. فرزانه‌دن بوباره ده ایلک آددیمی گؤتورمگی ایسته‌دیک . آقای فرزانه‌بو ایستگه جواب اولاراق بیزی ساعاتلار گئچمیشین دومانلی‌ـ چیسگینلی یوللارینداگزدیردی. او ،بو گزیشمه ده ، بیزی آنا قوجاغیندا وعائله‌اوجاغیندا شاهد اولدوغو خاطره‌لردن باشلامیش تا دیلیمیزی وملی وارلیغیمیزی محاکمه‌یه‌چکمک اوچون تشکیل ائدیلمیش محکمه‌لردن وقورولموش جلسه‌لردن سؤز آچدی ، وایندی سیز بو اونودولماز خاطره‌لرایله تانیش اولورسونوز . (وارلیق)

وارلیق ـ اجازه‌وئرین بو گؤروشده سؤال ـ جوابی بیرطرفه بوراخاق، سؤز سیزین دیر ، هرجور باشلاسانیز ، وهاردان باشلاسانیز .

فرزانه‌ـ چوخ ساغ اولون،اوندا ، سیزده اجازه‌وئرین سؤزه باشلامادان ،ملی حقسیزلیک و زوراکیلیق ایللرینده ، آنادیلیمیز و دوغما وارلیغیمیزایله رابطه‌ده اولان خاطره‌لریله بو ایللرده‌باش وئرمیش سیاسی‌ـ اجتماعی‌مبارزه‌یه عاید خاطره‌لرین یاخینلیغی وبعضاده آیریلمازلیغی‌باره ده ، نئچه کلمه‌ده اولسا توضیح وئریم .

بو چوخ آیدین مسئله‌دیر ،بیرخلقین آنادیلی وملی‌وارلیغی آزاد شرائطده و اؤز طبیعی تاریخی‌آخیشینا ،بیر ممنوعیت یاتحقیره اوغرامادان ادامه وئریرسه ،او خلق اوچون مباحثه‌و مناقشه‌تؤره‌دن بیرحادثه‌یه و بئله‌لیکله ده بیرخاطره دوغوران مسئله‌یه چئوریلمز .

اما ، بیزیم‌یاشادیغیمیز ایللرده ،تاریخین وعصرین طلبی‌نین عکسینه ، ملی‌دیلیمیز ،و وارلیغیمیز ،بوخوولانمیش ،تحقیرائدیلمیش وآیاق آلتینا سالینمیشدیر . بووضع ،دیل وملی وارلیق مسئله‌سینی‌ده آیری ـ آیری سیاسی‌ـ

خلقی مبارزه یه عاید مسئله لر سیراسیندا ،بیرمباحثه لی ومناقشه لی مسئله یه چئویرمیشدی .

من ده ،مینلر و اون مینلرله وطنداش کیمی،استعمارین واستثمارین زنجیرلرینی قیرماق اوچون اؤلوم- دیریم مبارزه سینه قوشولاندا هله اؤز دیلیمده دانیشماغا حقلی اولمادیغیمی چوخدان باشا دوشموشدوم .

بوناگؤره ده ،ملی دیل و وارلیغیمیزا یله رابطه ده اولان خاطره لردن دانیشاندا ،ایستر- ایسته مز، بو ایللرده یوردوموزا حاکم کسیلمیش اجتماعی- سیاسی دوروم دان دا سؤز آچیلیر .

ایندی بوکیچیک توضیح دن صونرا ،سیزه اول عائله اوجاغیندان،اونون آردینجا دا تحصیل ایللرینندن یادیمدا اولان خاطره لردن، وصونرا دا ۱۳۲۰ دن باشلامیش تا ۱۳۲۷ یه قدر ،یعنی دیلیمیزین وملی وارلیغیمیزین اولدوقجا مناقشه لی ایللرینندن وفرصت اولورسا داها صونراکی ایللردن دانیشاجاغام .

آنام دان خاطره لر

آچدیم ،آچدیم گول اولدوم بوی آتدیم ،سونبول اولدوم
بیر دیل بیلمزقوش ایدیم اوخودوم، بولبول اولدوم

منیم آنا دیلیمیزین سؤز خزینه سی و ملی وارلیغیمیزین هامیدان پارلاق وصاف آیناسی اولان، خلق ادبیاتیمیزین گنیش ورنگارنگ دونیاسیله تانیشلیغیم وصاف آیناسی اولان،خلق ادبیاتیمیزین گنیش ورنگارنگ دنیاسیله تانیشلیغیم آنام لا اولموشدور . آنام منه تکجه دیلیمیزی اؤرگتمکده یوخ ،بلکه بیرآز بویا- باشا چاتینجا و ایستی نی- سویوغو قانینجا ،دیلیمیزین توکنمز سؤز خزینه سینه یول تاپماقدا ،منیم ایلک معلمیم اولموشدور . آنامین بیری - بیری نین آردینجا دونیایا گؤز آچان کؤرپه قارداشلاریما سؤیله- دیگی شیرین لایلایلاری و اوخشامالاری،یوخسوللوغون دؤزولمزلیگی و یاشایشین چتینلیکلریله سس- سسه وئرن نیسگیللی بایاتیلاری و گؤز باشاردیجی آغیلاری ،بیرچوخ حاللاردا ایش باشیندا ،فرش توخویاندا یا ایپ اگیرنده ، حزین - حزین زمزمه ائتدیگی ماهنیلاری، هربیر سؤزباشی گتیردیگی معنالی مثللری و بونلارین هامیسیندان چوخ،اوزون قیش گئجه لری،کورسو باشیندا جوراب توخودوغو ویا ناخیش تیکدیگی حالدا دئدیگی فسونکار ناغیللاری وافسانه لری بو تانیشلیق والفتین باشلانیشی اولموشدور .

آنام، عؤمور بویو درس وکتابدان محروم ،یوخسوللوق ایچینده بؤیوموش

بیر اوبالی قیزایدی. او،حیاتین ایلک چاغلارینی قارداغین اوزاق کندلرینده بیرینده ،چوبانلاردا ، یاشامیش وجوان یاشلاریندا باهالیق تهلکه سیندن و ارباب ظلموندن جان قورتارماق اوچون،عائله سیله تبریزه کؤچموشدو. اونون عائله سی،یعنی آناسی،قارداشی وباجیلاری، شهر ده یاشایا بیلمه دیکلریاوچون تازادان کنده قاییتمیش ،لاکن آنام ائولندیگه گؤره تبریزده قال اوغلو قال اولموشدو. اونون یاشایشی شهرده بیردرجه یاخشیلاشسادا ، و کیشی‌سیندن راضی‌اولسادا ،بو دیدرگینلیک اونونا ورگینڈ ایزلر سالمیش و اونو "غربت یامان شئی‌دیر ،آللاه هئچکسه گؤرستمه سین" دئیه عؤمور بویو اینلتمیشدی.

آنام ،کتابدان ـ دفتردن باش آشمادیغی‌حالدا ،سینه‌سی توکنمز سؤز خزینه‌سی‌ایدی. او ،عقله سیغمایان قدر ناغیل،داستان،متل،بایاتی،تاپماجا قوشماجا ،گرایلی،مثل،آتالارسؤزو ،داهانه بیلیم‌نه ،نه بیلردی . اونون بو قدر کتابلارا ودفترلره سیغمایان سؤزو کیمدن،هارادان وهاچان اؤرگه‌نیب ونئجه یاددا ساخلادیغی همیشه‌و هله‌ایندی ده منی دوشوندورن بیرمسئله اولموشدو. اوللر ،فکرله‌شردیم ،شاید او ،بونلاری عائله‌سیله بیرلیکده ،کند ده یاشادیغی زمان،آناسیندان اؤرگنمیشدی. اما وقت اولدوکی،آناسینی یعنی بؤیوک ننه‌می بوباره‌ده سینادیم. او ،بیرچوخ شئی‌لر بیلسه‌ده ،هئچ قیزی نین توپوغونادا چاتمازدی . آنامین اؤزوندن سوروشاندا معنالی‌ـ معنالی گولومسه‌یب‌بو بایاتی‌نی اوخویاردی :

آچدیم ،آچدیم گول اولدوم بوی آتدیم ، سونبول اولدوم
بیر دیل بیلمزقوش ایدیم اوخودوم ، بولبول اولدوم

او ، دوغرودان دا ، عمرومده تانیدیغیم‌خلق شعریمیزین بولبول لرینن بیری‌ایدی ...

آنام‌قانع و دؤزوملو آدام اولدوغو ویاشایيشین هرجور چاتیشمازلیق و چتینلیکلرینه دؤزدوگو حالدا ،اونون غمین ـ کدرین چوخلوغوندان بئزیکدیگی ساعاتلاری دا چوخ اولاردی. کنده‌کی ائلیندن ـ اوباسیندان آجی‌بیر خبرآلماسی،اکینین یاخشی‌گلمه‌مه‌سی،قارداشی‌نین مازندرانداکی فهله‌لیگه‌گئتمه‌سی،اؤشاقلارین سالم‌وقتی یئییم‌سیز ـ گئییم‌سیز ، و ناخوش وقتی دوکتورسوز ـ داواسیز قالمالاری، تانیدیغی حتی‌تانیمادیغی‌بیر زیغبن حقی‌نین تالانماسی یا آیاغیناتیکان باتماسی و اونلارجا بئله‌حادثه‌لر آنامی کدرلندیریر و اوخودوغو بایاتیلارا و آغیلارا غم‌جالاردی .بئلنچی وقتلر اونون اوره‌گینه‌دومان کؤچر ، و اوره‌ک حزین ـ حزین سیزیلداماغا

باشلاردی . آنامین بو غملی- کدرلی ساعاتلارا اوخودوغو بایاتی وآغیلارین یادیمدا قالانلارینداندان بیرنئچه سینی سیزین اوچون اوخویورام :

عزیزیم ، اوخوسانا درس آلیب اوخوسانا
سن بیر گؤزل مارالسان کیم ووردو اوخو سانا ؟

باغا گیردیم باغبانسیز دوه گؤردوم سروانسیز
هامی یا درمان اولدوم اؤزوم قالدیم درمانسیز

گل گئدک باش بولاغا سویو سرخوش بولاغا
بیرین سن دئ ،بیرین من تؤکک قان یاش بولاغا

قارداش گل ،آی قارداش گل قارلی داغلاردان آش گل
باجین درده دؤزمه دی سن ده گؤزونده یاش گل

داغ دؤشونده ساری گول یاری غنچه ، یاری گول
گئج آچیلدین ،تئز سولدون آچما یادین یاری گول

چؤللرده بوستان اولدوم دیللرده دستان اولدوم
طالعیم بد گتیردی آشنادان، دوستدان اولدوم

آنامین یانیقلی سی اوجالار- اوجالماز ،ائوده اولسایدیم ، دینمز- سؤیله مز بیر بوجاغا سیخیلیب باشدان آیاغا قولاق اولاردیم . بیلمزدیم نه دن سؤزلر جانیما یاتار ،قلبیم دؤیونر و گؤزلریم یاشاردی ...

آنام حوصله لی ساعاتلارینداو خصوصیله ، اوللر ائوده فرش توخودوغو و صونرالار ایپ اگیردیگی ایللرده ،آرابیر تیرینگه دئدیگیمیز خلق ماهنیلارینداندان، اما بیرچوخ وقتلرعاشیق هاوالارینداندان زمزمه ائدردی . اونون چوخ سئودیگی تیرینگه لردن یادیمدا قالانی:

هشترخانا گئدن گمی بند اولور قایییدیب گلنده یوکو قند اولور
قیزلارین گؤزه لی گؤزه بند اولور دولانیم باشیوا مثل پروانا ...

ماهنیسی ایدی. اما عاشیق هاوالارینداندان اوخودوقلاری سایا گلمزدی. داها صونرالار فرقلرینه واردیغیم "اوستادنامه لر" ،"گؤزه للمه لر" ،"قوچاقلاماالار"

"دئییشمه‌لر"، "داشلاما لار" وآیری ـ آیری ها والار قورا ما پالازی ایله دؤشنمیش ائویمیزین فضا سینی دولدورا ردی .

اجازه وئرین، آنا مین بیرچوخ دفعه اوخودوغو و ۵۰ ایلدن صونرا هله کلمه ـ کلمه یادیمدا قالان بیر اوستادنامه‌نی سیزه اوخویوم :

آی حضرات ،بیرزمانه‌گلیبدی آلا قارغا شوخ طرلانی بگنمز .
اوغوللار آتانی،قیزلار آنانی گلینلرده قاینانانی بگنمز .

آدا موارکی، گئتمیه‌سن ایشینه آدا موارکی، دولانا سان باشینا ،
آدا موارکی،آیران تاپمیر آشینا دیندیرنده یاغی،بالی بگنمز .

آدا موار ، دونیادا گزیر سرسری آدا موار ، گئییینیر یوسورو دری ،
آدا موار ، معرفتدن یوخدور خبری آدا موار ، سلطانی،خانی بگنمز .

آدا موار ،دولانار صحرانی،دوزو . آدا موار ،دوشوره‌ر گولو ـ نرگیزی ،
آدا موار ، گئیمه‌گه تاپمایییربئزی آدا موار ،آل گئیه‌ر ،شالی بگنمز .

آدا موارکی، آدا ملارین ناخشیدی آدا موارکی ائششک اوندان یاخشیدی،
آدا موارکی،دیندیرنده جان دئیه‌ر آدا موارکی، دیندیرمه‌سن یاخشیدی.

آدا موار ،الینه‌وئره‌سن گول لر آدا موار ،گؤزونه چکه‌سن میل لر
توفارقانلی عاببا س باشووا کوللر نه‌گونه‌قالمیسان قاری بگنمز! .

* * * * *

بیز تبریزده "چای قیراغی"آدلانان کاسیب محله‌لرینده‌ن بیرینده یاشاردیق. بورادا یاشایان آدا ملارین چوخو سواددان ـ درسدن محروم‌ایش و زحمت‌آدا ملاری‌ایدی. محله‌ده تک بیر ،خیردا پای تاجرلر و باغ ـ باغات صاحابلاری دا وارایدی. آنجاق بونلارین یوخسول عائله‌لرایله چوخ گل ـ گئت‌لری اولمازدی. بورادا یاشایان عائله‌لرین بیرچوخلاری کنده یاشاییشین آغیر اولدوغوندان کؤچوب شهره‌گلمیشدیلر. بونا گؤره‌ده محله ده بیرکندستان حال ـ هاواسی‌وارایدی. بورادا آیدان ـ ایلدن بیر طوی ـ دوگون اولاندادا ، بعضاکندعادتی‌اوزره ،عاشیق چاغیرار دیلار . یاخشی یادیمدادی بو طویلاردان بیرینده‌آنام اؤزویله منی‌ده آپارمیشدی. چوخ

قیفقیریق ایدی. اما عاشیق مجلسه گیرجک آرا سایخیشدی،سس ـ کوی یاتدی. عاشیق اول حقدن مراد دیله‌دی. اؤز اوستادی"عاشیق میرزه"یه جان ساغلیغی آرزولادی. بگه (کوره‌کنه) ،گلینه طویوز مبارک ،گونلریز خوش ائویز اوغوللو ـ قیزلی اولسون دئدی. صونرا ساز ی سینه‌سینه‌باسیب بیر اویناق هاوا ایله سؤزه‌باشلادی:

دلی کؤنول ،نه‌گزیرسن دیوانه بیوفا دلبردن سنه یار اولماز
دوزچیخماز ایلقاری،عهدی ،پیمانی هرجایی‌ده ناموس ،غیرت ،عار اولماز..

ائله بوبند قورتارار ـ قورتارماز من اوجادان آنامقیشقیردیم"آبا ، (آنا ما ائوده‌آبا دئیه‌ردیک)عاشیق سنین سؤزلرینی اوخویور". آنام و آنامایاخین اوتورانلار بو سؤزوائشیدنده هامیسی گولدولر. ال ـ آیاغیمی ایتیریب ،برک اوتاندیم. اوردا دورمایی‌ب ،تودابانا قاچدیم. قاچدیم ، اما قاچدیغیمدان پشمان. آنام‌دالیمجا اوشاق گؤندردی. گئتمه‌دیم ، اوتانجیمدان گئده‌بیلمه‌دیم.

آنام‌ائوه گلندن صونرا دئدی: حیف اولدو قالمادین،عاشیغین سؤزوده گؤزه‌ل ایدی ـ سازی دا. عاشیق نفسینی‌حقدن آلیر. او ،بیزدن اؤرگنمیر ، بیز اوندان اؤرگه‌نیریک.

* * * *

آنام‌ناغیلی‌و- داستانی چوخ گؤزه‌ل ویاراشیقلی دئیه‌ردی. اما چوخ وقتلر حوصله‌سی‌داریخدیغیناگؤره بونا بویون قویمازدی.اما من ال گؤتورمزدیم. بیرچوخ وقتلر اصراریم‌نتیجه‌یه چاتمایاندا ،عناد ائدیب‌ائوده عهده‌مه اولان ایشلری یئرینه‌یئتیرمکدن بویون قاچیردا ردیم. بوحاللاردا آنام یوموشانار و گئجه‌ایسته‌دیگیم‌ناغیلی دئیه‌جگینی سؤز وئررردی. سئوینجیمدن قانادلانیب ،ایشلریمی‌یئربه‌یئر ائده‌ردیم.

گئجه‌آنام نامازینی‌قیلیب ،اوشاقلار شامینی یئیندن صونرا ،بیزی بو دونیانین غم ـ غصه‌سیندن آییریب ، رؤیالارین فسونکار دونیاسیندا گزدیرن شیرین ناغیللاردان بیرینی دئمگه‌باشلاردی:

"بیری وارایدی،بیری یوخایدی،یازیقلارین دردی چوخایدی،اونلارین دادینا یئتن یوخایدی...

من صونرالار ،چوخلو ناغیل دینله‌دیم ،آغیزلاردان ناغیل توپلادیم ،الیمه گلیب‌چاتان ناغیل کتابلارینا باش ووردوم. اما ،اونلارین هئچ بیرینده بئله‌بیر باشلانغیجا راست‌گلمه‌دیم. اگر آنام‌بیرچوخ ناغیللاری،داستانلاری،

قوشمالاری ائل آغزیندان وعاشیقلاردان اؤرگنمیشسه ،پس بونو ،وبونونکیمی انسانین اوره‌ک نیسگیللرینی‌ناغیلا جالایان سؤزلری هارادان اؤرگنمیشدی؟ شبه‌سیز حیاتدان. ناغیللار نه‌قدر رؤیالره یاخین گؤرونسه‌لرده ، اودا انسان ایتیردیگی سعادتین آردینجاگزیر.

آنامین ناغیللاریندا ، همیشه ایشیق قارانلیقلا ،دئو پری‌ایله ،عدالت ظلم‌ایله و دوغرولوق یالان وتهمت‌ایله‌اوز به اوز دوروردو. بورادا دا حیاتدا اولدوغوکیمی،ازنلر و ازیلنلر ،آیاقلایانلار وآیاقلانانلار واریدی.

آنام‌ناغیلا باشلار- باشلاماز من ناغیلین یاخشی وپیس‌آدامـــــلارینی آیاقلانان وآیاقلایانلارینی آییرد ائدردیم. بالاجا اوره‌گیم یازیقـــلارا آیاقلانانلارا نسبت اینام‌ومحبت ،ظالملره و آیاقلایانلارا نسبت درین کین ونفرتله چیرپینار دی. آنامین ناغیللاری نین یاخشی آداملاری همیشه‌وهـــر یئرده اؤز الی‌ایله‌ایشله‌ینلر ،یوخسوللار ،ائلیندن اوباسیندان اوزاق - دوشنلر ،کورلار ،کئچللر ، گوه‌ن درنلر ، دمیر اریدنلر و پیس‌آدامـــــلاری قولو زوربالار ،مفتخوارلار ، ربا یئینلرو انسانین شیرین حیاتینا زهـــر قاتانلاریدیلار.

* * * *

آنام‌شیرین ناغیل دئین اولدوغوکیمی،یاخشی‌دا ناغیل دینله‌ین ایدی. من صونرالار ،آنامین داها دولغون یاشلاریندا دینله‌مک و اؤرگنمک استعدادینی گؤرندن صونرا ، اونون توکنمزسؤز خزینه‌سی‌نین قارا داغدا چاغلایان آشار- داشار خلق ادبیاتیندان وعاشیق شعریندن غذالاندیغینی باشا دوشدوم.

من اوخویوب درسده قاباغا گئتدیکجه آنامین ناغیل دئمک وظیفه‌سی یونگوللـه‌شیر وبو وظیفه‌منیم بوینوما دوشوردو.

ابتدائی مدرسه‌نی قورتاراندان صونرا ،من یاواش- یاواش تک- تـوک ائویمیزده‌اولان ، یا آتامین امانت‌گتیردیگی کتابلاری،خصوصیله اوزون قیش‌گئجه‌لرینده ، اوخوماغا باشلادیم .کتابلار تورکجه اولاندا ، من بیرباشا اوخویوب‌گئدیردیم. اما فارسجا اولاندا ، اول اوخویوب ،صونرادا تورکجه‌یه ترجمه‌ائتمه‌لی اولوردوم. بو ایکینجی‌حالدا ، مطلبین آراسی قیریلیرومنیم ترجمه‌ده ناشی‌لیغیم‌دا ایشی آرتیقدان- آرتیغا کورلاییردی. بیرچوخ وقت سؤز قیریلیر ، و داریخدیریجی حال آلیر ، وآنام‌دئمیشکن ناغیل یوخ،تاپماجا اولوردو. بونا اساسا ،آنام تورکجه‌کتابلاری اوخوماقدان داها چوخ‌خوشلانیردی. بو سیاقلا ،هله‌تورکجه‌کتابلار تمامیله‌یئغیشیلمایینجا من اونلارلا ناغیـــل

کتابی اوخوموشدوم. کتابلارین ایچینده آنام "امیر ارسلان رومی وفرخ‌لقا"، "یئددی گنبد" (هفت پیکر)"، "حاجی‌بابای اصفهانی" کیمی کتابلاری چوخ خوشلار، اما "هزار ویکشب" کیمی کتابلاری هئچ خوشلاماز دی. او دئییه ردی آدامین هرجایی‌سی اولدوغو کیمی بو کتابلاردا کتابلارین هرجایی‌سی دئیر.

منیم‌ناغیل اوخوماق وظیفه‌م وارایدی. تا ۱۳۲۰ دن صونرا گون اوگون اولدوکی، "ددەقورقورد" کتابی ایله تانیش اولدوم. کتابین مقدمه‌سی وداستانلاری ایله آشنالیق تاپاندان صونرا، بو قرارا گلدیم‌کی، اونو آنام اوچون ده اوخویوم. کتاب چوخ خوشونا گلدی. ایکینجی دفعه ده اوخودوم. او، بودفعه داها آرتیق علاقه ایله قولاق آسدی. کتابین یازیلدیغی زماندان، کتابی یازان آدامدان سوروشدو. کتابین قرنلر بوندان اول، نامعلوم‌بیر آدام طرفیندن یازی یا کؤچورولدوگون دئدیم. صونرا، کتابین بیزیم‌دیلیمیز، بیزیم‌مالیمیز اولوب اولمادیغینی سوروشدوم. آنام دئدی: سن ایندیه‌قدر اوخودوغون کتابلارین هئچ بیری بونجا منیم جانیما سینمه میشدی. بوکتاب بیزیم‌مالیمیزدی. اوندا اولان سؤزده بیزیم‌دی، سوی دابیزیمدی، آنددا بیزیمدی...

* * * *

آنام چوخ ناموسلو، کیشی‌کیمی وهجرین‌قانینی دامارلاریندا داشییان قادینلاردان بیری‌ایدی. او، ایگیرمی ایلدن چوخ بایاتی، قوشما، گرایلی، ماهنی اوخودوغو حالدا، نه‌بیرکیشی ونه‌حتی آتام اونون سسینی‌ائشیتمه‌دی. اما اونون آرزولاری هله‌ده ناغیللاردان آسیلی قالدی.

او، اؤز مقدس دونیاسیندا یاشادیغی‌حالدا بیزیم مدعامیزا اینانديغی اوچون زندانادا دوشدو. او، زندانداندان چیخاندان صونرا ایلک گؤروشده بو بایاتی‌نی منه اوخودو:

گئده‌رم گئنه گللم کافرم، دینه گللم
اون ایل زندانداقالسام قورتولسام گئنه‌گللم

* * * *

سهندین قبری اوسته

فروردین آیی‌نین ۱۹ـ ندا جمعه‌گونو آخشام ،ساعت اوچده بولودقارا چورلو "سهند"ین اؤلومونون دؤردونجو ایل دؤنومو مناسبتیله قوم ـ اقربا یاخین دوستلاری وبیرعده‌آذربایجان یازیچی وشاعرلری نین اشتراکی‌ایله مرحومون خاطره‌سینی تزه‌له‌مک مقصدیله قبری اوزرینده توپلانمیشدیلار. ایلک گنجعلی‌صباحی سؤزه‌باشلایاراق ،سهندین شخصیت وادبی‌فعالیتیندن بحث ائده‌رک ،سؤزونوبئله تاملادی :

"بولود قاراچورلو"سهند"ین اؤلوموندن دوز دؤردایل کئچیر. او ،عمرونون ان قیمتلی وقتلرینی یازیب ـ یاراتماق ، ازیلمکده اولان مظلوم‌خلقی‌نین دردلرینی، آرزو و ایستکلرینی قلمه‌گتیرمک له کئچیرتدی. شاعرین بؤیوکلوگو و عظمتی اونون یارادیجیلیق قدرتی‌ایله یاناشی، قورخماز ـ مبارز بیرشاعر اولماغیندا ایدی. او ،استبدادین قان پوسگورن ، ان بوغوجو دهشتلی گونلرینده :

قارقیش زمانه‌نین قانونلارینا * قارقیش اوره‌کلری آییرانلارا
قارقیش انسانلاری قفسه سالیب * بشر حقوقوندان دم ووران‌لارا

دئیه ،های سالیب‌هارای قوپاریردی. شاعرقلبینده آغیرلیق ائدن ملی ستم‌لره قارشی گؤز یوموب ، اوره‌گینی یئیه ـ یئیه گون کئچیردنلردن دگیل ایدی .او ،زندان،اشکنجه و دار آغاجلاری نین قارشی‌سیندا قد علم‌ائده‌رک :

دیلیمی دالیمدان چیخارتسالاردا * قوی قارداش دردیمی دئییم‌باری بیل
گوننئی‌دن قوزئیه ، شرقدن غربه * هانسی‌خلقی‌گؤردون بیزیم‌تک ذلیل ؟

دئیه ،عصیان سسینی اوجالدیر. داها صونرا قطعیت‌له :

قول یارانما میشام یارانانداما من * هئچکسه‌اولمارام‌نه‌قول ، نه‌اسیر
قورتولوش عصری دیرانسانابوعصر * اسیر اولانلاردا بوخووون کسیر

دئییر ،خلقینی آیاغا قالخماغا ،اسارت زنجیرلرینی‌پارچالاماغا چاغیریر.

سهند بیرخلق شاعری اولماقلا ،وطنینی مستقل،آزاد وخلقینی خوشبخت گؤرمک ایسته‌ییردی.

سحری آختاران گئجه‌دن قورخماز * آلیرام‌الیمه‌تلاش عصاسین
اگر گؤیدن یئره‌قطران یاغسادا * اوزوب‌کچمه‌لی‌یم‌ظلمت دریاسین
اگر گؤیدن یئره قطران یاغسادا * اوزوب‌کئچمه‌لی‌یم‌ظلمت دریاسین

دئیه ،خلقی‌قطعی‌مبارزه‌یه‌چاغیریر .

دیل وادبیاتیمیزین انکشاف و یاییلماسیندا سهندین بؤیوک رولو اولموشدور . ۱۳۵۸– نجی ایل فروردین آیی‌نین ۲۱– نده‌گئجه ساعت ایکی‌ده بوغوجو ایللرین فشارینا تاب‌گتیرمه‌ین قلبی دایاندی . او ،همیشه‌لیک اولاراق حیاته گؤز یومدو .لاکن، اونون عزیز خاطره‌سی ابدی اولاراق خلقی‌نین و آزادلیق سئون انسانلارین قلبینده یاشایاجاقدیر ." دئییب‌سؤزونو قورتاردی .

صونرا مرحومون یاخین دوستلاریندان‌اولان آقای برادران سهنددن اولان خاطره‌لریندن دانیشدی. آخرده آقای اشرفی، مرحومون بوگونه کیمی چاپا وئریلمه‌میش اثرلریندن صحبت‌آچاراق،اؤز تأسفونو یئتیردی. بو باره‌ده‌جدی تدبیرلر گؤرولمه‌سی نظرده توتولدو .

" میاب "

حسین جاوید
==========

ایلک باهار

باهار ،باهار گلمیش ،یئنه ایلک باهار،
گوللر ،چیچک‌لر گولر، قوشلار اوینار.
گؤیون آلتون ساچلی قیزی نور ساچار،
انسانلارین توتقون کؤنلونو آچار.

داغلار ، چمن‌لر گئیینیر آل – یاشیل،
یئرلر ، گؤیلر پاریلدار ایشیل – ایشیل،
بولبوللر اؤتوشور ، چهچهه وورورلار ،
گوللوک‌لرده دوگون ،درنک قورورلار،
سئوگیلی بیر چوبان،اون بیر یاشیندا ،
اطرافیندا قویون ،قوزو هوپلاشیر،
اوینار ،مه‌لر، قوشار ،یئنه توپلاشیر.
بیر یاندا بیر دول قادین آغیر– آغیر،
خسته یاوروسونو اؤپوب اوینادیر.
بیر یاندا مکتب‌لی بیر چوخ قیز ،اوغلان ،
اویناشیب اوخوشور هپ بیر آغیزدان.
ال – اله، قول – قولا شادان اولورلار،
حقین قدرتینه حئیران اولورلار.

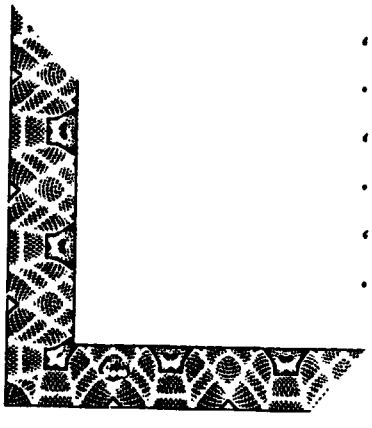

*** *** ***

باهاربایرامی پوئماسیندان

بیرپارچا (۲)

یازیلان هرسؤز قالاندیر * گل دانیشاق ائلیمیز دن
بال داغیمیزسا والاندیر * شهدی آخاردیلیمیز دن

۲

یوّل قایالیقدی صیلدیریم * اوزاقدابیرایشیق یانیر
اوّمیدمیدیریا ایلدیریم؟ * گؤنوّل آنجاق ایشیقلانیر

۳

دوّغمایوردا باخیرام هی * دالا- دالا خیال لارا
کئچیر لحظه‌لرا ولور طی * بیلمیرم‌گئدیریک هارا

۴

یوردوموزون گره گیدیر * گئجه- گوّندوزچالیشاق بیز
دوروّ(۱) دویاق(۲) طاف دوّشونک(۳) * امگیله آلیشاق بیز

۵

دیل اریشمه(۴) آرغاج اوّلاق * دوّشونک بیز ،طوّخونا(۵) ق بیز
پوزولمایانا خیش صالاق * ائللرایچره اوّخوناق بیز

۶

هرعلتی ایچه ریدن * آرایاق بیز ،یوخلایاق(۶) بیز
وارلیغیمیزدیلیمیزدیر * شرف ایله صاخلایاق بیز

۷

چوّخلویازاق، چوّخیاراداق * شعریمیزده چیچکله نه
دیلیمیز آچا قول- بوداق * ائلیمز چاتاخوش گوّنه

۸

بودوّغرودور باهار کیمی * یئنی حیات باشلامیشیق
انقلابلا سعادتی * ائلیمیزه آشیلامیشیق(۷)(۸)

۹

باخ باهاریشن بایرامینا * چیچکلری صاچاق - صاچاق
هریاندا بیرعلم گوّل آچیر * بیزده گؤزوّموزوّ آچاق

۱۰

صانکی گلیرم اؤزوّمه * داغلاریمیزن آیاغیندا
طوّختاق آخان شلاله مین * قالمیشام ،هی بایاغیندا

۱۱

عوء موّرصانکی سوُدوُر آخیشر * حیران دوُروُب هی باخیشرام
یئنه دالیب خیال لارا * من ده اونوّنلا آخیشرام

۱۲

بوُگئدن تک عوء موّر دگیل * یوُردوُموزوُن چایلاریشدیشر
باهاردا گوء ی گوّروّلتوّسوّ * کوّرُغلوُموُن هایلاریشدیشر

۱۳

دئیرهایدیْ دلیلریم ... * یوّگوّروّن دوّشمان اوّستوّنه
اوّدیاغدیرْیْن قالا حیران * اودیوُردلوُ ضرب شصتینه

۱۴

ایگیدیوّردوُ اویلاغیشمیز * قوّینوُندا نه لر بسله میش
جبهه ده کافرْ اوّستوّنه * هایدیْرا یگیدلر ،..سسله میش

۱۵

جوُمردا یگیدعسگریمی * صانکیْ دوُغوُب «بوّرته» نه نه
اوُلوُبابام اوُغوُز کیمی * جوُموُبلادوّشمان اوّستوّنه

۱۶

بیلیر بوُنوُ بوُتوُن عالم * ائلیمیزین چوُخ حقی وار
دائم آلیْب دردیله ـ غم * دیلیم دئیر، گؤزوُم آغلار

۱۷

دوّشوّنوّرم، دوّشوّنوّرم * مظلوُم دوّشن دیلیمیزی
دائم ائدن جانیْن فدا * اردملی اوُزا ئلیمیزی

۱۸

گل آچمایاق سؤزون اوّستوّن * غم سئل اوُلوُر باشدان آشیْر
باهاردیْ بیر سئیره چیْخاق * گوّل ـ گوّل ایله پیْچیْلداشیْر

(۱ـ دوُروُ = صاف ، تمیز ، شفاف ، آیدیْن (۲ـ دوُیما = حس ائتمه ،قاورا ما
(۳ـ دوّشوّنک = یاخشیْ شعوُرلوُفیکیرله شک
(۴ـ اریش = قالیوگبه نین اوُزوُنوُنا اولان تمل ایپلریوآرغاج اوُنوّنانینه طوّخوُنان ایپلر (۵ ـ طوّخوُناق = اوُزوّموّزوّانسانلاریْن گؤزلرینه دیری ، گؤزه ل انسانی شکلیلده عالی، صاییْن نقشلی اوّلوُب گوُرُوّنک
۶ـ یوّخلاما = تحقیق ائتمه ، آراشدیْرما
۷ـ آشیْلاماق = جالاماق ،پیوندووورماق ، تزریق ائتمک.

شاعرسلیمان رستمین
شعرینه جواب ونظیره

شعریمیز

خلقین عشقی ایله یانان مشعل دی سؤنمزشعریمیز
خلق اودوندان باشقا بیر اودلا ایسینمزشعریمیز
بیر گوارا چشمه دیر ،خلقین دؤشوندن قاینایییر
اؤز کؤکوندن آیری دوشسه جانا سینمزشعریمیز
سیزده ورهوولانسادا ، بیزده یاریش اوستونده دیر
آرخاسی گلمز یئره میداندا ، چؤنمز شعریمیز
اؤپمه یيب سونبول ساچی عؤمرونده نامحرم الین
شبهه سیز ، یادلار داراغی ایله هؤرونمزشعریمیز
اوندا بابک هیبتی ،اؤلمزنسیمی روحو وار
سویسالاردا ، اعتناسیز داغدی ، دؤنمزشعریمیز
اؤز دیلی، اؤز یوردونون بایراغی اؤز چیگنینده دیر
یاد علمدار آردیجا آخساق سورونمزشعریمیز
خلقیمین دیل ـ آغزی باغلانسادا ، قلملر سینسادا
قورخما ،یوکسک ذروه لردن بیرده ائنمزشعریمیز
سؤز دئمه ! مظلوملارین جینگیلده ین فریادی دیر
ظالمی اؤیمک دئیه ،بوش ـ بوش دئییینمزشعریمیز
شانلی خلقیم تک اودا ، اؤز کیملیگین دویماقدادیر
رنگ آلیب ، هرگونده بیر کورکه بورونمزشعریمیز
هر اوره ک چیرپینتی سی عصیانلی بیر مصراع یازار
جوشماسا غیرت قانی بؤیله دؤیونمزشعریمیز
داشلی سئللر قارشی سیندا داغ وقارین ساخلامیش
یئرلی قان یاش تؤکسه ده ،یئرسیزسئوینمزشعریمیز
گل سخاوت سیرینه ، گؤر ، آلدیغی باش سیندیرار
مین ائله بخش ائتسه ده ،ذره اؤیونمزشعریمیز

قالانی ۵۶ اینجی صفحه ده

صددام تکریتی یه

بیلمه‌م نه جرأتیله‌سن ایرانه گلمیسن
ای تولکو، بیل کی، مسکن اصلانه‌گلمیسن
بو اسکی اؤلکه‌رستم‌و بابک مکانی دیر
شئرلر دیارینه نه‌یه دیوانه‌گلمیسن
بو نیستانی مین سورو قافلان گؤزه‌تله‌ییر
چاقال بالاسی مکمن قافلانه‌گلمیسن
هر صخره کؤلگه‌سینده‌مین اصلان کمینده دیر
هانسی جسارتیله بوسامانه‌گلمیسن؟
اصلان مکانی دیر بو بؤیوک غزوه میدانی
تولکو تولاسی، قورخولو میدانه گلمیسن
چاقال یووا‌سی موصل و تکریت‌دن دوروب‌ـ
شئرلر یاتاغی ملک‌خوزستانه گلمیسن
ایرانلی‌نین وطن سئویشین، دین حمیتین
یاددان چیخارتمیسان کی، بو جولانه‌گلمیسن؟
ایرانلی‌ییق ،ابوذر و سلمان مریدی ییک
ای بولهب! مقابل سلمانه گلمیسن؟
بیز بوغموشوق بو اؤلکه‌ده شیطان اعظمی
سن نوکر اولموسانمی او شیطانه‌گلمیسن؟
گورـ گور گورولدا ییردی سسون سئل کیمی دونن
بایقوش‌کیمی بوگون نه‌یه افغانه‌گلمیسن؟
ایمان سلاحی سیندیراجاق کفر بایداغین
ایمانسیز اوغلو! غزوه‌ی ایمانه‌گلمیسن؟
اسلام جوانلاری تؤکه‌جک قانیوی یئره
ای کافر اوغلو! جنگ مسلمانه گلمیسن؟

به صدام تکریتی

ای روبهک به مکمن شیران ترا چه کار
ای حیره‌سر، بکشور ایران ترا چه کار
این ملک مهد رستم دستان و بابک است
ای تیره‌دل، به مهد دلیران ترا چه کار
صدها هزار شیر در این بیشه خفته اند
ترسو شغال پیر، به شیران ترا چه کار
میدان جنگ جلوه‌گه شیر و اژدهاست
هان ای گراز زشت، بمیدان ترا چه کار
ای شوم شوم جای تو تکریت و موصل است
با بوم و برز ملک خوزستان ترا چه کار
گفتی که مؤمنی و مرید پیمبری (ص)
ای پیرو یزید، به ایمان ترا چه کار
تو پیشتاز قافله‌ی کفر و ظلمتی
مزدور پست غرب، به قرآن ترا چه کار
ما پیرو طریقت سلمان و بوذریم
ای بولهب، به بوذر و سلمان ترا چه کار
دیدی که ای یزید زمان کورخوانده‌ای
در ورطه‌ایکه خویش بپاکرده، مانده‌ای
آنانکه وصل عشق وطن آرزو کنند
چون عاشقان بخون شهادت وضو کنند
ویران کنند کوخ ستم‌را به سیل خون
آنانکه کاخ عز و شرف جستجو کنند
درجنگ روشنائی و ظلمت چو کربلا
مردان حق شهادت خود آرزو کنند
آنرا که تیر مکر یهودا جگر شکافت
کروبیان به سوزن عیسی رفو کنند
مردان جان بکف زغریو جگرخراش
نامرد را شرنگ اجل در گلو کنند

قالانی ۵۸ اینجی صفحه‌ده

حسینعلی ـ ر. شقاقی "رهگذر"

تاپمیشام

آختاریب ایللر بویو بیرشانلی انسان تاپمیشام
بخته‌باخ! بو شانلی انسانی نه آسان تاپمیشام
حق یولوندا یانماغی پروانه‌دن اؤگره‌نمیشم
ظلمت ایچره پارلایان شمع فروزان تاپمیشام
اؤلکه‌لردن کئچمیشم، جوخ قارلی داغلار آشمیشام
ماجرالار سووموشام، تا آب حیوان تاپمیشام
چشمه‌لرله آخمیشام، صبحلریئلی‌له اسمیشم
عشق یوردون کئچمیشم، آللاهه ایمان تاپمیشام
بؤزبولودلارلا کی، دولغون کولگه‌لر آسلار چؤله
یاغمیشام تا جانیمی یونگول وخندان تاپمیشام
یئر دؤشوندن قاینایان گؤز یاشی تک چشمه ایله من
خلق ایچینده قاینایی‌ب، خلقی پریشان تاپمشام
فانلی گؤنلوم! گئت شریک اول بینوالار دردینه
من فقیر انسانلارین گؤنلون دولو قان تاپمیشام
رهگذر! آللاه یولو تکجه یازیقلار گؤنلودور
ساکن اول اوردا، من اوردان رحم‌رحمان تاپمشام

سلیمان رستمین شعربنه جواب

گؤزگو تک رخسارینی توتموش بوتون حسرت توزو
هر اوره‌کسیز بیر گؤزه آسان گؤرونمز شعریمیز
صونسوز هجران دردینه گل بیر دویونجا آغلایاق
گؤز یاشیندان باشقا بیر زادلا سیلینمز شعریمیز
شعریمیزده، "سؤنمز یم!"، سانکی "سلیمان" طبعی‌وار
هر قاریشقا هدیه‌سین آسان بگنمز شعریمیز

محمدرضا روحانی ـ زنجان

۱۳۶۲/۱/۱۰ شمسی

" گؤره‌سن ؟ اولورمی ؟ یارب "

گؤره‌سن ،اولورمی ؟ یارب ،کؤچه غملرون خزانی ؟
دولا عدلیلن سراسر، بشریتین جهانی ؟
گولـه دهرده دوداقلار ؟ گله عصر شادمانی؟
قازیلا اساس محنت ؟ جوشا موج مهربانی؟
سالا قول- قولا خلایق ،دؤنه گلشنه زمانه ؟
نه‌قالا اثر جفادن، نه‌ده‌کینه‌دن نشانه ؟
گؤره‌سن ،اولورمی ؟ یارب ،یاتا جنگلر نواسی ؟
داها گلمه‌یه قولاقه "جت" و"فانتوم"ون صداسی ؟
پوزولا بساط "موشک "یانا "میگ" کارخاناسی ؟
اودا یانمایا جهاندا ، بشریتین بالاسی ؟
چیخا آفتاب وحدت‌یئر اوزوندن آسمانه
سالا قول- قولا خلایق،دؤنه گلشنه زمانه ؟
گؤره‌سن ،اولورمی ؟ یارب ،ناکازاکیده یاغان قان
داها یاغمایا جهاندا ؟ اودا یانمایا دای انسان
هروشیمیانون شرارین ،داها گؤرمه‌یه ؟بو دوران
بیرآز عقلیلن اموره ،باخالار ؟ زمامداران
داخی"قدرت "آختارانلار"ویار"ائتمه‌سونله‌قانه
گئنه سالماسون "ریاست "شرر ستم جهانه
گؤره‌سن ،اولورمی ؟ یارب ، دوتا عالمی عدالت
یئر اوزونده بیر حکومت قورولا ؟قیلا، وقایت
گئده مرزلر کناره ؟ قوتولا ، غم اسارت
بو"منم ! منم !" دئمکلر،بیغیشا ،گئده‌جهالت
جوشا حس‌حسن نیت ،هامودا ، برادرانه ؟
نه‌قالا اثر جفادن ؟ نه‌ده ،کینه‌دن نشانه ؟
گؤره‌سن ،اولورمی ؟ یارب ،اولا واقعا مساوات ؟
طبقات‌بینوانی ، گوجه سالمایا ؟ فشارات ؟
سانا هامونی برابر ؟ هامو شکلده ادارات ؟
قویونا ،داهی یامان قورد، وورابیلمییه‌خسارات

یا ییلا مارال چمنده ،اوخویا بولبولترانه
داها شاهباز قدرت ،تاپابیلمییه بهانه؟
گؤرهسن ،اولورمی ؟ یارب ،گئچه قولدورون چراغی
بشریتین صفالی دولا گول چیچکله ، باغی؟
آخا شادلیقین سولاری ؟ شعفین جوشا بولاغی؟
گوله عالمین دوداقی ؟ یانا ظالمین دماغی؟
چیخا پردهدن کناره مه ملک جاودانه؟
گله حجت خدائی، وئره نظم نو جهانه؟
غرضای خدا ،مگر سن قیلاسان اؤزون تفضّل
تاپولا تفکرات بشر ایچره بیر تحوّل
اولا حکمران محبت ، سا ییلا وفا توسّل
سنه جار قالوبدی یارب ،سنهقیلمیشوق توکّل
ائله لطف بلکه صُلحون گمیسی تاپا کرانه
داخی رحم قیل کی،جنگین اودیچکمهسین زبانه

=========

به صدام تکریتی

با تاروپود کفر سپاهی تنیدهای
شیران حق جدا زهماین تارو پو کنند
آنروز دیرنیستکه گردان شیردل
خوناب مرگ جای می ات درسبو کنند
آخر بهآرزوی دل خویش میرسند
جمعیکه بر لقای خداوند رو کنند

فرداستکز سریر ستم سرنگون شوی
چیزی نماندهاستکهخوار وزبون شوی

عزیز محسنی

مجموعه یاران

بوشعرین یارا تماسیندا ،من بیرآمریکالی شاعره دن وها بئله اوغلو-
مون یازدیغی فارس دیلینده آزاد شعرینین الهام آلمیشام ،بوناگؤره
ده بوشعری اوغلوم "نوید"ه اتحاف ائدیره م کی،ایندی اؤز دوغما
وطنیندن چوخ اوزاقلاردا یاشاییر و بو شعر اونون اوره ک سؤزودور.

من اوشاق اولدوغومزامان تهراندا * شاهدی اولدوغوم مهربان آتا
بوتون وارلیغیله ،بوتون عشقیله * یئنا ردی،توپلاردی،ادبی قطعه
سیاسی مجموعه ،غزئت و ژورنال * یازدیغیاثرلر ،گؤزه ل کتابلار
یاکی باشقالاری یارادان اشعار * آنجاق هئچبیرشئیآتمازدی چؤله
رف لرده یئرتوتوب دولاردی اونلار * زیرزمیلرده آرتیق هریئرده ،یئروا
تخت لرین آلتیندا گیزله نردیلر * هریئرده ،هریئرده یئرله شردیلر
حیاتیمیزین لاپ درینلیگینده * اوره ک لریمیزین هربیر یئرینده
آنجاق هئچ بیر شئیی آتمازدی چؤله

من اوشاق اولدوغومزامان تهراندا * شاهدی اولدوغوم مهربان آتا
توپلاردی؛اولدوزلار ،آی لار ،کهکشان
کئچمیشدی سایلاری ،میلیون - میلیون دان

او قیغیلجیم ساچان ،قیورمشهابی * او ،بوتون وارلیغی،بوتون حیاتی
سینا ردی شعری نین توره نیشینده * آنجاق هئچبیرشئیی آتمازدی چؤله
من اوشاق اولدوغومزامان،تهراندا * شاهدی اولدوغوم مهربان آتا
توپلاردی ؛کوتله نین روحییاتینی * چالیشیب یئنا ردی هردا ستانینی
صداقت ،محبت ،پاک ایلغارینی * او ،آنجاق هرزامان بوتونعشقیله
بوتون وارلیق ایله ،صداقتیله * حیاتدا یاییلان نورو آرادی

بو اوجسوز- بوجاقسیز ، کائنات ایچره
اونون بیر دیله گی وارایدی بیرده

من اؤزعصریمیزین اوغلو اولام * من خلقین دردینه ،هایینا قالام ،
خلقایله دؤیونه ،نبضیم ،اوره گیم * عدالت ،فضیلت اولا دیله گیم
دونه نین اولادی اولمایام بئله * آنجاق هئچبیرشئیی آتمازدی چؤله
بؤیودوم ،بؤیودوم ،او دا بؤیودو * ها بئله بؤیودوبو"مجموعه " ده
بوی آتدیم یارانان شعرلرینده * ان شیرین شاعرلیک رؤیالرینده

اونون خیالیندا اولان اوغوللار * نوه‌لر ،گله‌جک قادر انسانلار
جانلاندی،بویلاندی بقالخدی گؤیلره * آنجاق هئچ‌بیرشئیی آتمازدی چؤله
خیاللار ،رؤیالار ،هئی گئنیشلندی * دولدو مجموعه‌نین ورق لرینه
ساواش‌دان نفرتی فریادا دؤندو * قدرتله یول آچدی اوزاق یئرلره
جانلاندی شعرینده مظلوملار سسی * تورک لر ،تورکمنلر ،کوردلر ،بلوچلار
بوتون آزلیقلارکی،اؤلکه‌میزده وار * سسلری اوجالدی قالخدی گؤیلره
پوزولدو ایللرین سکوتی بئله * آنجاق هئچ‌بیرشئیی آتمازدی چؤله
دولاندی گئجه‌لر ،ایللر دولاندی * آتامین یازدیغی او شئیلری
چؤریلدی صباحکی شن ماهنیمیزا * انقلاب یعنی کی،گره‌ک یاراداق
ازیلن گیمسه‌یه بیرداياق اولاق * حقیقت : آختاراق حقین یولونو
قالدیراق صنعتین قادر قولونو * حیات : انسانلیغین چیچک لنمه‌سی
سئر طالعی‌نین اولا یئیه‌سی * گناه :ظلم‌اؤنونده سوسماق دیردئیه
آنجاق هئچ بیر شئیی آتمازدی چؤله
حیاته گؤزیومدو آتام‌بیرزامان * قویدو میراث منه ،دویغولاریندان
داستانلار ،شعرلر گره‌ک اوخویام * حیات معناسینی درینلدن دویام
بوفکیر ،بو دویغو ،توپلاندی منده * دریمده ،فلبیمده ،یانان بئینیمده
بونلار بویوموشلر ،منله هرزامان * اوشاقلیق چاغیمدان،جوانلیغیمدان
اونلارین هامیسینی من توپلامیشام * دیشقاری هئچ‌بیرشئی توللاما میشام

آبان ماه / ۱۳۵۹

---

۱) غزئت = روزنامه ۲) ژورنال = مجله ۳) کهکشان = حاجیلار یولو
۴) قیغیلجیم = قور،آذرخش ۵) سیناماق = امتحان ائتمک ۶) کوتله = توده ،جماعت ۷) ایزله‌مک = تعقیب ائتمک ۸) آراماق = آختارماق

ینسگیللی شاعریمیز : علی کوچمشگیان

یازان: اصغر فردی

یئری اوره کلرده دیر.....

اورتا بویلو، اوزون ساچلی، ساققاللی، غملی سیمالی، شیرین سؤزلو، درین باخیشلی، حزین سسلی، سولغون بنیزلی، ایتی ذکالی، تپه ـ دن ـ توپوغا دویغو..... ونه ایسه سحرکار شاعریمیز.

علی کوچمشکیان ۱۳۱۹ اینجی ایلین آذرآیینین ۱۵ اینده تبریزین اسگی محله لریندن "راستاکوچه" ده ادبیاتچی، ضیالی وآدلی بیرعائله ده دنیایا گؤز آچدی. اونون منورآتاسی عاباسعلی عرب وفارس ادبیاتیله تانیش اولدوغو اوچون علی نی ان کیچیک یاشلاریندان ادبیاتلا ایلگیلی اولان بیرگنج کیمی بویا ـ باشا چاتدیرمیشدی. همین شهرده اولان "سعدی" آدینا مکتبده ابتدائی واورتا تحصیل آلیب صونرا زراعت انستیتوسونده (کشاورزی هنرستانیندا) تحصیلاتینی بیتیرمیشد ـ یر. ماذون اولدوقدان صونرا تبریزین "امور کشاورزی وتعاون روستاها" اداره سینده ایشله میش و ۱۳۴۰ اینجی ایلده اهواز شهرینه سفرائتمیش، اون بیرایل اورادا یاشامیشدیر. بئله لیکله اونون دوغما دیاریندان دیده رگین دوشمه سی باشلانیر.

گؤرکملی شاعریمیز ائله گنج یاشلاریندان شعریازماغا باشلامیش و حیاتی نین صونونا دک قلم چالمیشدیر، طالعسیز شاعریمیزده گرلی سؤز اینجی لرین یان ـ یانا دوزمکله آذربایجان ادبیات خزینه سینی زنگین لتمیش وزامان قوجاغینا لاله لی یارپاقلاربا سمیشدیر. سوره کلی حیات سوره بیلمه ین شاعربیر کؤلگه کیمی یاشادی وبیر کؤلگه کیمی تئز اورتا میزدان گئتدی.

" گوئی از صحبت ما نیک به تنگ آمده بود"

" باربربست وبه کردش نرسیدیم وبرفت "

" حافظ "

سئودالی صنعتکار شعرینین ناخیشلی گؤزگوسونده بیر ملتین نئجه یاشادیغینی وانسان اوغلونون یئراوزونده آختاردیغی وتاپمادیغی ایده آل واملری گؤستریر. ایندیسه سوزوموا ونون آخیجی مصراعلارینا باغلایارق داوام وئریرمم: .....غاناریم سؤندو، شمعیم آغلادی، آینام سینه سین دیوارا ووردی سیندی

منیم عکسیم بوسینیق گؤز گویه دوشدو بئله گئچدی.

علی‌نظرسویله میشدی . . .جوهرلی‌شاعرفلکدن‌گؤردوگوجفا دان،یاغیش کیمی اوستونه یاغان‌کدردن‌یئزبکیب روحلومصراعلارصیراسیندا اؤزدورانی نی قارقیمیشدیر . بومحبت‌جارجیسی نین ادبی ارثی اولان مصراعلارینی و اؤتدوگونغمه‌لرینی بیره‌ره‌ بیره‌رتدقیق ائتسه‌ک اونوگئنیش قدرته مالک واؤزایشینده باجاریقلی‌بیرشاعرگوره‌جه‌یک. اوشعرلرینده‌دؤنه .دؤنه انسان اوغلونوسعادته ، انسانلیغاووطنپرورلیکایده‌آللارینا چاغیریر :

. . . گل بواصلان یاتاغیندان
سویوسرخوش بولاغیندان
تندیرینمدن، اوجاغیندان
قوجامان یوردومون آذربالاسیندان‌یئله‌گئچمه . . .

بؤیوک استعدادا مالک اولان انسانجی شاعیریمیزین شعرینین اسلوبو، طرزی، وعمومی روحی وضعی، اؤزونه‌خاص دیر .منه‌ائله‌گلیرکی شاعیر، الده ائتدیگیمیز شعرلرینده اوریژینال ایماژلارومستقل بیرسبکله شعریمیزده اؤزونه خاص بیرجیغیرآچمیشدیر . غمدن. غمه‌یوروین‌شاعیربن قلمی همین شعرده رسام فیرچاسی کیمی‌جانلی‌تابلولاریارادر :

پیچاغین آغزی‌کوتەلدی
قازانین بویرودەلیندی
قاوالین قاسناغی صیندی
اوینا ماق آغلاماق اولدی نا نا ناش ناش یئله گئچدی.

شاعیرین بومنظومه‌سیندن‌مقصدی‌گئچمیش قورخونچ سیستم زامانیندا خان ـ خانلیق استیلاسی نین دوغوردوغوقانلی ـ قادالی ساواشلاری‌مستضعف کندچیلرین خانلارا قارشی‌آپاردیغی آمانسیزمبارزه‌لرینی آنلاتماقدیر . بیرکنده‌خانین بیرطویونئجه یاسادؤندردیگینی واؤزایگرنجایستگلر ـ یندن اؤترو کوره‌کنی اؤلدوردوگونو وشنلیگی پوزدوغونوگؤزلجه گؤستریرا اؤزودمیشکن آذربایجانین آدلی ـ سانلی، شاعیری"شهریار"ین "آناائری اولان" حیدربابا "سی، شاعیرین تورکجه‌شعریازماغیندا درین تاثیربورا خمیشدیر :

شهریارین یاراسیندان
باشینین آغ ـ قاراسیندان
الینین هئیوا ـ نارینداان
اوگؤزل سیم سه تارینداان
گیشی‌حیدربابا سیندان‌یئله‌گئچمه

شاعرها بئله عاشیقلارین ظلم وتجاوزه قارشی آپاردیغی مبارزه لری حقیندا دئیر

...بیر میشو بویلو عاشیق مردلری دویغون سالدی

سازیلان آوازیلان دویمه لی نامرده ساواشدی بئله کئچدی

وئینه دئییر :

تبریزین باش عاشیقی شانی اوجالمیش "قَشَمین" میوه باغیندان بئله گئچمه .

باشقا بیر یئرده شاعیر عاشیقها والاریندان بیر نئچه سینی آدآپارا راق دئییر:

دوبئییت ، میصری ، گلیلی ،

قره چی ،غربتی ، جنگی کوراوغلو

بایاتی، اصلی ـ کرمدن بئله گئچمه

علی کوچمشکیانین شعرینه دیل یاخمیندان باخاندا بللی اولورکی شاعر ـ ین ادبی تورکجه ایله یاخین تانیشلیغی یوخدور آما اوهمین یئتـــه ر سیزلیکلری گوزلجه سینه دولدورور، ائله کی اسلوبودا . آخیچی اولور، اوائلین دانیشدیغی دیلدن شعرینه سؤزتاپیروعادی سؤزلردن اوستاجا فایدالانیردئمک اولارکی عادی سؤزلری یئنی قالیبا تؤکوربا شقاته هرده دئسه ک او استادبیرشاعرکیمی شعرینده آغزیندا گزن وائل آرا ایشله نیلن عباره لر، تشبیه لر، استعاره لری تازالاییر: " قابلاشا ـ قابلاش" ، چاخناشا ـ چاخناش " ، نانا ـ ناش ـ ناش" ، القاج" ،"سؤیکه شمک" ، سوزالماق، " بسته بوی"، قوشلارین سرخیئیری" باخوداطلسی گولو" اینجه شیپور" اا وخشاتماسی" آئین ایپک اؤرتوگو" وسایره کیمی ..

شاعرین اینجه دویغوسو اوزیندن بیتگی وچیچکلره خاص علاقه سی واردیرشعر لرینین بیر چوخوندا ونلاردان آدگتیریر: " نیلوفر، " قرنفیل" ، زنباق، " لاله" ، گول صاباح" ، و...

بونلارین قارشیسیندا دوران " سارماشیق" هرزه ویاراماز" اوت علف (پائیز)،" قیش، و....

بول بول حیات کتابینا غصه دن قالین بیردیباچه باغلایان شاعرین باشقا بیرخصوصیتی ده شعرلرینده " عرفان" هواسینین اسمه سیدیر منظومه سینده "شمس تبریزی" دن اوردک بالاسیله ن بؤیوموشدن

کی قاناوچالدی هامی دورنالاری حسرته سالدی

چالخانیب دالغا ووروب ساحل قوئیّه نی آلدی بئله کئچمه .

کوچمشکیانین آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتینا صیخ باغلیلیقی وفولکلور لایاخین علاقه سی وماراغی اونون اثرلرینه مخصوص بیربویا چکمیشدیر .

اوائل آغزیندان ائشیتدیگی فولکلورلارا شعرباغلاییروا ثرینه .اونلاری

ترنم ائدیر. حتی بیرنئچه شعرالیمیزده وارکی" اوشودوم آا وشودوم "ه بنزر اولاراق یازیلیب. شاعریمیز اینا ملادؤیوش میدانلارینداشعرین کسگین سلاح اولدوغوندان بئله دانیشیر:

من یازارم ئیل ائسه ر نامردباشین شعرکسه ر
شعرقمه سی ایپکدن ایتیلده نی خهٔ مکدن
باشدان باشاسر به سر یاواش کسرپیس کسر

شاعیرین یاشاییش رومانتی نی وارا قلایاندا اونون تورک ئیلیله گره گلی اؤلچوده تادریندن ایسته دیگی کیمی علاقه له نه بیلمه دیگینی اسف ایله گؤروروک ضیالی لاریمیزین بیرچوخوکیمی چوخ آزتورکجه کتاب گؤردوگوموزون سببی معلومدور.

ائله بومسئله بوتون بیزیم نیسگیلی وچیرکلی چیبانی اولموشدور. بو آخساقلیق ومحرومیت یالنیز علی کوچمشکیان دادهگیل، بلکه شاعرلریمیز ـ ین چوخوندا گوزه چارپیر.

قان سوران شاه حاکمیتی شووه نیزمین شاهلا سیخ باغلیلیغی سببی ایله بیلدیگیمزدیمی تورک دیلی تام حالدا یاساق اولدو. ائله بوناگؤره ده علی کوچمشکیان وبوتون تورک دیللی شاعرلرمقدس اسلام انقلابینین غلبه چالدیغیندان صونرا اؤزدیللرینده یازیب یاراتماغا ال قویدولار. ایندی بوتون شاعرلربورجلو دورلارکی اسلام انقلابینی گؤزبگی کیمی فوروسونلار ووار قوه ایله شانلی رهبریمیز امام خمینی واسلام جمهوری سیندن مدافعه ائتمک موضعینده قلم چالسینلار.

نه ایسه، ۱۳۵۸ اینجی ایلین اسفند آیینین اون ایکیسینده علی کو ـ چمشکیانین اولدوزو آخدی، اونون حزنلوحیاتی وراصینین اوستونه پرده اؤرتولدو ویاییش رمانی بیتدی. ذاتا" بختی دؤنموش شاعیرقدرین اوناقان اوتدوردوغوندان، شعرلرینده دؤنه ـ دؤنه، سینه ـ سینه اؤلوم دیله ییردی:

طرلانیم من قوشام آما قاناتیم یوخ
غصه دن گؤزده ایشیق، دیزده ساتیم یوخ
گئتمگه جان وئریره م آما اباغ آلتدا آتیم یوخ.....

ویاخود " گونه باخان گولویه م " شعرینده:

یئر منی سسله گلیم
اوردا بیرآزدینجه لیم

یللهسی باللی ننه" شعرینده دئییر:

قالانی ۸ اینجی صفحه ده

محمد عاکف

بقلم دکتر جواد هیئت

شاعری مومن و معتقد

محمد عاکف یکی از بزرگترین شعرای ترک درقرن بیستم میباشد او در سال ۱۸۷۳ در استانبول بدنیا آمد. پدرش از مدرسین مدرسه فاتح و از ترکان آلبانی بود، مادرش هم نوهٔ شیخ بخارائی بود. عاکف در کودکی ضمن تحصیل در مدرسه از پدرش عربی آموخت و در مدرسهٔ رشدیه با زبان و ادبیات فارسی و فرانسه آشنا شد. بعد از اتمام تحصیلات متوسطه ابتدا وارد دانشکدهٔ علوم سیاسی (ملکیه) شد بعد از مدتی رشتهٔ خود را تغییر داد و بدانشکدهٔ دامپزشکی منتقل گردید و بعد از اتمام تحصیلات وارد خدمت در وزارت کشاورزی گردید در سال ۱۸۹۵ نخستین شعر او بنام (خطاب بقرآن) در مجله دانشکده چاپ شد در سال ۱۸۹۸ سلسله مقالات او دربارهٔ ادبیات ایران در مجله "ثروت فنون" چاپ گردید عاکف در سال ۱۹۰۸ وارد حزب اتحاد و ترقی شد و در عین حال بعنوان مدرس دارالفنون (استاد دانشگاه) تعیین گردید ضمناً" باعنوان سردبیر مجله " صراط مستقیم " آثار منظوم و منثور خود را در این مجله انتشار میداد.

در جنگ جهانی اول برای بازدید از اسرای مسلمان بآلمان رفت و در بازگشت خاطرات خود را بنام (خاطره لر) نوشت (۱۹۱۷). بعد از آن بعربستان اعزام شد بعد از متارکه جنگ مخصوصاً" پس از اشغال ازمیر از طرف آرتش یونان (۱۹۱۹) در مجله " سبیل الرشاد" شروع بمبارزهٔ قلمی بر علیه اشغالگران نمود و برای تشویق مردم در مبارزهٔ استقلال" ملی مجادله" بآناطولی رفت و در عین حال کتاب شعر" عاصم" را منتشر ساخت در سال ۱۹۲۰ از شهر بور. دور بعنوان وکیل مجلس انتخاب شد و سال بعد سرود ملی را باعنوان خطاب بارتش قهرمان (قهرمانلار دوموزا) سرود. در سال ۱۹۲۳ از آنکارا باستانبول رفت و بانتشار مجله سبیل الرشاد ادامه داد ولی بعلت اختلافیکه با آتاتورک بخاطر عقاید و مسائل مذهبی پیدا کرده بود در زمستان همان سال بدعوت حلیم پاشا بمصر رفت و در آنجا مقیم و در دانشگاه قاهره بتدریس ادبیات ترکی مشغول شد. عاکف در مدت اقامت خود در مصر مدتی بترجمه قرآن کریم پرداخت در سال ۱۹۳۳ کتاب هفتم خود را بنام سایه ها " گولگه لر" انتشار داد و در سال ۱۹۳۵ — بیمار شد و سال بعد بموطن خود استانبول مراجعت نمود و بعد از چند ماه بیماری در ۲۷ دسامبر ۱۹۳۶ فوت نمود و در گورستان شهدا در "ادرنه قاپی" دفن گردید.

دفن گردید.

آثار[1]: بیشتر آثار منظوم ومنثور عاکف در " صراط مستقیم" که بعدا" بنام " سبیل الرشاد" انتشار میافت چاپ شده است. آثار منثور او از مقالات ادبی ومذهبی تشکیل شده از آنجمله ترجمه هائی از سعدی، ابن فارض[2]، لامارتین وآلکساندر دوما را میتوان نام برد.

درمسائل مذهبی مقالاتی درتفسیر عقاید شیخ شبلی، فرید وجدی و محمد عبده نوشته است. اشعار عاکف درمجموعه ای بنام " صفحات" چاپ شده "صفحات جمعا" از دوازده هزار مصرع و هفت کتاب تشکیل شده، کتاب اول داستانهای تاریخی واجتماعی است که درسالهای ۱۰-۱۹۰۸ سروده شده و حاوی اشعاری برعلیه استبداد است.

درکتاب دوم" درکرسی سلیمانیه" اتحاد اسلام را زیر پرچم ترک تبلیغ مینماید.

درکتاب سوم صدای حق" حقین سسلری" ملت ترک را درداخل جامعه اسلامی باستخلاص وترقی دعوت مینماید ودراینکار ازبعضی آیات شریفه و احادیث نبوی کمک میگیرد.

کتاب چهارم درمنبرمسجد فاتح " فاتح کرسی سینده "مکمل کتاب دوم است وموضوعات " معرفت وفضیلت" تشریح وتبلیغ میشود.

کتاب پنجم بنام خاطرات" خاطره لر" ازخاطرات سفربرلن ، مصر، نجد صحبت میکندوضمن مقایسه ی غرب با شرق خاطرات عبرت آمیزخودراشرح میدهد.

کتاب ششم بنام" عاصم" است واز نظر زبان ترکی وارزش ادبی زیباترین قسمت" صفحات" را تشکیل میدهد. دراین کتاب" عاصم" سمبول نسل جوانی است که بمعرفت وفضیلت آراسته است وبه نیروی معرفت وفضیلت وطن خویش را نجات خواهد داد.

کتاب هفتم بنام سایه ها " گولگه لر" حاوی اشعاری است که نجات

۱- درباره زندگی وبرگزیده آثار محمد عاکف از طرف پروفسور علی نهاد تارلان دراستانبول کتابی بنام" محمد عاکف" منتشرشده .ترجمه فارسی وانگلیسی این کتاب ازطرف موسسه فرهنگی منطقه ای بچاپ رسیده .ترجمه فارسی از طرف شاعر ونویسنده توانای معاصر آقای کاظم رجوی (ایزد) بعمل آمده ودرسال ۱۳۴۸ از طرف موسسه منطقه درتهران چاپ شده است درترجمه فارسی بیست شعرعاکف بشعرفارسی ترجمه شده وآقای رجوی بخوبی ازعهده این کار برآمده است

۲- ازمشایخ صوفیه وشعرای معروف تصوف درقرن ششم درمصر میباشد.

واستخلاص را مژده میدهدضمنا " اشعاریراکه درمصردرحال بدبینی سروده است دربردارد.

افکار وعقاید عاکف: عاکف دارای جهان بینی اسلامی است واسلام را دین زندگی ومکتب انسانیت میداند ومعتقداست که علت پریشانی وشکست عالم اسلام بعلت آنستکه مسلمانان ازاسلام واقعی دورشده و در اثر خرافات مذهبی بشکل مردمی عوام ، تنبل وبیروح درآمده اند دراین باره چنین میگوید:

مُسلُمانلیق نرده ایزدن کشچمیش انسانلیق بیله
عالم آلدا تماقسامقصد آلدانان یوق نافله

ترجمه : مسلمانی کجاست؟درما انسانیت هم نمانده
مقصود اگر گول زدن مردم است که کسی گول نمیخورد

بعد میگوید : قاچ حقیقی موسلومان گؤردومسه هپ مقبرده دیر
مسلومانلیق بیلمم امّا غالبا گؤکلرده دیر

ترجمه : هرچه مسلمان حقیقی دیدم همه درگورستان بود
مسلمانی را نمیدانم ولی بنظرم درآسمانها ست

اومعتقدباسلام نخستین یعنی صدراسلام است وازاین لحاظ باسیدجمال الدین، شیخ محمد عبده واقبال لاهوری هم عقیده است دراشعاروآثارش ازاسلام ومسلمانان صدراسلام دفاع میکندوجامعه اسلامی را به بیداری و ترقی واتحاد میخواند.

عاکف تاپایان جنگ جهانی اول وشکست وتجزیه دولت عثمانی مخالف ملی گرائی است وازملت اسلام دربرابر اروپا دفاع میکندولی بعد ازتجزیه دولت عثمانی واشغال ترکیه برای نجات ملت ترک واستقلال ترکیه مبارزه مینماید وسرودملی را خطاب بآرتش میسراید.دراینجا هم آرمان اسلامی سراپای وجودا وراگرفته وملیت را با دین اسلام در هم آمیخته وپرچم ترک را بیرق اسلام ومسلمین میداند.

دراشعارعاکف ایمان به اسلام وعشق بوطن با بیانی شیوا ،محکم وصمیمی نمایان است .اودرعین حال پیغام آورعلم واخلاق وانسانیت است وبرای نجات جامعهٔ اسلامی دوچیزرا شرط اساسی میداند:(معرفت و فضیلت).

معرفت درنظرا وعلم وفن وهنراست .مرادازفضیلت هم دین،اخلاق وشخصیت ملی است . برای نجات ملت ها معرفت وفضیلت را با هم شرط اساسی میداند ودرکتاب عاصم خطاب بعاصم چنین میگوید:

چونکی‌ملتلرین اقبالی ایچین اولادیم
معرفت بیزده‌فضیلت ایکی قدرت لازم
ترجمه :زیرا برای‌خوشبختی‌ملتها ، فرزندم
معرفت وفضیلت ، دونیرووقدرت لازم است
درتبلیغ معرفت درکتاب عاصم چنین میگوید :
ساده‌غربین‌یالینیزعلمینه دؤنسون یوزونوز
اوچوجوقلارلابرا برگئجه‌گوندوزدیدینین
گچن اوچ یوزسنه لیک علمی صیق الدن اقدینین
فن دیاریندان صزان نامتناهی پیناری
هم ایچین هم‌گتیرین یوردا اونافع صولاری
عین منبعلری احیا ایچین آرتیق بوراداکا
قافانیزایشله‌سین اوغلوم کانال اولسون آراذا
ترجمه : روی خودرا فقط بسمت علم غرب برگردانید
باآن بچه‌ها شب وروز بکوشید
علم سیصدساله گذشته رازود بدست‌آرید
ازچشمه‌ٔ نامتناهی که ازدیارفن تراوش میکند
هم بنوشیدوهم آن‌آبهای مفیدرا بدیارخودببیاورید
برای احیاء آن منابع درااینجا
بایدمغزهای شما بکاربیفتدفرزندم وبصورت چشمه درآید .
البته عاکف ایمان را بالاترازفن میداندرشعردادانل(چاناق قلعه) جنگ اروپائیان باترکان تصویرشده . اروپانماینده‌فن وتکنولوژی است وسربازترک یا محمدکوچک(ممدجیک) نماینده‌ایمان است .
عاکف علم وتمدن بدون فضیلت اخلاقی وانسانی رابجانوردرنده‌ای‌تشبیه میکندوسرباز ترک راکه فقط مسلح به‌نیروی ایمان است دربرابرا وقرار میدهدودریکی ازبندهای "سرودملی"نیزچنین میگوید :
اولوسون قورخمانا صل بؤیله‌بیرایمانی بوغار
مدنیت دئدیگین تک دیشی‌قالمیش جانا وار
ترجمه : بگذارزوزه بکشد ، نترس چگونه چنین‌ایمانیرا خفه میکند
جانوری که‌تمدنش مینامی‌ویکدندانش باقیمانده است
اوبرای نجات جامعه نسلی رالازم میداندکه‌دارای دانش اروپائی‌وایمان اسلامی باشد .
عاکف فضیلت رانا شی‌ازایمان‌وترس‌از خدا میداندودراینباره‌چنین میگوید:

نه عرفا ندیروئرن اخلاقا یوکسکلیک نه وجدا ندیر
فضیلت حسی انسانلاردا آللـه قورقوسوندا ندیر
ترجمه :آنچه اخلاقوالامیبخشدنه دانش وعرفان است ونه وجدان
احساس فضیلت درانسانها ازترس خداوندا ست
درنظرعاکف ملت باکاروکوشش میتواندبزندگی ملیخودادامه دهدواینکار
بایدباعزم راسخ وایمان وامیدهمراه بوده وهمگانیواجتماعیباشد :
ای دیپدیری میّت ایکیالیبرباش ایچیندیر
داورانسانا باقالده سنینباش داسنین دیرا
حس یوق حرکت یوقآجی یوق لش میکسیلدین
حیرت وئریورسون باناسن بوُیله دگیلدین
ترجمه :ایمردهٔ متحرک دودست برایبک سراست
بِجُنبه ببین دست وسرهردومال توست
نه حس نه حرکت نه درددا ریمگر جنازه ای
تعجب میکنم تو اینطورنبودی
درجای دیگر میگوید :
چالیش دئدیکجه شریعت چالیشما دین دوردون
اونون حسابینا بیر چوق خرافه اویدوردون
صونوندا بیرده توکل صوقوشدوروپ آرایا
زاواللی دینی چئویردین اونونلامسخره یا
ترجمه : هرچه شریعت گفت بگوش توایستادی ونکوشیدی
بحساب آن خیلی خرافات ساختی
درآخرکارتوکل راهم بمیان آوردی،
وباان دین بیچاره رابشکل مسخره درآوردی
بعدمیگوید :
بیرباقسانا گوُکلرا ویانیق یئرا ویانیق دیر
دنیا اویانیق کن اویوماق مسخرهلیق دیر
ترجمه : نگاه کن آسمانها وزمین بیدارند
وهتی دنیا بیدار است خواب تومسخره است
عاکف طرفدارهنربرای جامعه است نه هنربرای هنر. درهنربمحتوای فکری
وهدف بیش اززیبائی اهمیت میدهدا ومیگویدادبیات بایدمیهنیواز نظر
اخلاقی واجتماعی سودمندباشدبایدبرای مردم نوشته درطول ششصدسال
همیشه درفکرخواص بودیم ودرنتیجه این طرزتفکربصورت مشتی عوام

درآمدیم ، دردوران جوانی مدتی غزلیات عاشقانه میسروده ،بعد از مدتی آنها راگم میکندوبسیار ازاین حادثه متاثرمیشودبعدها اشعارخود را بموضوعات اجتماعی وملی اختصاص میدهد.
عاکف دراشعارش بیش ازهرچیزازقرآن کریم الهام گرفته ومضمون بسیاری ازآیات شریفه رابنظم درآورده است مثلا" آیه‌ی هَلْ یَستواالذینَ یَعْلمون والّذینَ لایَعلمون، هَلْ یَستوی الظلمات والنور، هَلْ یَستوی الاَعمای والبَصیر، اَمْ کَیفَ یَستویان،را موضوع شعرخودقرارمیدهدوازخود میپرسد :
"هیچ بیلنلرله بیلمه‌ین لربیرا ولورمو"وبدنبال آن چنین جواب می دهد :

اولما زیا طبیعی، بیری انسان بیری حیوان
اویله یسه جهالت دنیلن یوزقارا سیندان
قورتولما یا عزم ائتمه‌لی‌باشدان باشا ملت
کافی میدگیل یوقسابو صون درس فلاکت
صون درس فلاکت نه یه مال اولدودوشونس :
بینین اریییب یاش کیمی دا ملاردی گؤزوندن
صون درس فلاکت نه دئمکدیر؟ شودئمکدیر :
گلمزسه اگر کندینه ملت گیده جکدیر
زیرا ینی بیرصدمه یه آرتیق دایانیلماز
زیرا بوسفرا ویقوا اُولومدورا ویانیلماز

سئوال:
ترجمه :آیا مساوی‌اندآنانکه میدانندباآنهائیکه نمیدانند؟
جواب :البته که‌نیستند، یکی‌انسان است ودیگری حیوان.

درا ینصورت ازنادانی که رو سیاهی است
تک تک افرادملت بایدخودرانجات بدهند
آیا درس بدبختی اخیرکافی نیست ؟
اگربیاندیشی که درس بدبختی اخیر بچه بهائی تمام شد
مغزت آب میشودومانندا شک ازچشمت قطره قطره میچکد
درس فلاکت اخیر معنایش چه بود؟ این بود :
اگرملت بخودنیاید ازبین خواهد رفت
زیرا دیگربضربه وآسیب تازه‌ای تاب مقاومت ندارد
زیرا ایندفعه خواب مرگ است وبیداری ندارد.

از شعرای گذشته بیشتر بسعدی ارادت میورزیده ودریکی ازاشعارش به نام (عزم) اوراجوهر کمال شرق میخواند:

سعدی اوبیزیم شرقیمیزین روح‌کمالی بیردرس حقیقت وئریورایشته مالی

ترجمه: سعدی که جوهرکمال شرق است

درس حقیقتی‌بما میدهدکه مضمون‌ومآلش چنین است:

عاکف درتمام دوران زندگی ازدردهای جامعه خودوعقب ماندگی مسلمانان رنج برده ورنج خودراهمراه خشمش دراشعارخودمنعکس ساخته است. او میگویدمردم عوام ازهموطنان تحصیل کرده وروشنفکر مانندکفرابلیس میترسندوبگفته‌های آنها باورندارند، طبقهٔ روشنفکرهم عقایدومعیار ـ های ارزشی مردم را نمیشناسندونیمتوانندوظیفه‌ی رهبری مردم را ایفانمایند، درچنین شرایطی جامعه بی‌سرپرست ومیهن سقوط مینماید:

صاحبسیزاولان مملکتین باتماسی حق دیر

سن صاحب اولورسان بووطن باتمایاجاقدیر

ترجمه: سقوط کشوربی‌صاحب حق اوست

اگرتوصاحب اوباشی‌این وطن سقوط نخواهدکرد

درجای دیگراوضاع رقت بارمشرق زمین‌اسلامی راچنین توصیف مینماید:

نه‌گوردون شرقی چوق گزدین ویورلار:

گوردوگوم یئر ـ یئر .خراب ائللرسریلمیش خانمانلارباش سیزامت لر

یخیلمیش کوپرولرچوکموش کانال لاریولجوسوزیولار

بوروشموش چهره لرترسیزآلینلارایشله مزقولار

بوکولموش بئللراینجه لمیش بویونلارقاینامازقانلار

دوشونموباشلارآلدیرمازیورکلرپاسلی وجدانلار

تقلب لر، اسارتلر، تحکم لر، مذلتلر

ریالارتورولوایگرنج ابتلالارتورلو علت لر

اُورومجک باغلامیش توتمزاوجاقلاریانمیش اورمانلار

اکینسیزتارلالاراوت باسمیش ائولرکوفلوخرمنلر

جماعت سیزاماملارکیرلی یوزلرسجده سیزباشلار

غزانامیله دینداش اُولدورن بیچاره دینداشلار

ایپ ایسیز آشیانلارکیمسه سیز کوُیلرچوکوک داملار

امک محرومو گونلرفکرفودابیلمز آقشاملار

ooooooooooooooooooooooooooooooooooooooo

گئچرکن آغلادیم گئچدیم دورورکن آغلادیم دوردوم

دویان یوق سس وئرن یوق مین پریشان یوردا باش ووردوم.
درآخر منظومه چنین میگوید:
بوهیبت دن اوساندیق بیز بوخسران آرتیق ال وئرسین
آلاهی نرده بیرنفخه ن کی دونموش حسلرا ورپرسین
سریلمیش سینه لرگابو سوآرتیق سیلکیب اوستوندن
حیات البته حقّیمدیر دئسین ، دنیا "دگیل " درکن(استانبول۱۹۱۸)
ترجمه : میگویندتوکه درمشرق زمین زیادسیاحت کردی چه دیدی
آنچه دیدم، سرزمینهای مخروبه ، خانمانهای بخاک افتاده وامّتهای بی امام
پلهای خراب قناتهای فرودآمده وراههای بی‌گذر
چهره‌های پلاسیده ، پیشانی‌های عرق نکرده وبازوان بیکار
پشت‌های خمیده گردنهای باریک،خونهای سرد
سرهای بیفکر، دلهای کورووجدانهای زنگ زده
قلدری ، اسارت وزبونی، تحکم ، خواری
ریا ، گرفتاریهای نفرت انگیز وبیماریهای مختلف
خاندانها وکانونهای خاموشیکه تارعنکبوت بسته ، جنگلهای سوخته،
مزرعه‌های بدون کشت ، خانه‌های علفزارشده وخرمنهای پلاسیده،
جماعتهای بدون پیشوا ، صورتهای کثیف وسرهای بی سجده،
متدینهای بیچاره‌ایکه بنام غزاهم دینهای خود راکشته‌اند.
آشیانهای خالی وبی‌صاحبه روستاهای متروک وبامهای فرودآمده
روزهای محروم ازسعی وکوشش وغروبهائیکه درآن فکرفردا نیست
درگشت وگذارم گریه‌کنان گذشتم ودرتوقّفم گریه‌کنان ایستادم
بهزارخانمان پریشان سرزدم کسی نبودصدای مرا بشنودوبآن جواب بدهد
ودرآخر منظومه چنین میگوید:
ازاین هیولا بتنگ آمدیم وقت آنستکه این خزان بسرآید
خدایاکجاست نفخه‌ٔ توکه این احساسهای یخ زده راتکان بدهد
سینه‌های بخاک افتاده کابوس راازروی خود بیفکندو
بگوید زندگی البته حق من است ، درحالیکه دنیا میگوید" نیست".
عاکف نسبت بایران هم مانند یک برادر اسلامی احساس وابراز همدردی نموده ودر برابر ظلم و استبداد محمدعلی‌شاه فریادهای اعتراض خود رادراشعارش منعکس کرده است.برای نمونه منظومه زیرراکه درصدرآن بیتی ازسعدی آورده است نقل مینمائیم :

ریاست بدست کسانی خطاست که از دستشان دست ها برخداست
بومدهش ولوله ن ایرانی دائم اینله تیرصانما
مظفرسین دیین سسلربوتون خائن دیرآلدانما
ظفریاب اولدوغون کیم دیردوشون بیرکره ملت می
عدالت ایسته ین بیرقومی وورماق آدمیتمی
نصیبین یوق مودوربیرپارچا اولسون آدمیت می
ناصل آلدیرمیورسون یوکسه لن فریادملت دن
امین اول بونجا مظلومون یورکلردن قوپان آهی
تپه ندن ایندیریرالبته بیرگون لعنت الاهی
صیغینمیش اولدوغون شوکتیسرای ظلموپک محکم
خیال اتمکته سین... لاکن نه بارولارنه مستحکم
پناه بی اماناللار، هیبت قهار مطلقلا
کوکوندن دئوریلیب بیرآندا یکسان اولدوتوپراکلا
اوبیرچوق مملکت ویران قدیم یاپدیردیغین ایوان
خراب اولماز می قبرستانا دونموشکن بوتون ایران
اوت ایرانی قبرستانا دوندوردون هلاک اتدین
کفن یاپدین گریبانا میدی چاک چاک اتدیق
"بوتون دنیا ایچین بیردا ملاقان چوقدور" دییورلارسن
شومعصوم امتین سللرآتیندین خون پاکیندان
یوزوندن پرده تمکینی آرتیق قالدیریپ آتدین
نه ماهیت ناصل فطرت ده سین دنیا یاآنلاتدین
لواء الحمد حریت ایکن اسلام ایچین غایت
نه دیرپا مال استبداد ینا ولماق اوُیله بیررایت
قازاغ جلب اتیله ییب تا روسیادان ساداتی چیگنتدین
یزدین روحوشاد اولسون امینیم چونکی شادافتدین
.....
بواستبداد آرتیق بیرنهایت وترکی: استقبال
قارانلیق دئرلرا ماایشته پک میداندا: اضمحلال.
ترجمه : گمان مکن که این ولوله ٔ خوفناک ایرانا همیشه بنا له خواهدکشید
فریادها ئیکه تزا پیرو رمندمیخوانندهمه خائنندگول مخور
برچه کسانی غلبه کردی یک لحظه بیاندیش مگر ملت خودت نیست
آیاکوبیدن قومی که عدالت میخواهدانسانیت است

آیا هیچ از انسانیت نصیبی نداری
چگونه بفریادیکه ازملت برمیخیزدبی‌اعتنا هستی
خاطرجمع باش آهیکه ازدل این مظلومان بیرون میآید
البته روزی لعنت خدا را بسرت فرودخواهد آورد
شوکتسرای ظلمیراکه درپناهش هستی بسیار استوار
می‌پنداری ولی چه بسا باروهای مستحکمی
که‌بی‌امانان راپناه میدادباهیبت قهار مطلق
بیکبار ازبیخ وبن واژگون شدوباخاک یکسان‌گردید
ایوانیکه به‌بهای خرابی دیارهای بسیار ساخته ای
آیا خراب نخواهدشددرحالیکه ایران‌تبدیل بگورستان شده
آری ایرانرا تبدیل بگورستان کردی و هلاک نمودی
کفن ساختی وگریبان امید را چاک کردی
میگویند" یک قطره خون برای‌دنیا زیادست" اما تو
ازخون این امت پاک سیلابها جاری کردی
بالاخره پرده‌ٔ تمکین وحیا راازرویت کنار زدی
وبدنیا ماهیت وفطرت خود رانشان دادی
درحالیکه هدف اسلام پرچم سپاس‌آزادی است
چنین پرچمی رابا استبدادت پایمال کردی
ازروسیه قزاق آوردی وسادات را کوبیدی
روح یزید شاد باد ... مطمئنم که تو شادکردی

ooooooooooooooooooooooooooooo ooooooooooooooooooooooooooooo

باین استبداد دیگر خاتمه بده که میگویند
آینده تاریک است ولی اضمحلال درپیش روی ماست.

اینک بعنوان نمونه منظومه‌ی سرودا ستقلال راکه ازشاهکارهای شعروادب ترکیه بشمار میرود نقل مینمائیم " این منظومه درسال ۱۹۲۱ یعنی بعداز شکست وتجزیه‌ٔ امپراطوری عثمانی واشغال قسمتهائی از ترکیه بوسیله سربازان اروپائی وجنگ استقلال سروده شده ودرآن روح‌قهرمانی، تاریخ وایده‌آل ملت مسلمان ترک منعکس‌گردیده ودرسال ۱۹۲۱ از طرف مجلس ملی ترکیه بعنوان سرود ملی ترکیه انتخاب‌شده است.
منظومه ازده بند تشکیل شده که دوبندا ول آن بعنوان سرودملی‌خوانده میشود.

قهرمان اوردوموزا :

قورخما سؤنمز بوشفقلرده یوزن آل سانجاق
سوء تمه دن یوردومون اوستوندتوتن ان صون اوجاق
اوبنیم ملتیمین ییلدیزدی دیرپا رلیاجاق
اوبنیم دیر، اوبنیم ملتیمین دیر آنجاق.
چاتما قوربان اولاییم چهره‌نی ای نازلی هلال
قهرمان عرقیمه بیرگول ... نه بوشدت بو جلال
سنه اولماز دؤگولن قانلاریمیز صونسرا حلال
حقّی دیرحقه تاپان ملتیمین استقـــلال.

بن ازلدن بری دیرحریاشادیم حریاشاریم
هانگی چیلقین بانا زنجیروورا جاقمیش شاشاریم
کوکرمیش سئل گیبی ییم بندیمی چییئر آشاریم
ییرتاریم داغلاری انگینلره صیغمام تاشاریم.

غربین آفاقینی صارمیشسا چلیک زرهلی دیوار
بنیم ایمان دولوگوگسوم گیبی سرحدیم وار
اولوسون قورقما ناصیل بؤیله بیرایمانی بوغار
مدنیت دئدیگین تک دیشی قالمیش جانا وار!

آرقاداش یوردوما آلچاقلاری اوغراتما صاقین
سسیرافت گؤودنی دورسون بوحیاسیز جاآقین
دوغاجاقدیر سانا وعدافتدیگی گونلر حقّین
کیم بیلیر بلکی یارین بلکی یارین دایاقین.

باسدیغین یرلره توپراق دییه رک گئچمه تانی
دوشون آلتیندا کی بینلرجه کفن سیز یاتانی
سن شهیدا وغلو سون اینجیتمه یازیق دیر آتانی
وئرمه دنیالاری آلساندا بوجنّت وطنی.

کیم بوجنت وطنین اوغرونا اولماز کی فدا

شهدا فیشقیرا جاق توپراغی صیقسان شهدا
جانی ، جانانی بوتون واریمی آلسین داخدا
اتمه سین تک وطنیمدن بتی دنیا داجدا.

روحومون سندن آلهی بودور آنجاق املی :
دگمه سین معبدیم گؤگسونه نامحرم الی،
بواذانلارکی شهادتلری دینین تملی
ابدی یوردومون اوستونده بنیم اینله مه لی

اوزامان وجدیله بین سجده ائدروارساتاشیم
هرجریحه مدن الاهی بوشانیپ قانلی یاشیم
فیشقیرییرروح مجرد گیبی یردن نعشیم
اوزمان یوکسه له رک عرشه دگربلکی باشیم.

دالقانان سن ده شفقلرگیبی ای شانلی هلال
اولسون آرتیق دؤکولن قانلاریمین هپسی حلال
ابدیّن سنه یوق عرقیما یوق اضمحلال :
حقّی دیرحریاشامیش بایراغیمین حریّت
حقی دیرحقه تاپان ملّتیمین استقلال

ترجمه : xxxxxxxxxxx

نهراس مادامیکه ازآخرین اوجاق دراین کشوردودبالامیرود
پرچم سرخ درین سرحدات شناور خواهد بود (۱)
آن ستاره ملت من است (۲) خواهد درخشید
آن مال من است آن فقط مال ملت من است

ای هلال نازنین(۳) ترشروئی مکن
به نژاد قهرمانم لبخندی بزن این چه شدّتوجلالی است
وگرنه خونهائیکه برای توریخته شده است حلال نمیشود
استقلال حق ملت حق پرست من است

۱ــ اشاره برنگ پرچم ترک است ۲ ــ اشاره بستاره پرچم ترک است
۳ــ اشاره بهلال پرچم ترک است

من ازروزازل آزاد بودم آزاد خواهم بود
کدام دیوانه بمن زنجیرخواهد زد متحیرم
مانند سیل خروشانم بندم راپاره میکنم ولبریز میشوم
کوهها راازجا میکنم وبه پهناوران نمی کنجم ، سرمیروم

اگر آفاق غرب رادیوار پولادین احاطه کرده
منهم سرحدی پرازایمان همچون سینه ام دارم
بگذار زوزه بکشد نهراس چگونه چنین ایمانی راخفه خواهد کرد
مدنیتی که بمانند جانور یکدندان است

رفیق ، پستها رابکشـــورت راه مـــده
تن خود راسپرکن تااین هجوم بی حیا بایستد
روزهای موعود حق فرامیرسنـــد
کسی نمیداندبلکه فردانزدیکتر از فردا

خاک زیر پایت راکه میـــگذری بشنـــاس
بهزاران بی کفنی که درآن خفته اند بیاندیش
توفرزند شهیدی حیف باشدکه پدرت رابرنجانی
اگر دنیاها راهم بدست آری این وطن بهشتی راازدست مده

چه کسی درراه این وطن بهشتی فدا نمیشود
که اگرخاکش رابفشاری شهدااز آن بیرون میجهند
خدایاجان وجانان وهمه هستیم راهم اگر بگیری
تنهامرا از وطنم جدا مکن

تنها تمنای دل من بارالاها از تواینستکه
دست نامحرم بسینه معبد من نخورد.
این اذانهاکه شهادتشان اساس دین است
همیشه برفراز کشور من بلند باد

آنوقت اگر سنگی داشته باشم باهزاران وجدسجده کرده
ازهرجریحه ام اشک خونینم سرازیر میشود

نعشم مانند روح مجردا ززمین برمیخیزد
واگر سری داشتم بعرش میرسد.

ای هلال توهم مانند شفقها دراهتزاز باش
باشدکه هرچه خون برایت ریخته شده حلالت باد
تا ابد برای تووبرای ملتم اضمحلال نیست
استقلال حق ملت حق پرست من است!

سرودهای ملی معمولا" رمز قهرمانی ملت هاست فرزندان ملت با خواندن آنها هویت ملی خودرا بهتر میشناسندوشعورملی درآنها تقویت میشود.
معمولا" سرود ملی هرقوم وملتی محتوای شعور ناآگاه آن ملت را منعکس میسازد سرود استقلال ترکیه نیزازچنین ویژگی برخورداراست و بمثابه آتش فشانی است که ازقلم ،محمد عاکف شعله کشیده است.
سرود، شعر جرئت وامیداست.این خصیصه‌ها ازابتداتاآخرین بندباشدت بیشتر ادامه مییابدوباپیروزی ملت ترک خاتمه میپذیرد.
دراین منظومه پرچم نشانه استقلال وآزادی است ودرعین حالیاروشریک درد شاعراست.
شفق در مصراع اول هنگام غروب آفتاب راجلوه‌گرمیسازد وبیانگر اوضاع وشرایطی است که ملت ترک درآن بسر میبرده است.غروب آفتاب رسیدن شب وتاریکی راخبرمیدهد. پرچم ترک بآفتابیکه درحال غروب است تشبیه شده ولی این مشابهت ظاهری است زیرا درمصراع دوم امید وراه نجات نشان داده شده است: برای نگهداری پرچم (استقلال) تا آخرین فردملت باید مبارزه کند.
درمصرع سوم ایمان خلل ناپذیر مردم راباستقلال بازگومیکندومیگوید ستاره اقبال ملت خواهددرخشید.
دربنددوم بپرچم مانند معشوقه‌ای خطاب میکندمعشوقه‌ای که جان در راهش نثار میشود نباید خم بابروبیآورد وبعاشق دلداده‌اش اخم کند دراینجا عاکف لیریزم وطنی ـ ملی راوارد شعر ترکی نموده است در بند سوم ازتاریخ، قهرمانی‌ها وخصوصیات ملت ترک صحبت میکندوحرکت تاریخی ترکان رابسیل خروشانی‌تشبیه مینمایدکه ازکوههای آلتائی‌تا رودانوب پیش رفته واز کوهها گذشته وموانع سرراه راازمیان برداشته است.
دربندچهارم دنیای غرب باملت مسلمان ترک مقایسه میشوددربرابر

دیوار آهنین اطراف غرب ، سینهٔ پرازایمان سربازترک راقرارمیدهد وامپریالیسم غرب راکه میخواهدبه نیروی تکنولوژی وبنام تمدن،شرق رااسیروبردهٔ خود سازد بجانوری تشبیه مینماید که فقط یکدندانش باقیمانده است

دربند پنجم دربرابر ایمان مژدهٔ پیروزی رامیدهدزیراخداونددرکتاب خود بموعد منین وعدهٔ پیروزی راداده است .

درسه بند آخر دربارهٔ میهنش صحبت میکندومیگویدوطن خاک معمولی نیست،درآن هزاران بیکفن (شهید) خوابیده وخون این شهیدانخاک را بوطن تبدیل نموده است

وطن ملت ترک کشور اسلامی است درکشور اسلامی بایداذان گفته شوداذان هم باتکبیروشهادت بیگانگی خداورسول اکرم شروع میشودآنوقت است که برای سجدهٔ شکرگزاری سنگهای مزار بحرکت درمیآیندوشهدازنده میشوند ومانند روح مجرد بعرش اعلا میروند . درآخر منظومه پیروزی فرا میرسد ، هلال وپرچم عظمت خود رابازیافته اند . هنگام طلوع آفتاب فرارسیده وروشنائی روز نشانهٔ قطعی پیروزی است .

سرود ملی ترکیه از نظر شعری وصنعت بدیع نیز منظومهٔ باارزشی است. منظومهٔ خطاب بشهیدان داردانل (چاناق قالاشهیدلرینه) درشماره ٔ فروردین ۱۳۶۱ مجله وارلیق بچاپ رسیده لهذا دراینجا فقط شش بیت ازآن درج میگردد :

بوبوغاز حربی نه دیروارمی که دنیادا اقشی
ان کثیف اوردولارین یوکله نیوردوردوبئشی

ooooooooooooooooooooooooo ooooooooooooooooooooooooo

یارالانمیش تمیزآلتیندان اوزانمیش یا تیور
بیرهلال اوغرونا یارب نه گونشلربا تیور

ای بوتوپراقلارایچین توپراغادوشموش عسکر
گوُکدن اجدادینه رک اوپسه اوپاک آلنی دگر

سنه دارگلمیه جک مقبری کیملرقازسین
گوُمه لیم گل سنی تاریخه دئسم صیغمازسین

ooooooooooooooooooooooooo ooooooooooooooooooooooooo

ای شهیدا وغلوشهیدا یسته مه بندن مقبر
سنه آغوشونوآچمیش دورویورپیغمبر (ص)

ترجمه :
چیست این جنگ تنگه (بغاز) مگردردنیا مانندی دارد؟
چهارپنج سپاه از انبوه ترین لشکریان جهـ

ترجمه : چیست این جنگ تنگه (بغاز) مگردردنیا مانندی دارد؟
چهارپنج سپاه ازانبوه ترین لشکریان جهان یکمرتبه حمله ورمیشوند
.....
ازپیشانی پاکش زخمی شده وافتاده (سرباز)
خدایا درراه هلالی چه آفتابهائی غروب میکنند!
ای سربازیکه برای این خاک بخاک افتاده‌ای
اگرازآسمان آجدادفرودآیندوپیشانی پاکت رابیوسند سزاست
چقدربزرگی که خون توتوحید رانجات میدهد
فقط شیران بدر بدین پایه عظیم البشان بودند
جه کسانی میتوانند مقبره‌ابراکه برای توتنگ نباشدبکنند؟
اگر بگویم ترادرتاریخ مدفونت‌کنیم بازهم نمی گنجی
.....
ای شهیدفرزند شهیداز من مقبره مخواه
پیغمبر (ص) آغوشش رابازکرده ودرانتظارتوست.

ینسگللی شاعریمیز

"قانادلاندیم اوچماغا " " حق قاپیسین آچماغا "
ننه‌م دئدی اوشماقوش " بوایشه قوروشما قوش
سن اوزاغا گئتمه‌سن ننه ندن ال چکمه سن
سن هارا اورا هارا؟ گیریشمه‌اوزاقلار ا
قانادیمی داغلادیم شاهپریمی باغلادیم
گؤلکه ده دالدالاندیم شعریمده هاوالاندیم
" گؤیدن بیرآتدی‌گلدی کیلیدی تاپدی گلدی"

بئله لیکله شاعیریمیز " آتلاندی ـ قانا تلاندی"، " کیلیدی تاپدی " گئتدی،غم آغوسوجالادی ودردا وستده درد قالادی ....

یازان: ساوه‌نین‌خرقان بخشینین سندا میرکندیندن
بیرینجی درجه‌لی عدلیه وکیلی ـ علی‌کمالی

فـــانی

غزنوی لر ـ سلجوقی لر ـ خوارزمشاهی لر ـ مغوللار ـ تیموری لر ـ آتابیگ لر ـ آق قویونلولار ـ قاراقویونلولار ـ قراختائی لار ـ صفوی لر ـ افشارلار ـ قاجارلار حتی عثمانی لار وهندین تورک ـ مغول امپراطورلاری حاکم وسلطان وامپراطوراولان‌حالدا فارسی دیین شاعرلرین، فارسی شعردئمه‌گینه خاطر، آغیزلارین، قیزیل، گوموش واینجی‌لرله دولدوروبه اونلارا خلعت، صله وظیفه وآیلیق وئریبلر. نئجه: (که‌ازنقره‌زد دبگدان عنصری) و (بسی رنج بردم در این سال سی عجم زنده کردم بدین پارسی) دیین، حکیم فردوسی صله‌نین مقدارینه گؤره، تورک سلطان محمودایله، ایشی اوم وکوسه یئتیشدی. فارس مدنیتین ازیلمیش وجانی دوداقینا یئنشمیش وارلیقینی عربلرین فرهنگی ـ سیاسی ـ نظامی واقتصادی تاجم لاریندان قورتاران تورکلردیرلر، فارسلار ابومسلم خراسانی دن ماءیوس اولاندان صونرا، بابک کیمی سردار لارین دوور ونا ییقیشیب

قیلینج لری ایله ـ حجاج بن یوسف کیمی قان توءکن و ماءمون کیمی ایکی اوزلو ومستعصم کیمی لرین اللرین ایراندان کسیب وایرانلیلارا نفس چکمک وفارسی دیلینده دانیشماق امکانین وئریبلر. ایرانین مین ایلدن آرتیق حکومت ائدن تورک دیللی شاهلاریندان چوخوفارسی‌و تورک شریک اولان عزیز ایران آدلی وطنلرینه خاطر چوخ قیلینج لر چالیب وفارسی دیلیندن حمایت ائدیب لرحتی تورک اولان حالدا فارس شاعرلره یاخشیلیق وفارس ادبیاتینا قوللوق ائدیب اوزلری‌ده‌و فارسجا ـ نه گوزل ـ گوزل شعرلردئییبلر نئجه کی آشاقادا شرحی اجمالا" گلیر.

* * *

۳۸۰ دن ۶۰۹ هـ . ق . یه جن تورکستاندا حکومت باشیندا اولان آل افراسیاب (قاراخانی لر) شاهلاریندان طمغاج خان ابراهیم دن که سمرقند ده سلطنت ائدرمیش وفارسجادا گوزل شاعریمیش بورباعی نقل اولونوبدور

ای روی تو از حسن خوبا زارچه‌ای درمن نگر از چشم کرم پارچه‌ای
دریاب که تر میکند از خون جگر هجران تو از هر مژه دستارچه‌ای

قتلیغ ارسلان بو سلسله نین آخر سلطانی دا که ۶۰۹ هـ . ق . ده سلطان محمد خوارزمشاه الی ایله قتله ئنیشیدیر ، فارسی دیین تورک شاعرلردن ایمش و بو رباعی ده اونو یکودور :

ما و تو که هم‌نمونهٔ پرگاریم سرگرچه دو کرده‌ایم ، یک جان داریم
چون نقطه نهادیم در این دایره پای تا آخر کار سر بهم باز آریم

آل افراسیاب شاهلاریندان بیریده پیغوملک دیرکه فارسی شعرین چوخ گؤزل دییرمیش ، اونون بیر غزلیندن بئچه بیت :

دیده ز جمال یار یابد آن بهره که از بهار یابد
نی‌نی ز بهار کی توان یافت ؟ هرچ آن ز جان یار یابد

سلطان محمود غزنوی فارس شاعرلرینی تشویق ائدن و اونلارا آغیر صله لر وئرن و اؤزوده فارسجا گؤزل شعر دییرمیش ، سلطان محمود ، گنج یاشیندا اؤلن خاص بیر ندیمه سینه گؤره سؤیله میشدی :

تا تو ای ماه ، زیر خاک شدی خاک را بر سپهر فضل آمد
دل جزع کرد گفتم ای دل صبر کاین قضا از خدای عدل آمد
آدم از خاک بود و خاکی شد هرکه زو زاد باز اصل آمد

آلب ارسلان ـ تورک سلجوقی سلطان ، فارسی دیلینین بوینوندا بؤیوک حقی وار ائله که اونون زامانینا دک (حتی سلطان محمود غزنوی زاما ـ نیندا را) ایرانین دیوانی دفترلرهامی سی عربی دیلی ایله یازیلیر ـ دی اما آلب ارسلان تخته که اوتور دوحکم ایلدی تمام دفترلری فارسی دیلی ایله یازسینلار . آشاغیدا گلن رباعی ملکشاه سلجوقی داندیر و گوسته ریرکی بو تورک شاه دانه حده جن فارسی دیلینده طبعی روان و لطیفیمیش :

بوسی زد یار دوش بر دیدهٔ من او رفت و بماند تر دیدهٔ من
زان داده بر این دیده نگارینم بوس کو چهرهٔ خوبش دیده در دیدهٔ من

سلطان سنجر ده ادب پرور اولاراق اؤزوده فارسجا شعر دییرمیش و بو قطعه اوندا ندیر :

بزرگان و خداوندان معنی یکی پند از من سر مست گیرند
بگاه آنکه دولت یار باشد ز پا افتادگان را دست گیرند

تورک سلطان آتسز خوارزمشاهی ده آشاغیدا گلن رباعی کیمی فارسجا گؤزل شعرلر یازارمیش :

بررا ن جها ن نشا ن فرمـا ن منست درگوش فلک حلقهٔ پیما نمن ا ست
با ا ینهمه سلطنت که ا مروز مرا ست تحصیل رضای دوست ا یما نمن ا ست

تورک سلطا ن تکش وسلطا ن شا ه خوا رزمشا هی ـ ایکی قا ردا ش وا یکی سی ده وتا ج وتخته مدعی ا یمیشلر سلطا ن شا ه بوربا عی نی دئییب قا ردا شینـا یولامیشـدی :

هرگه که سمندعزم من پویه کند دشمن زنهیب تیغ من مویه کند
اینجا برسول ونا مه برنا یدکا ر شمشیردورویه کا ریک رویه کند

سلطا ن تکش ا ونون جوا بیندا بئله سوٴ یله ییبدیر :

صدخنگ ترا ، خنجر برا نمـا را کا شا نه ترا ،مرکب ومیدا نما را
خوا هی که خصومت ا زمیا نبرخیزد خوا رزمترا ، ملک خرا سا ن ما را

تورک سلطا ن جلال ا لدین خوا رزمشا ه اوٴ زشجا عتی حقینده فا رسی دیلیجه بئله دئییبدیر :

دررزم چوآهنیم ، دربزم چو موم بردوست مبا رکیم وبردشمن شوم
ا ز حضرت ما ، برندا نصا ف به شا م وزهیبت ما ، برندزنها ربه روم

ابوسعیدا یلخا نی ده فا رسی دیلیجه بئله سوٴ یله ییبدیر :

میا ن کعبه وما گرچه صدبیا با ن ا ست دریچه ا یزحرم درسرا چهٔ جا ن ا ست

فا رس ولایتینده حکومت ا یله ین تورک آتا بیگ لردن سعدزنگی اوٴ زونـون تورک غلامی با ره سینده فا رسی دئییبدیر :

ما ئیم که دل ا زبرما یکسو شـد چون تیربریا رکما ن ا برو شـد
گوفا ش بدا نندهمه دشمن و دوسـت زنگی ا ست که ترک خویش را هندوشد

تورک سعدا وغلوسلغرشا ه آتا بیگ ، فا رس محا لیندا شا ه وشا عریمیش بـو ربا عی ا وندا ندیر :

ا ی چرخ زگردش توخرسند نیـم آزا دم کن که لایـق بند نیـم
گرچشم توبربی هنر ونا ا هلسـت من نیزچنا ن ا هل وخردمندنیـم

سلجوقشا ه فا رس آتا بیگی یا شلی تورکا ن خا تونا که ا ونودوستا قـدا ن قورتا ریب شا هلیقه یئتیرمیشیدی بیربیرا یله ائولنمک تکلیفی ائدیب، قا ری تورکا ن خا تون اوٴ زویا شلی ا ولدوقونا گوٴ ره بوا یشدن گئـری چکیلرمیش که سلجوقشا ه بوگوٴ زل فا رسی قطعه نیا ونون ا یچون دییروا ونو ا زدواجه حا ضر ا یلر :

بمن گوید آن نا زنین یا ر مـن که ا فسوس دیگر جوا ن نیستـم
توآنی که بودی به دلدا دگـی ولیکن من آن دلستا ن نیستـم
بدوگفتم ای جا ن سبکبـا ر بـا ش کز ا ین نکته من دلگران نیستم

توگرنیستی آنچه بودی نخست نه من نیزهم آنچنان نیستم

کرمان حاکمی تورک قراختائی الغ سلطان قیزی پادشاه خاتون (لاله خاتون) مغول سلطانلاریندان رومدا حکومت اثدن گیخاتونون آروادی اولموش واودا یاخشی فارسی دیین شاعریمیش رومدا اولاندا غریبلیک دردیندن بئله دئییبدیر :

هرچندکه فرزند الغ سلطانم یا میوهٔ بستان دل ترکانم

میخندم از اقبال سعادت ، لیکن میگریم از این غربت بی پایانم

گیخاتو کرمانین حکومتینی آروادنین آتاسیندان قالمیش حق اولدوقو ـ ناگوٓره اونا وئرمیشدی ـ لاله خاتوندان صونرا محمود شاه قراختائی که اودا شاعریمیش ، قاضی فخرالدینی اوٓزترکمنلری وسیله سی ایله اوٓلدوروب وحکومته یئتیشیب وبوباره ده فارسجا دئییبدیر :

تا چندشوم اسیرهرناکس دون چون کار جهان نیست زتقدیربرون

کردیم تهوری ودشمن کشتیم تا خودفلک ازپرده چه آردبیرون؟

ایکی یوز ایله یاخین هراتدا ، تورک سلطان سنحرنسلیندن اولان آلکرت سلسله سی نین موٓسسی ملک شمس الدین ده شاعروفارسجا شعردییرمیش بورباعی ده ملک ضیاء الدین کابلی یه جواب وئریبدیر :

ای بیخبرازخویش نگه کن چپ وراست با همچومنی خصومتت بهرچه خاست؟

من شمسم وتوضیاء وداندهمه کس کزشمس بودهرچه درآفاق ضیاست

ملک شمس الدین اوغلوملک فخرالدین، ربیعی پوشنگی اوٓزسارای شاعر ـ ینی حبسه سالیب واونون چوخلوالتجا مضمونلوشعرلرینین جوابینی اوٓزو فارسجا وشعردیلی ایله بئله وئریبدیر :

نیست ترا روی رهائی زبند خواه کنون گریه کن وخواه خند

بندبساید پس ازاین پای تو چاه بود تابه ابد جای تو

زنده سوی گور فرستادمت حال همین است خبر دادمت

ایلخانیلارین بیربوداغی اینجوسلسله سیدیر (مغول دیلینده اینجوکلمه سی خالصه ملکی معنی وئریر) واوسلسله دن فارس ولایتینده سلطنت ایله ـ ین شاه شیخ ابواسحق وحافظ شیرازی وعبید زاکانی کیمی آدلیم شاعرلرممدوحی واوٓزوده شاعریمیش وبورباعی اوندادیر :

افسوس که مرغ عمررا دانه نماند امیدبه هیچ خویش وبیگانه نماند

دردا ودریغا که دراین مدت عمر ازهرچه بگفتیم جزافسانه نماند

اصلی تورک اولان آل مظفرشاهلاریندان بیریسی شاه شجاع دافارسجا گوٓزل شعرلردییرمیش نئجه که دئییدیر :

ابوالفوارس دوران منم شجاع زمان که نعل مرکب من طوق قیصراست وقباد
منم که نوبت آوازهٔ صلابت من چو صیت همت من در محیط خاک افتاد

تورک جلایرلرین بغداد حاکم اولان سلاله سیندن تانینمیش سلطان اویس دیرکه اودا شاعر و بویوک ساوه ولی شاعر، سلمانین ممدوحوا یمیش واؤزو ـ ده فارسجا شعردییین وادب پروریمیش، بیرگون سلمان سارایا یارا ـ مازگئییم ایله سلطان اویسین حضورونا یئتیشیر، سلطان اوٚرکده اینجییو سلمان درحال بیلیب فی البدیهه دییر:

ای زما مستغنی وامثال ما برشما احوال ما پوشیده نیست
برتنم پوشیدنی این است وبس بنده را هیچ از شما پوشیده نیست

بوسوٚز سلطان اویسین چوخ خوشونا گلیب فورا" اوٚزگئییمینی بدنیندن چیخاریب سلمان ساوه لی گئییدیر و روشاعرا ولدوغونا گؤره فی البدیهه سلمانین جوابین دا بئله سوٚیلر:

هرچند ترا جامهٔ ما پوشیدن عیب است ولی لطف کن این عیب بپوش

امیرتیمورون اوغلوشاهرخ دافارسی شعردییرمیش، اوشاه منصورون باشینی تیمورون قاباقینا آتاندا بئله دئییبدیر:

سردشمنان تو، استغفرالله که خود دشمنان ترا سرنباشد
نثارسم مرکبت باد، گرچه نثاری از این بی‌بهاترنباشد

میران شاه اوغلو (امیرتیمورون نوه‌سی) خلیل سلطان داشاعریمیش و فارس دیلیجه معشوقه سینه بئله دئییبدیر:

آنکه شمشیر بدین صورت چون ماه کشید شکرلله که خدایش بدل چاه کشید
تو بچشم من دلخسته همانی وبجاست آن محبت که مرا سوی تو ناگاه کشید

شاهرخون ملکه‌سی گوهرشادآغانین چوخ‌گوٚ یچک ندیمه‌سی مهری آدینا بیر کنیزده فارسی دیلی ایله شعردییرمیش بوشعرلرده اوندا ندیر:

حلّ هرنکته که برپیرخرد مشکل بود آزمودیم بیک جرعهٔ می حاصل بود
گفتم از مدرسه پرسم سبب حرمت می درهرکس که زدم بیخود ولایعقل بود

سلطان حسین تیموری‌ده فارسجا شعردییرمیش بوبیت اونون طبعینین اثریدیر:

جانا، جفا برای وفا میکشیم ما ترک وفا مکن که جفا میکشیم ما

سلطان حسین نوه‌سی موتمن میرزا داشاعروادب پروروسئویملی سردارییمیش اوبیرمحاربه ده عیسی مظفرمیرزا یاغلبه چالان حالدا، آتی نین تاپقیری (تنگی) قیریلیب یئره دوشوب ومظفره اسیر اولوب که فی البد ـ یهه اوٚزبختینی بئله دانلاییب دیر:

منم کزضرب تیغم بیشه خالی ازغضنفرشد
زبیدادفلک ای‌دوستان دشمن مظفرشد
زروبه بازی گردون زهم پیمانی طالع
تماشاکن که روباهی مظفر بر غضنفرشد

عثمانی سلطانلاریندا ندا چوخوفارسی شعردئییب وبودیلینا دبیاتینا درین علاقه گؤستریب واؤزمملکتلرینده اونویا ییبلار:

بوسلسله نین سلطانلاری فارسی دیلینی گؤزل اؤگره‌شیب وبودیلده شعر دئییبلر:

سلطان بایزید حربی ایشلرده چوخ سرعتلی اولدوغوناگؤره (ایلدیریم) لقبلنمیشدی که قره بختلیکدن گون چیخان طرفیندن‌گلن تیمورخان آدلی بیرآیری بویوک اؤزوندن شجاعتلی تورک سردارا قارشی گلیب ،مغلوب واسیراولوب ودمیرقفسه سالینیدیراودافارسجا شعردییرمیش،دئییلنلره گؤره بوبیتی اسیرلیق حالیندا دئییبدیر:

هردودکه بالاروداز سینهٔ چاکم ابری شودوگریه‌کندبر سرخاکم

عثمانلی سلطان سلیم ده تورکجه ، عربجه وفارسجا شعردییرمیش ، بو ایکی بیت اونون بیر فارسی غزلیندندیر:

ازیارهمین درد دلی بیش ندارم من‌بهره‌ای اززندگی خویش ندارم
نیکوست درایام جوانی دل خرم اما چه‌کنم ؟چون من درویش ندارم

عثمانلی سلطان مراد خاندافارسی دیلینده شعردیین لردندیر ،اوشاه عباسا بئله یازیبدیر:

روشن است اینکه آل پیغمبر نشود بندهٔ کس ونوکر
خاصه‌آنکوشده ز پیشینه وارث خاندان دیرینه

خطائی" تخلصی داشیان شاه اسماعیل صفوی تورک وفارس دیلینین بیر بؤیوک شاعری وبواوچ بیت ده اونون فارسی شعرلریندن نمونه دیر:

بیستون ناله‌ٔ زارم‌چوشیندا زجاشد کردفریادکه‌فرهاددگرپیداشد
خبرازکوتهی بخت ندارم زیراک سایه‌افکن بسرآن‌سروسهی بالاشد
گرخطائی‌کنی وخون"خطائی"ریزی من برآنم‌که‌صواب ازتو،خطاازماشد

شاه اسماعیلین اوغلانلارینین دؤردوسام میرزا ـ طهماسب میرزا ـ بهرام میرزا ـ القاص میرزا دافارسی دیلینده شاعریمیشلر ،بورباعی القاص میرزانینکی دیر:

چون شیردرنده درشکاریم همه دایم به‌هوای نفس یاریم همه
گرپرده زروی کارها بردارند معلوم شودکه درچه‌کاریم همه ؟

آشاقاداگلن رباعیدا بهرام میرزا داندیر:

آشاقادا گلن رباعیدا بهرام میرزا داندیر:

"بهرام" دراین سراچهٔ پرشر و شور تاکی بحیات خویش باشی مغرور؟
کرده است دراین بادیه صیاد اجل درهرقدمی هزار بهرام به گور

بهرام میرزا ینن اوغلوسلطان ابراهیم میرزا دافارسجا شعردییون وتخلصی "جاهی" ایمیش وبوشعری معشوقه سینه که گؤزوآغریرمیش سوء یله ییبدیر:

شنیدم که چشم تودارد گزندی مبادا که افتاده بر دردمندی

بوبیت ده سام میرزا داندیر:

حاصل عمرنثاررہ یاری کردم شادم اززندگیخویش که کاریکردم

شاه طهماسب صفوی ده فارسی دیلینده گوزل شاعریمیش وبورباعیاونو ـ نکودور:

یک چندبپی زُمرّد سوده شدیم یک چندبیاقوت ترآلوده شدیم
آلودگی بودبهررنگ که بود شستیم بهآب توبهآسوده شدیم

ایکنجی شاه اسماعیلدا شاعریمیش و"عادلی" تخلص ائدرمیش بوایکی بیت ده اونون شعرلریندندیر:

دل بستهٔ آنموی که برروی تو افتد جانبستهٔ آنچینکه به ابروی توافتد
بیخوابم ازآن خوابکه درچشم توبینم بیتابم ازآن تابکه درموی توافتد

بؤیوک شاه عباسدا شاعریمیش وفارسجا شعردییرمیش بوایکی بیت اونون بیر غزلیندندیر:

تودوستی ومنت دوستدار جانم بدوستیکه بجز دوستی نمیدانم
زهیچکمترم وکمترم زهیچ اما یگانه گوهربحرومحیط عرفانم

ایکینچی شاه عباسدا تورکی وفارسی شعرلردییرمیش ـ بوبیت اونوندور:

بیادقامتی درپای سروی گریه سرکردم
چوگلبن برگ برگش رابخوندیده تر کردم

هندوستانین نظام شاه آدیندا اولان سلطانی ده شاعرا ولوب و"سپهری" تخلص داشیب وبوشعرا ونون شعرلریندندیر:

خالت خلیل، چهرهٔ گلستان آتش است
خطّت سیاهی که بدامان آتش است
پیش رخ تودیده "سپهری" بهم نزد
آتش پرست بین که چه حیران آتش است

هنده تیموری امپراطورلوقونو قوران محمدبابرشاه دابویوک تورک شاعری اولان حالدافارسی دیلینه ده میل گوسته ریب بودیلده شعرلر دئییبدیر، بوایکی بیتی ملاحظه بویورون که "بیانده" قلعه سی نین

امیری نظام خانا خطاب دئییبدیر :

با ترک ستیزه مکن ای میر بیانده چالاکی ومردانگی ترک عیان است
گرزودنیائی ونصیحت نکنی گوش آنجا که عیان است چه حاجت به بیان است

بایربین اوغلو همایون شاه شیرخانا مغلوب اولوب وشاه طهماسبه سیغینانداییر قطعه فارسی شعر دئییب واونا یولاییبدیرکه نئچه بیتی بورادا گلیر :

خسرو اعمری است تا عنقای عالی همتم
قلعهٔ قاف قناعت را نشیمن کرده است

روزگار سفلهٔ گندم نمای چو فروش
طوطی طبع مرا قانع به ارزن کرده است

همایونشاهین اوغلو اکبرشاه ـ هند سلطانلارنین ان بؤیوگووآدلیمد ـ یر اودا شاعریمیش وفارسجا شعردییرمیش واونون امری ایله چوخ کتابلارسانسکریت دیلیندن فارسیا چئوریلیبدیر ،اکبرشاه هندوستاندا شاه اولان حالدا اؤز آتابالاری یوردوتورکستانی آرزولاییراق فارسجا دئییبدیر :

عمری همه با فراق وهجران بگذشت،با درد والم
این عمرگرانمایه چه ارزان بگذشت؟دررنج وستم
عمری که بشدصرف سمرقندوهراته باعیش وطرب
افسوس که دراگرهٔ ویران بگذشته،باغصه وغم

اکبرشاهین اوغلوجهانگیرپادشاه دافارس ادبیاتینا چوخ علاقه گوستریب ، بودیلی هندوستاندا یاشاماقدان اضافه اؤزوده فارسجا شعر دئییبدیر :

من چون کنم ؟ که تیرغمت برجگر رسید
تا چشم نارسیده دگربردگر رسید
دروصل دوست مستم ودرهجر بیقرار
دادا ز چنین غمی که مرا سربسر رسید
وقتی نیاز وعجز جهانگیر هرسحر
امیدآنکه شعله نور واثررسید

تورک قاجاریه شاهلارینین آدلیملارینداندان بیریسی ده فتحعلیشاه دیر اوایندی تهران لهجه سی سایلان فارسی دیلینین اول دفعه دانیشانی واونویا ییب متداول ایله یه نی وشعروشاعرلیگی چوخ سؤن ، اؤزوده فارسی دیلینده بیر قدرتلی شاعریمیش وشعرده تخلص " خاقان"اولوب

بوشعرده اوندا ندیر :

" خاقان" که زهجراشگ گلگون میریخت
وزتیغ غمت ازدل خود خون میریخت
خونی که ذخیره داشت اندردل خویش
دیدم که زچشم خویش بیرون ریخت

فتحعلیشاهین اوغلانلاری ونوه لریندن چوخو شاعر وفارسی شعردییرمیشلر ازجمله " فخری"تخلص علیقلی میرزااعتضادالسلطنه وشیخ علی میرزا و " شهره" تخلصلی شاهزاده علیرضاو" دارا "تخلصلی عبدالله میرزا و محمدتقی میرزاحسام السلطنه و" انصاف " تخلصلی شاهزاده ملک ایرج میرزاو" دولت تخلصلی دولتشاه قاجار وحیدرقلی میرزاو" حشمت" تخلصلی همایون میرزا وفتحلیشاهین انلی بئشینجی اوغلوتخلصی " جلال " اولان جلال الدین میرزا وبیرایری اوغلو" بیضا " تخلصی اولان شاهزاده الله وٴردی میرزا واحمد علی میرزا ومحمود میرزاکه سفینة المحمود آدینا سارای شاعرلرین تذکره‌سینی یازیبدیروسلطان محمد میرزا وهابئله عباس میرزاینن اوغلوفریدون میرزادا" فرخ" تخلصی ایله فارسی شعردئییبدیرلروعباس میرزانین فرهاد میرزاآدینا اوغلودا فارسی شعردیرمیش وقاجارلاردان بیرآیری چوخ آدلیم وفارسی دیلینده یوکسک سویه ده وروان صورتده داها شعردییین ایرج میرزادیر. فتحعلیشاهین قیزلریندنده چوخ فارسی شعردییین واریمیش ازجمله " زبیده خانم" ، " عفت‌خانم" و" ضیاء السلطنه "نئجه‌کی تاج‌الدوله فتحعلیشاهین آروادی داشاعره وفارسی شعر دییه‌نیمیش :

قاجارفارس دیللی چوخ شهرتلی شاعرشاهلاریندان بیریسی ده‌ناصرالدین شاه دیرکه بوغزل اونونکودور،

دوست نبایدزدوست درگله باشد — مژنبایدکه تنگ حوصله باشد
ده‌دله ازبهرچیست عاشق ومعشوق — عاشقومعشوق به‌که یکدله باشد
باگله‌خوش نیست روی خوب تودیدن — دیدن جانان خوش است بی‌گله‌نباشد
طاقت صبرم‌نمانده‌است دگرهیچ — درشب هجرم‌چقدرحوصله باشد ؟

فارسی دیلینده شعردییین، وفارس وفارسی دییین شاعروادیب لردن حمایت ائدیب ایراندامینا یلدن آرتیق حکومت باشیندا دوران قیلینج وقلم صاحبلری سلطانلار وحاکم لردن سئوای یوزلرجه ،فطران،پورحسن،خاقانی نظامی ، مهستی، مولوی، فضولی، صائب وشهریارکیمی بوٴیوک تورک شاعرلر ویازیچی لارکئچمیشلرده فارسی دیلین قورویوب وبودیلده شعر

ونثریا زیب وا ونوبوا وجا بویا یئتیریبلر .
تورک حاکم وشاعرلروتورک دیلی اؤزو روزگارین حوادثلاری مقابلینده فارسی دیله چوخ یاردیملار ائدیبلربونا گؤره ده ایندی تورک دیلی وتورک مدنیتی فارس دیلیندن وفارسلاردان واسلامی انقلاب رهبرلریندن اوموشدووار که آلتمیش ایله یاخین منحوس پهلوی لرعصرینده یاساق اولان واسلامی انقلاب ایشیقلیقی ایله اوزه ودیله چیخن تورک دیلی ده بئش گون حر متلی حالدا عزیز ایرانین تورک دیللی نفوس امتینین تعداد یارارینا گؤره مطبوعات دا وگروهی رسانه لرده وفارسی ایله یاناشی مدرسه لرده یازیلیب ودئییلیب واوخونسون، نئجه کی اسلامی جمهوری حکومتی نین اساسی قانونونون اون بئشینجی اصلینده بئله گلیبدیر . مرکزی ایران تورکلرآراسیندا بیراسکی حکایت واردیر :

بیرکندلی گؤررکه اونون دیوارسیزباغیندا بیربادام آقاجیندا یئنگیجه بیر چیبیق (شوکه) عمله گلیر فکرائدرکه بودوز (شوکه) اگر اؤزگه لر گؤرونه گلسه تئز لیگه اونو ال آقاچلیقا کسرلرو اوزوگله جکده الی یالین قالاجکدیر، بونا گؤره کندا هالی سی ایچینده بئله شهرت وئررکه من یوخوگورو موشم ویوخودا منه دئییلیبد ـ یرکه او آغاج نظرکرده دیروهرکس اونون بودا غلاینا دگسین سانجیلا ـ نیب تئز لیگجه اؤله جکدیر بوسؤزو کندین خلقی اینانیب اوآغاجا دگمه دیلر واو چیبیق (شوکه) یوقونا یب ال آغاجی اولان زامان ، آغاجین ایه سی اؤزوا ونوکسیب اثوه طرف گتیرر، یولدا ، یاواش ـ یاواش اوزقارنیندا آغری وبیروپیس بورقو وسانجی نی احساس ایلر ، آغاجا خطاب سؤیلر، " اؤزوم قایبران نظرکرده اؤزومودهسانجیلادیر ـ سان ؟" ایندی بوحکایت تورکی دیلینین شرح حالی دیرکی"اؤزوم ـ قایبران فارسی اؤزومودهسانجیلادیرسان؟" .

تورکی دیلیندن تاریخ بویوندا نه اینکه حمایت اولونما یبدیرعکسینه همیشه اونا جور واجوریا ساقلیق ودگردوئریلیبدیر، ائله کی تورکی نین بیرلهجه سینده دانیشان ومجاوراؤلکه لرده یاشایان تورکلرده بیر بیرایله علاقه سی اولما یب وهرسی بیریولاگئدیبدیر، نئجه کی همدان تاکستان، ساوه، قم، قزوین، اراک ، تفرش وخلجستان تورکلری که ایران آذربایجانی نین تورکی لهجه سینده دانیشرلار، بودیلین یاساقلیقی ویازیلیب ویاییلماماغینا گؤره بیرآزایران آذربایجان لهجه سیندن ده اوزاق دوشوبلرحتی بواراضی نین تورک شاعرلری ده

چوخوآیری تورک شاعرلرین آدلارین وتخلصلارینی ائشیتمه ییبلر، ائله بوخبرسیزلیگه گؤره دیرکه بومنطقه لرین تورک شاعرلری بیلمه میش آذربایجان یا اوزبک تورک شاعرلری نین تخلص لریندن اؤزلرینه تخلص سئچیبلر. کئچمیشده عزیزوالیقدا " قدسی"، "آثم" ، "عاصی"و " خاکی" تخلصیندا ساوه‌لی بویوک شاعرلردن آداآپارمیشیق که بوتخلصلاردان ـ آذربایجان شاعرلریده استفاده ائتمیشدیرلر.بومقاله‌ده" فانی"تخلصو ـ ندا همدانین درگزین محالی نین‌تورک شاعرلریندن بیریسی اولان همدانلی نصراله اصلانی نی سیزه تانیتدیریریق .

امیرنظام الدین علیشیر نوائی فارسی شعرلرینده تخلصینی"فانی " گئتیریبدیر، آماتورکی شعرلرینده‌تخلصی "نوائی " دیر، مرحوم نصراله اصلانی، امیرعلیشیرین آثارینه یوخاریداگلن علتلره‌گؤره‌الی چاتمایبدیروبوتخلصی تکراری اؤزونه‌بگنمگیده بوسؤزه‌بیرآیری آیدین دلیلدیر.

همدانلی" فانی" اوتورک شاعرلردن دیرکه اثرلرینین چوخونوفارسی دیلینده یارادیبدیرائله که اوندان قالان شعرلرین ۳۲۰۰ بیتی‌فارسی ومین مصراعی تورکی دیر، اماتورکی دیلینده سؤزلری چوخ‌ـــراق بیشمیشدیر. نصراله اصلانی ۱۲۷۱ هـ. ش ده یازچاقی همدانین درگزین بخشی نین " کهارد" آدلی کندینده حاج امیراصلان خان عائله سینده دونیایه گلیبدیر ـ نصراله آنادان اولمامیشدان قاباق آتاسی علیخان اصلانی دونیادان گئتمیشدی واوآناسینین محبتلی قوجاغیندا بوئیویوب ۱۶ یاشیندا محلی علمی تحصیلاتین کسبیندن فراغت تاپیب وشاعرلیکده و رساملیقدا آدـ سان قازانمیشدی، نصراله خان درگزین خانلارینین زمره سیندن سایلان‌حالدا بوطبقه نین پیس‌آداب ورسومونا واوندان ناشی اولان ثمره‌لروطبقه لراختلافیندان باش‌تاپیب اؤزوخانلیقین وخانلارین علیهینه قووزانیب وشعرلرینده‌هامی یئرده‌بوطبقه‌نین یارا مازواگری ایشلرینه هجوم آپاریبدیر، نئجه کی بوفارسی شعرینده دییر:

ماجوانان درگزین خانیم	بلکه‌ازخان گذشته خانانیم
روزوشب بیست وچهارساعت را	زیرکرسی گرفته خوابانیم
شب به مشروب رندخمره کشیم	روزافتادهٔ خمارانیم
چونکه نوبت رسدبه فورمراد	گرزدردست مرد میدانیم
وقت مابسکه تنگ وکار زیاد	لول رانصف کرده‌چسبانیم

هرکجا هست رند پای انداز ما بدوجان نثاروقربانیم
خانا گراین چنین بودهیهات پس بخوان فاتحه مع الصلوات

نصراله خان تورکی وفارسی شعرلرینده درگزینین مشاهیرینی تانیدیر ـ یب وا ومحالین بوء یوکلرینندن آدآپاریبدیر .

" فانی" ۱۳۱۷ هـ . ش ده اسفند آیینداا بئیین سکته عارضه سی ایله ، محلده معالجه امکانی اولما مازلیقا گوء ره واوء زودئمیشلی(ای تاپمایان دوا وحکیم ای حرام اوء لن) مضموندا و۴۶ یاشیندا بوفانی دونیادان گئدیبدیر .

" فانی " ۱۳۱۶ هـ. ش نین قیطلیقیندن وحیاتی شئی لرین تاپیلما ـ مازلیقینی وخلقین دیلینچی لیگی نی بئله نظمه چکیبدیر :

نئجه ذیلنمک اولوب بیزلره شعار بوایل
نه قدربورجایلریک قالمیشیقخماربوایل
جووال ـ جووال گلیری گونبه گونبیزه بوغدا
چاتاندا پخشا ولورقابقالیربئکاربوایل
بوبورج وخرج که بیزلرده وار فلک دوء زمز
جناب بوغدا چولارخرمنیچاپا ربوایل
گلیبدی، یاخشی زراعت ، بیزیم دگیل امما
هامین بیقارآپارا رصاحب احتکار بوایل
اوکیمسه لرکه آپارمیب دیلنمگین کئیفین
دیگلسیگوء رسودیلنمک نه کیفی وار بوایل
صباسلام آپارزهرماردا قارجیغینا
دء ی وئریبک یئمیشارا ولسا زهرما بوایل
اگرچه بورجائله مک شعبه دیردیلنمکدن
بیزه بوشعبه اولوبدوروظیفه خوار بوایل
بوزنده لیکدنا وء لوم یئیدی هرخطا کاره
تملق ایله گئدنبورجا ،بی شما بوایل
بیری آلان ایکییه هم چکن قرقلبیر
چوروتدوعوء مرومو بوچرخکجمدار بوایل

نصراله خان، خانلار وبوطبقه نین ظولملرینی چوخ یئرده مذمت ومضحکه آتشینه دوتموشدونئجه که بوقطعه ده دئییر :

آخرعمرده گوء ردوم اوخانی ناز ایله
بیرده نه ،سینگری ایریدیزی سوپانی مینیب

بسکه ائشک با لاجا یدی گؤ زه گؤ رسه نمزیدی
دئدیم ا وغلان خا نا با خ ،خا نه یه پا لانی مینیب
نصرا له ا صلانی نین تورکی ا ثرلرینندن آ شا قا دا گلن کنه آ روا دلاری وقیز
لارینین شرح حا لی چوخ آ دلیمدیرکه بوا ثر" فا نی" نین تورک ا دبیا
ـ تیندا وشعرینده قدرتین گؤ ستدریر :
نوبها را ولدوآ چیلدی گئنه چؤ للرده چیچک
ها بولوت سسلـ دی ا ولده منیمدیرگؤ به لک
سیرچه لرچیک چیک ا یله سا لدیلابا غلارا لـووا
قا را قا رقا ا یچی چون یوخدوقوروت یرقوردک
حا جی لیلک لریمیزچیخدیله پروا زه تما م
قیرجا نا ـ قیرجا نا ،یا ن ـ یا نیئربییرغازاور دک
قا زا لاقلارهره بیریئرده سا لیبلار لانـــ ـه
سا قسا قا نقویروقونا با غلادی بیرجه دؤ گه جک
گؤ رسیقیرچین چکیری شا خصنوبرده نـــوا
قا شلارینوسمه له یبب ککلیک ائدیب یاخشی بزک
ا وت بیتیب چؤ لده چمنلردن ا ولوب چشمه روان
چیخدیا ونا زلینا خیرچی گئنه ا لده ده گنک
بیربیرا یله دا لاشیرلاردا نا لار سرخوش ومسـت
با شلارین یا ن دوتوب آ تدیقودوخلار جفتـک
کنددلبرلری چیخدیله قیش آ ستدا ن شـــا دا ن
ووردولار نا زا یله نا زک کمره بیرتیق ا تک
بیریسی غلبیریگؤ تدو چؤ له گئتدی ا ودونا
بیریسی چیمرا نیب ا یسلاتدی ائوینده تززک
جمع ائدیب کلفتینی کرمه نی سردی گونه یه
بیریسی دا مدا سریب چوخلوقییخگؤ زلری تک
بیری ائششک دا لی یا غلار ، بیریطؤ له سوپورر
بیریجا م ا لده دوتوب رنگ ا یچیما للاردا نایشک
بیریسی یوخدو بوزوچویا بیریچؤ لده بوزو
بیریسی یوخدوسا قینچی سا قیری کنددهایتک
بیری خا مها کیریرگونده آ لیرا یککی، شا هـــی،
بیریبورقا ن سیرییرگونده یئییربیرجه چورک
بیری آ شغا له گئدیبدیرگلی دا لدا کوله بـا ر
بیری صحرا یه چیخیب شا م ا یچیدرمیش یئملک

بیری ایگ الده دگیرمانه داقارجیخ دالدا
بیری ایپ بئلده ،کلنگ الده ودالیندا ورک
بیریسی دامداگونه یده یامیری پالتارینی
بیریسی لیفه سینی بیتلیری یانیندا کوپک
بیری آسمیش قازانی شام ایچی یونجا بیشیریر
بیری یاتمیش یوخودا بلکه گوه ره تازه چوه رک
بیریسی آجدی،زبس ایرته لیدن کرمه یاپیپ
بیریسی توخدویاتیپ بسکه یئییب دادلی کوتک
ائشیدیبلرکه ایاق قابی وارعالمده ولی
اوزونوگوه رمه ییب آدینی قویوبلار دوستک
بیریسی داغلاییب وباغلیری دابانی چاتین
بیریسی زینت ایچون باشه سالیرکهنه لچک
بیری وورموش اری،سینمیش باشی قانی توه کولور
قویوب اورتالیقا شیطان طوروداندیرکولچک
جمع اولوب غازیاقی درماقه گئدیرلرقیزلر
هره سی بیربیرایله ایلیری بیرنوع حنک
بیری اوینار ،بیری بیرلار ،بیریسی ملق اوچار
استخوانلارقیزاراولدمکه چالالارکلنک
بیریسی ایشله ییب ازبسکه اولوب بیرتوسونا
بیریسی بسکه یاتیب ،نام خدا ، دامه دیرک
بیرینین عارضینه بسکه قونوب گرد وغبار
دییه سن کرمه ـ قالاقا وستونودوتموش میلیچک
نازک اندا ملری لخت گلیر رقصه بعین
قاراکوسووباشینا نصب ایله ییبلرچوه لمک
بیرینین سینه سینه بسکه گئدیب دودتنور
کورت ـ کورت ایلیری باسرفه بسان کپه لک
گوه زلرین بسکه دوتوب شهوت اولوب مست وملنگ
ییییرافسوس چوسوراخه گیررمارمولک
چیتین آدین آئشیدیبلرکه ائدللرتونبان
یوخودابعضی گوه روبدورا ولوململ کوینک
بیری ازبسکه دوه شورموش اودون اوموش بئلی خم
بیری ازبسکه دریب یونجا اولوب کج دیرسک

بیری سویلربا جیلار بیردقه آشوب ایله مین
هوش وگوشویزو وئرین تاکه دئیم بیزسوء لچک
بیرجها ندیده قونا ق گلدی دونن قونشوموزا
بیله نقل ایلدی او خواه یالان، خواه گرچک
شهرکندینده دئدی واردی نئجه چارقد لر
آدی میشمیشدی تیکیبلریوزونه چوخلو پولک
هم دییردی که بوآشدان سوایا وار شوربا
اتی سالان سویااودوئررن اولوردا دلیَ خورک
هم دییردی بوهئویج کیاونوآلماق محلـــه
شهرکنیدینده قویوب اسم شریفیـــــن زردک
شهرآروادلارینین ایله دی چوخ تعریفیـــن
دئدی بیچاره لرین اللری دوتمازدوء گه جک
داخی چوخ وارلیلارین هربیری بیرچارقدیوار
آدی یادیمدادگیل یاکه اینک یاکه ایپک
غرض ازبسکه بولاردان دئدی اوندا بیلدیم
شهرین اهلی بولباسی گئییب اولموش گویچک
حقدن اولماز گئچن ارکندلیلرین چوخدوپیسی
یاخشی داپیسلرایچینده تاپیلارتک بیرتک
اوقدرگردوغبارایچره بئله یاخشی جمـــال
دییه سن ابرسیاه آستاگیریـــب مهر فلک
ایله چرکینه لباس ایچره بئله نـــرم بـدن
تیتره شیربسکه تروتازه دی پستان وگوء بک
بیری بی صحبت دلاّله گوء زو شیـــــــر شکار
بیری بی منت مشاطه یوزو غنـــج بـــــزک
بیری بی زحمت شانه تئلی همخوابـه حـور
بیری بی زینت وسمه قاشـــی محراب ملـــک
گوء زلری وقت محبتـــده چوبیر مـاده غـزال
گوء ره هرکس دییر :انی جعل اللـــه فـــــدک
دولدورور سینه صافینه بسـی صدق وصفـا
مهرچوخ کینه سی یوخ ساده وپاکیـــزه اورک
فانی نین شعرلری توپلانیب وپلی کپی فورموندا عائله سی ودوستـــلاری
الینده ساخلانیر، دئمه لیدیرکه فانی ایرج میرزا شخصیتینده و"آرگو "

بیر شاعردیرکه اونون گئچمیشده شعرلری رسمی کانال دان گئچیب چاپ اولماماقی ده بوعلته گؤره دیر، عین حالدا، درگزین بیرالهی ومذهبی محیط اولدوغوناگؤره اوآراتورک شاعرلری نین مذهبی ومرثیه ـ ای اثرلرینین سویه سی چوخ یو کسکدیرنئجه که نصراله اصلانینین آشاقاداگلن امام حسین دیلیندن دئییلیش رجزی گؤستهریر:

حضرت امام حسین علیه السلامین
رجزی

محبوب دل حضرت خیرالبشرم من — حیدرآتا زهراآنا والاگهرم من
بیرکوکبم وتابش ایکی قمرم من — شه زاده ایم وشه منش وشه سیرم من
من بیرگهرم ایکی گهردن اولا منشـــق
آیاتانیمیر سیزمنی دارای زمانم — بوکالبدهستی یه من جوهرجانم
من باعث ایجادم ومن قبل جهانم — من مشی قضا وقدره حکم روانم
اکسیر حیات ایچره منم قوهٔ زیبـــق
آفاقه هوا وکره وظلمت ونوره — جنه ،پری یه ،دامه ،دده،وحش وطیوره
انسه ،ملکه، بحره، بره،دوزخ وحوره — ارواحه واجسامه بطون یله ظهوره
لاهوته وناسوته منم حجت برحـــق
حیدردی آتام نورآنام فاطمه ذوالنور — منده بوایکی نوردنم نورعلی نور
مستورا ولابونورجهان ظلمته مستور — آفاقی بونورا یله اولوب روشن ومعمور
افلاک بونورا یله تاپیب زینت ورونق
گرحکم یزیدا ولسا جهانایچره جهانگیر — گریاغسا هوادنباشیمانیزه وشمشیر
بواصغروبوجرمله ، بوتیرگلوگیر — بوخنجروبوحنجروبوزینب وزنجیر
باش وئرم وتمکین ایلمم ناکسه مطلق
دگسه کره لربیربیره خورشیدا ولاگرتار — سیارا گرثابت وثابت اولاسیار
یانورسئوه ظلمتی ظلمت تاپاانوار — گرآب ایله آتش تاپابیرنشئه بازار
هیهات که عنقایه حکومت افده لق لق
گرقانایله جدول کش اولاسوره حامیم — حاشاکه بوباشایله یه ناکس لرتعظیم
تااینکه سرافرازاولاوخوش تاپاتکریم — البته حسین افتمزاوزون ذلته تسلیم
هرقطره بوقاندان یاز اجاق نقش انا الحق
گریاندیرا قوشلارپریننی آتش نمرود — هیهات خلیل الله نمرودا ولامعبود
مرجانه نینا وغلوتاپا بیلمزبئله مقصود — گرپیکریم آتلارا یاقیندااولانابود
باشیم بوهویئله چکردین ایچی بیرق

من بیر بئله وجدا نیمه توهین ائده بیلمم من عمرومو بونگ ایله چرکین ائده بیلمم
بیعت ائله یب آدیمی ننگین ائده بیلمم هیهات زنا زاده یه تمکین ائده بیلمم
گرقانه با تا جوشن ورنگین ولایلمق

البته که شهباز مطیع مگس اولماز بیر رکن حقیقت کاسیر هوس اولماز
نام ایله گولن ننگ ایله صاحب نفس اولماز هنداوغلونازهرابالاسی ملتس اولماز
بوآرزویه اولما یئیب اولما زلامـوفق

یوز بئله قوشون گلسه بوصحرا ده جداله حاشا که تزلزل تاپا قلبیم بوملاله
عاجز دگیلم دوشمه یین هرگز بو خیاله مقصود بوحجتلره مقصد بومقاله
قلبیم یانیری سیزلره ای فرقهٔ ناحق

من شیر غضبناکم وسیز روبه محتال من موج سرافرازم وسیز لرخس پاماال
من عیسی دورانم وسیز فرقهٔ دجال من مهر درخشانم وسیز سایهٔ بیحال
من بادسحرگاهم وسیز لر رمه بـق

دوتدوم منه ممکن اولا پایندهلیق آخر عباس دن آیری نظه یئیم زندهلیق آخر
ائتسین شه وشهزاده نئجه بنده لیق آخر بوعمرده وارننگ وسرافکنده لیق آخر
ای مرگه حسینی تئزایله اکبره ملحق

هرقدرا یلدیزا مرخلافتده خلافه مختصدی جهان سلسلهٔ عبدمنافه
اوه رگتمه میشم من دیلیمی لاف وگزافه اجرای بوتکلیفده شمشیری غلافه
قویمام مگراتسین حق ایله باطلی مشتق

ای وحشی وصحرائی وآواره عرب لر ای ددمنش وشیرشترخواره عرب لر
ای لخت وگدازاده قبا پاره عرب لر مهمانکش وبدعهدوستمکاره عرب لر
کافیدی نفاقیزه اوتصدیق مصدق

سیزلاش خورو موش خور وما رخورآخر سیزوحشی وصحرائی وسیزدریدرآخر
پیغمبرآدیائتدی سیز مفتخرآخر تاا ینکه سیزیایله دیعضوبشرآخر
ورنه سیزوادام ودد ووادیدی محقق

من بیر بیله خوشدل دگیلم دارفناده دنیاده قالیب بیعت ائدم ابن زیاده
بونگ دیرونگ یاپیشما زبونزاده افسوس بیله دیرلیگه آوخ بو ملاده
کیم ننگ ایله چرکین ولاوعارایله ملصق

گرسویگرینه قان یئرییه کرب بلاده حاشا که تزلزل تاپا منده بوارادە
ذلت له الین وئرمزحسین ابن زیاده گرفدیه خلیل الله قوچ گلدی مناده
یئتمیش ایکی قربان کسرم شایق ولایق

آذری تورکی‌دیلی‌نین سسلی حرفلری

	باشدا	اورتا	آخر	متاللار	اسلاو	لاتین
۱	آ	ا ا	ا ا	آصلان ـ بوغدا ـ آنا	A	A
۲	—	ـٛـ	ـٛ	امکدانـــیٛم ـ تیٛـزیل	bI	I
۳	ا	ه ه	ه	امکداش ـ کله‌جک ـ ننه ـ دده	ə	E
۴	ایـ	ـیـ	ی	ایگیت ـ ائل دی ـ ایکی	И	İ
۵	ائـ	ـئـ	ئ	ائل ـ سئوکی ـ دئی	E	É
۶	اوْ	ۆ	وْ	اوْغلو ـ دوْغرو ـ کوْر	O	O
۷	اوُ	وُ	وُ	اوُلو ـ دوُیغو ـ سوُ	У	U
۸	اؤ	ؤ	ؤ	اؤلکه ـ اؤزکه ـ سؤز ـ گؤز	Ө	Ö
۹	اۆ	ۆ	ۆ	اۆره‌ک ـ سۆرو ـ گۆزگو	Y	Ü

« فروغ آزادی »

اوخوجولاریمیزدان آلدیغیمیز مکتوبلاردا، تبریزده چیخان « فروغ آزادی» روزنامه‌سی نین، نه‌دن تورکجه صحیفه سی‌نی تعطیل ائله‌دیگینی صورو‌شانلارچوخدور. بیز بونون موقت بیرتعطیل اولدوغونا اینانیریق و امید ائلیریك‌کی، بو صحیفه تئزلیکده داها دولو و زنگین محتوا ایله قارداشلاریمیزا اوز دیللرینده خطاب ائله‌یه‌جك و اسلام جمهوریتی‌نین مقدس هدف‌لر و مفکوره‌لرینه خلقین اوز اوره‌گیندن قوپان سؤزلر،آنا ـ دیلینده خدمتینه ادامه وئرجکدیر.

بویولدا «فروغ آزادی » نین امتیاز صاحبی و یازیچیلارینا موفقیت تمنی ائلیریك.

« ندیم » نه گؤزه‌ل دئمیش:

ای ندیم، ای بلبل شیدا نه‌دن خاموش سان؟

سنده اول چوخ نوالار، گفتگولار وارایدی.

یئنی کتابلار

کتاب آیات رحمت از چاپ خارج شد. این کتاب مجموعه ایست از آیات قرآنی‌که درباره‌ی رحمت الهی نازل شده وتوسط‌آقای حاج حسین ابریشمی از قرآن‌کریم استخراج‌و بشکل کتابی چاپ شده است.

نجار اوغلونون ایکینجی شعر کتابی چاپدان چیخدی.

گؤنول دردی چاپدان چیخدی. بومنظومه‌آقای مهندس حمیدسید نقوی(حامد) طرفیندن یازیلمیش و ۱۳۶۰ـ نجی ایلین آیلارینداً «وارلیق»درگی سینده نشرائدیلمیشدیر. بومنظومه، شاعرین اؤزونون ده سؤیله‌دیگینه گؤره استاد شهریارین «حیدربابا» منظومه‌سیندن الهام آلاراق یازیلمیشدیر. شاعر اوزون ایللر آنا یوردو تبریزدن ایراق دوشوب، غربتده یاشایاندان صونرا تبریزه قاییدیر و آنا یوردو ایله دانیشیر و آنا حسرتی چ حیش بیر اوغول کیمی آناسیله دردله‌شیر، صونرا تبریزین محله‌لرین گزیر و هریئرده قهرمانلارین هله مشروطه انقلابی قهرمانلاریندان یاد ائدیر و بئله‌لیکله ملی قهرمانلاریمیزین‌خاطره‌لرینی جانلاندیریر، ودویغولو، تاریخی بیرمنظومه یارادیر. ائله‌بیر منظومه‌کی، اونا «ایکینجی حیدربابا» دئمك اولار. کتاب تهرانده « انتشارات فرزانه » وسیله‌سی ایله صاتیلیر.